

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
ของชุมชนบ้านแม่หวาน
ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

โดย
เสกสรรค์ คำมูลดี และคณะ

กันยายน 2551

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
ของชุมชนบ้านแม่หวาน
ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

โดย
เสกสรร คำมูลดี และคณะ

กันยายน 2551

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มี ความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ใน ท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้ งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้อง อาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อ ตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความ น่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบ คำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือ พื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทาง วิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไข ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่ เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและ หลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการ ดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่

สร้างความสนใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

สารบัญ

	หน้า
คำนำ “บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน”	(ก)
สารบัญ	(ข)
บทที่ 1 บทนำ	
1.ความเป็นมา	1
2. คำถามหลักของการวิจัย	3
3.คำถามย่อย	3
4.วัตถุประสงค์	3
5.แผนงานและวิธีการดำเนินงานระยะที่ 1	3
6.การดำเนินงานระยะที่ 2	5
7.ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	
1.การพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	7
2.แผนแม่บทชุมชน	10
3.หลักประชาพิัยการทำประชาพิัย	
4.หลักการฟื้นฟูชุมชน	12
5. ทุนของชุมชน	13
6. ขั้นตอนการทำแผนแม่บท	13
7.เศรษฐกิจพอเพียง	25
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	27
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
1.ประวัติชุมชนบ้านแม่หวาน	40

ต่อ.../

2.ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	42
3.ฐานเศรษฐกิจรายได้ของชุมชน	47
4.ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านแม่หวาน	51
5.ด้านองค์กรหน่วยงานภาครัฐ	73

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

1.สรุปสถานการณ์ทั่วไปของชุมชนบ้านแม่หวาน	75
2. บทเรียนในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านแม่หวาน	76
3.สถานการณ์ปัญหาของชุมชนบ้านแม่หวานในปัจจุบัน	79
4.กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการพึ่งตัวเอง	82

บรรณานุกรม

ภาคผนวก 1 รูปภาพกิจกรรม

ภาคผนวก 2 ตัวอย่างแผนชุมชนพึ่งตนเอง(ผลรูปธรรมจากการวิจัย)

บทที่ 1

บทนำ

1.ความเป็นมา

บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ประมาณ 32 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 40 นาที ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดลอนเนินเขาสลับกับภูเขา มีประชากรโดยรวมในหมู่บ้านประมาณ 140 หลังคาเรือน ตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาประมาณ 50 ปี ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ส่วนการประกอบอาชีพ และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ในชุมชนบ้านแม่หวาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง/ลูกจ้างของกลุ่มนายทุน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีเพียงส่วนน้อย และรายได้เสริมจะเป็นการเก็บหาของป่าขาย ซึ่งรายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 30,000 บาท ต่อ ปี / ครอบครั้ว สภาพปัญหาที่พบส่วนมาก ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน เพราะส่วนใหญ่ไม่เอกสารสิทธิ์และไม่มีรายได้พอจุนเจือครอบครัว

อย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทางชุมชนได้รับการแก้ปัญหาดังกล่าวในระดับหนึ่ง โดยมีศูนย์ศึกษาและพัฒนาห้วยฮ่อมไคร้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริ เข้ามาช่วยเหลือชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาทางชุมชนได้รับการสนับสนุนทั้งด้านความรู้ ในการประกอบอาชีพ การดูแลรักษาป่า รวมไปถึงการสนับสนุนงบประมาณในการทำอาชีพเสริม หากแต่สถานการณ์การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนที่เข้ามาในชุมชนก็มิทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น เนื่องจากการสนับสนุนที่เข้ามามีได้มองความต้องการและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ของชุมชนเป็นหลัก การฝึกอบรมอาชีพให้กับชาวบ้าน ก็ไม่มีการติดตามประเมินผลในการอบรม ว่าอาชีพที่ส่งเสริมไปนั้นชุมชนทำแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ หรือชุมชนมีความต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง ภาระทั้งหมดก็ต้องตกเป็นของชาวบ้านผู้ได้รับการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาของหน่วยงานภายนอกก็เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นการเพิ่มภาระให้กับชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหนี้สิน การประกอบอาชีพที่ไม่พึงปรารถนา การลงทุน ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ นอกเหนือจากภาระในครอบครัวที่จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีรายได้พอกับรายจ่ายที่พอกพูนขึ้นไม่ว่าจะเป็น ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าอาหาร ค่ายานพาหนะ อีกทั้งในปัจจุบันรอบ ๆ ชุมชนบ้านแม่หวาน ก็เต็มไปด้วยสถานที่พักผ่อน เช่นรีสอร์ท ร้านอาหาร เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มนายทุนมากขึ้น

ที่ดินเพื่อประกอบธุรกิจ รวมไปถึงการทำไร่ส้ม ไรชา ซึ่งชาวบ้านเองก็จำเป็นต้องขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายกับภาระในครอบครัว ทำให้คนชุมชนจะต้องเปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ก็กลับมารับจ้าง และเป็นลูกจ้างในที่ดินของตัวเอง รวมถึงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่นการสนับสนุน กองทุนหมู่บ้าน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกลุ่มธกส. ที่ยิ่งก่อให้เกิดภาระหนี้สินของชาวบ้านมากขึ้นกว่าเดิม

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านแม่หวาน ซึ่งคนในชุมชนเองได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มผู้นำและชาวบ้านพบว่าภายในชุมชนบ้านแม่หวานได้ประสบปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากผลกระทบจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากภายนอก และปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวในชุมชนเอง เช่น ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตร ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรไม่มีคุณภาพ ปัญหาเรื่องการขาดความรู้เรื่องการทำอาชีพเสริม เพราะการสนับสนุนที่ไม่ต่อเนื่อง ปัญหาการขาดความรู้ทางการตลาดทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อผลผลิต ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากกลุ่มคนรุ่นหลังออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มผู้นำและกลุ่มคนรุ่นใหม่ มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนที่นับวันก็ยิ่งทับถมไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะในเรื่องของความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ซึ่งหากชุมชนไม่ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อให้คนในชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด อาจจะนำไปสู่การล่มสลายของชุมชนได้ในอนาคต เพราะบทเรียนจากการพึ่งพาภายนอกทำให้ชุมชนจะต้องเป็นหนูทดลองและเป็นผู้ที่ถูกพัฒนาอยู่ร่ำไป ดังนั้นโครงการนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวานภายใต้สถานการณ์ที่ชุมชนเป็นผู้ถูกพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ มาโดยตลอด ประสบการณ์บทเรียนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงการดำรงชีวิตภายใต้การถูกบีบรัดจากกระแสภายนอกไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหนี้สิน การทำมาหากิน หรือการเป็นผู้รับการพัฒนา จากหน่วยงานต่างๆ จะนำมาพูดคุยกันถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงภาระที่แต่ละครอบครัวจะต้องรับผิดชอบ แหล่งหนี้สินที่เกิดขึ้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนแนวทางให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยการพึ่งตนเองให้มากที่สุดตามสภาพแวดล้อมและความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้าน และพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการในกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนบ้านแม่หวาน ให้สามารถร่วมมือกันพัฒนาชุมชนและพึ่งตัวเองได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสามารถก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนที่สามารถนำมาความรู้ที่ได้จากกระบวนการนำมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2. คำถามหลักของการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมียง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร?

3. คำถามย่อย

- 3.1 บริบทชุมชนบ้านแม่หวานเป็นอย่างไร?
- 3.2 การพัฒนาชุมชนในช่วงที่ผ่านมาเป็นอย่างไร? ชุมชนได้เรียนรู้อะไรบ้าง?
- 3.3 เป้าหมายแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวานเป็นอย่างไร?
- 3.4 ชุมชนบ้านแม่หวานจะสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพึ่งตนเองได้อย่างไร? และผลเป็นอย่างไร?

4. วัตถุประสงค์

- 4.1 เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชนบ้านแม่หวาน
- 4.2 เพื่อทบทวนการพัฒนาชุมชนในช่วงที่ผ่านมา รวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น
- 4.3 เพื่อศึกษาเป้าหมายและแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน
- 4.4 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวาน

5. แผนงานและวิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานระยะที่ 1

5.1 ประชุมทีมวิจัยและกลุ่มแกนนำชาวบ้าน โดย จัดประชุมหลังได้รับการอนุมัติ ทำความเข้าใจร่วมกันถึงกระบวนการทำงาน โดยประสานงานทีมวิจัยชุมชนและแกนนำชาวบ้านเข้าร่วมประชุม

5.2 ศึกษาบริบทชุมชนบ้านแม่หวาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 ทีมวิจัยประชุมวางแผนการศึกษาบริบทชุมชนและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

5.2.2 ประสานงานตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก) ๑ละ 2 คน เข้าร่วมประชุมวางแผนการศึกษาข้อมูลชุมชนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมวิจัยเพื่อวางแผนและจัดทำขอบเขตในการศึกษาข้อมูลชุมชน พร้อมทั้งจัดวางบทบาทหน้าที่ตามกำหนดและดำเนินการตามแผนโดยใช้ระยะเวลาในการดำเนิน 3 อาทิตย์

5.2.3 ทีมวิจัยประชุมสรุปผลที่ได้ร่วมกับตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก) พร้อมนัดหมายวันประชุมในการนำข้อมูลให้ทางชาวบ้านในหมู่บ้านได้ทราบ

5.2.4 จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อคืนข้อมูลจากการดำเนินงานให้ชาวบ้านได้ร่วมกันเพิ่มเติมและให้เกิดความชัดเจนในข้อมูลบริบทชุมชนที่ได้

5.2.5 ทีมวิจัยประชุมสรุปบทเรียนผลที่ได้จากการดำเนินงาน

5.3 ประชุมวางแผนการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาชุมชนในช่วงที่ผ่านมา

5.3.1 ประชุมแบ่งงานทีมวิจัย

5.3.2 ทีมวิจัยแบ่งงานกันศึกษาตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย

5.3.3 วิธีการศึกษาโดยการพูดคุยเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มย่อยกับประธาน/แกนนำกลุ่มต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

5.3.4 การบันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทปภาพถ่าย และจดบันทึก

5.4 เวทีชาวบ้าน เพื่อคืนข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแก่ชุมชนเป็นระยะๆ

5.4.1 จัดเวทีเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาของทีมนักวิจัยมาแลกเปลี่ยนในทุก 2 สัปดาห์

5.4.2 เวทีช่วยกันวิเคราะห์และทบทวนสถานการณ์

5.4.3 บันทึกการพูดคุยด้วยเทปบันทึกเสียงและการจดบันทึก

5.5 จัดประชุมกลุ่มย่อยกับชาวบ้านแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก)

5.5.1 ประชุมแบ่งงานทีมวิจัย

5.5.2 ประสานงานนัดหมายกลุ่มต่าง ๆ พร้อมจัดทำตารางเวลาลงพูดคุยในแต่ละกลุ่ม

5.5.3 วิธีการศึกษาโดยการพูดคุยเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มย่อยกับประธาน/แกนนำกลุ่ม ทั้ง 7 กลุ่ม

5.5.4 การบันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทปภาพถ่าย และจดบันทึก

5.6 จัดเวทีชาวบ้านเชิงปฏิบัติการ “ทบทวนผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านแม่หวาน “

5.6.1 ประชุมทีมวิจัยเพื่อแบ่งงาน

5.6.2 ประสานงานกับคุ้มบ้าน (ป๊อก) เพื่อส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มละ 2 คน และ แกนนำ, ผู้นำชุมชนพร้อมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประมาณ 30 คน เข้าร่วม บันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทป ถ่ายภาพ จดบันทึก

5.7 ประชุมวางแผนการศึกษาเป้าหมายและแนวทางในการฟุ้งตนเองของชุมชน

5.7.1 ประชุมแบ่งงานทีมวิจัย

5.7.2 ทีมวิจัยแบ่งงานกันศึกษาตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย

- 5.7.3 วิธีการศึกษาโดยการพูดคุยเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มย่อยกับ
ประธาน/แกนนำกลุ่มต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
- 5.7.4 การบันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทปภาพถ่าย และจดบันทึก
- 5.8 เวทีชาวบ้าน เพื่อคืนข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแก่ชุมชนเป็นระยะ
 - 5.8.1 จัดเวทีเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาของทีมวิจัยมาแลกเปลี่ยน
ใน ทุก 2 สัปดาห์
 - 5.8.2 เวทีช่วยกันวิเคราะห์และทบทวนสถานการณ์
 - 5.8.3 บันทึกการพูดคุยด้วยเทปบันทึกเสียงและการจดบันทึก
- 5.9 จัดประชุมกลุ่มย่อยกับชาวบ้านแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก)
 - 5.9.1 ประชุมแบ่งงานทีมวิจัย
 - 5.9.2 ประสานงานนัดหมายกลุ่มต่าง ๆ พร้อมจัดทำตารางเวลาลงพูดคุย
ในแต่ละกลุ่ม
 - 5.9.3 วิธีการศึกษาโดยการพูดคุยเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มย่อยกับ
ประธาน/แกนนำกลุ่ม ทั้ง 7 กลุ่ม
 - 5.9.4 การบันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทปภาพถ่าย และจดบันทึก
- 5.10 จัดเวทีชาวบ้านเชิงปฏิบัติการ “แนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน”
 - 5.10.1 ประชุมทีมวิจัยเพื่อแบ่งงาน
 - 5.10.2 ประสานงานกับคุ้มบ้าน (ป๊อก) เพื่อส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มละ 2
คน และ แกนนำ, ผู้นำชุมชนพร้อมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ประมาณ 30 คน เข้าร่วม บันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทปถ่ายภาพจดบันทึก

6.การดำเนินงานระยะที่ 2

6.11 จัดประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานช่วงที่ 2 โดย
ประสานงานคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป
ทั้งหญิง-ชาย เข้าร่วมประชุมสร้างความเข้าใจในการดำเนินระยะที่ 2 พร้อมทั้งร่วมกันกำหนด
บทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

6.12 พัฒนาบุคลากรทีมวิจัยชุมชนบ้านแม่หวาน

ประสานงานกลุ่มผู้นำในชุมชน และตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงแกนนำเยาวชน
จำนวน 30 คน เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสร้างความ
เข้าใจทั้งแนวคิด และวิธีการทำงานโดยใช้ระยะเวลาในการประชุม 2 วัน

6.13 จัดประชุมประจำเดือนที่มิวจัดทุก วันที่ 20 ของทุกเดือนตลอดระยะเวลาการดำเนินงานโดยเชิญตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน, ตัวแทนกลุ่มต่างๆ รวมถึงชาวบ้านทั่วไปเข้าร่วมประชุมสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละเดือน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงการดำเนินงานทั้งปัญหา-อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไข

6.14 จัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง

6.14.1 ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน , แกนนำเยาวชน, คณะกรรมการหมู่บ้าน, ชาวบ้านทั่วไปเพื่อวางแผนกิจกรรม

6.14.2 ประชุมเชิงปฏิบัติการโดยเชิญหัวหน้าครัวเรือน ๑ ละ 1 คน เข้าร่วมประชุม เพื่อวิเคราะห์ ศักยภาพ – ข้อจำกัด จุดอ่อน , จุดแข็ง พร้อมหาแนวทางแก้ไข

6.14.3 จัดสำรวจวิเคราะห์ที่ไปที่มาของปัญหาภายในชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพและการใช้ประโยชน์จากกองทุนต่างๆ

6.14.4 ประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนชุมชนพึ่งพา

6.15 ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบในการพึ่งตนเอง

6.15.1 ประสานกลุ่มผู้นำภายในชุมชน, คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มชาวบ้านทั่วไปเข้าร่วมประชุม เพื่อวางแผนเป้าหมายในการศึกษาดูงานและคัดเลือกตัวแทนไปศึกษาดูงานจำนวน 40 คน

6.15.2 ไปศึกษาดูงานตามแผนงานที่วางไว้

6.15.3 จัดประชุมสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

6.16 ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเขียนรายงานการวิจัย โดยประชุมเชิงปฏิบัติการระยะเวลา 2 วัน เพื่อเขียนรายงานการวิจัยร่วมกัน ผู้เข้าร่วม คือ พี่เลี้ยงทีมวิจัย นักวิจัยในหมู่บ้าน

7.ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1. ได้ทราบบริบทของชุมชนบ้านแม่หวาน

6.2. ได้วิเคราะห์บทวนการพัฒนาชุมชนในช่วงที่ผ่านมา รวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของชุมชน

6.3 ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนเป้าหมายและแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน

6.4 ชุมชนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. การพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (2548) แนวทางการพึ่งพาตนเอง ธกส. ในฐานะเป็นสถาบันการเงิน ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงของเกษตรกรส่วนใหญ่ในสังคมไทย ที่ได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ,ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สนับสนุนการถ่ายทอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญในการดำรงชีพ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสม ธกส. ได้ร่วมกับสถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบท, โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และหน่วยงานพันธมิตร ดำเนินการฟื้นฟูเกษตรกร ภายใต้หลักบันได 3 ขั้น เพื่อให้เกษตรกร ได้พัฒนาศักยภาพของตน ให้เกิดทักษะ ความรู้ คุณธรรม และเกิดแนวคิดในการพึ่งตนเองให้ได้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการบันได 3 ขั้น

- ขั้นที่ 1 การพึ่ง ตนเอง (Self-Reliance)
- ขั้นที่ 2 พึ่งพากัน (Independent)
- ขั้นที่ 3 รวมกลุ่มกันเติบโตเป็นสถาบันชุมชน (Interdependent)

นอกจากนั้น ธกส. ยังรับ เป็นเจ้าภาพในการกิจ การขยายโอกาส สนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกษตรกรรวมตัวกันใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมถึง การนำภูมิปัญญาของตนเองพัฒนาเกิดเป็นอาชีพ ดังนั้น วิธีการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร วิธีคิด และการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนนำศักยภาพ ภูมิปัญญาเดิม มาใช้เรียนรู้เกิดจิตสำนึก และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการพึ่งตนเองให้ได้ก่อนบนความพอเพียง

เสรี พงศ์พิศ (2549: 49) กล่าวว่า วิธีคิดแบบพึ่งตนเอง เลิกนั่งรอรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก ได้ความเชื่อมั่นที่หายไปกลับคืนมา จัดการชีวิตของตนเองอย่างมีแบบแผน ไม่ไขว่ปล่อยไปตามบุญตามกรรม มีข้อมูล มีความรู้ และด้วยปัญญา ค้นหาทุนอันอุดมสมบูรณ์ในท้องถิ่นของตนเอง ทุนทรัพยากร ทุนความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางสังคมวัฒนธรรม นำมาปรับให้แก้ไขปัญหาและพึ่งพาตนเองได้

วัฒนธรรมอุปถัมภ์ เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูลและความรู้ ได้เรียนรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า รู้อดีต คนที่รู้อดีตก็ย่อมรู้อนาคต คนไม่รู้อดีตเป็นคนไม่มีอนาคต ถูกคนอื่นกำหนดให้

ได้เรียนรู้จักโลก เรียนรู้จักชุมชน รู้จักทุน รู้จักทรัพยากร รู้จักปัญหาและสาเหตุ รู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ไม่ใช่ความต้องการที่มาจากความอยาก และไม่ได้อยู่บนฐานข้อมูลความรู้ แต่มาจากความรู้สึก อันไปสู่การเรียนรู้แบบแทนที่จะเรียนรู้

วิธีคิดและวิธีจัดการแบบแยกส่วนมาคิดแบบเชื่อมโยง บูรณาการ และจัดการแบบฉีกพลัง (Synergy) ไม่เอาแต่หาเงินรายได้มาซื้ออยู่ซื้อกิน จัดระเบียบชีวิตใหม่ จัดวงจรชีวิตใหม่ ตัดสินใจได้เองว่าจะกิน จะอยู่ จะทำอะไร อย่างไร

ร่วมกันสร้างระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่พึ่งตนเอง แทนที่จะวิ่งหาแต่งบประมาณ ทุน เงินมาทำโครงการ พอเงินหมดโครงการก็จบ หาเงินใหม่เพื่อทำโครงการใหม่ เงินสร้างได้แต่โครงการ ซึ่งไม่ยั่งยืน ชุมชนเรียนรู้ ใช้ความรู้ใช้ปัญญา เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน

ระบบคือปัจจัยสำคัญเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เศรษฐกิจพอเพียง เพราะระบบเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ นับสิบหรือหลายสิบ เชื่อมโยงกันเป็นคลัสเตอร์ (cluster) และก่อให้เกิดฉีกพลัง (synergy) ที่ให้ผลมากกว่าบวก อาจเป็นคุณ เป็นทวีคูณ

โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจชุมชนมาจากข้อมูลและแผนแม่บทชุมชนที่ชุมชนที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นมาจากการสำรวจวิจัย หรือเรียกกันว่า “การทำประชาวิจัย” (People Research and Development-PR&D)

ชุมชนที่เรียนรู้และมีแผนแม่บทชุมชนที่ดีจะมีระบบเศรษฐกิจ ท้องถิ่นเป็นฐานที่มั่นคง บางแห่งมีโอท็อปก็ไม่เสี่ยง แม้อาจขายไม่ได้หรือขาดทุนก็ไม่กระทบมากมาย เพราะชีวิตชุมชนไม่ได้ฝากไว้กับโอท็อปแต่เพียงอย่างเดียว แต่ฝากไว้กับระบบ ซึ่งเป็น “ภูมิคุ้มกัน” ที่ดีของชุมชน

สิ่งที่จำเป็นต้องร่วมมือกันอย่างเร่งด่วนคือ ปรับ “กระบวนทัศน์” (paradigm) ปรับวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ปรับฐานการมองโลกความเป็นจริงตามกระบวนทัศน์พัฒนาแบบเดิม มาเป็นกระบวนทัศน์แบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ

1.พอประมาณ หมายถึง พัฒนาระบบเศรษฐกิจคุณธรรม (moraleconomy)

1.1 ร่วมมือมากกว่าแข่งขัน แบ่งปันมากกว่ารวยคนเดียว

1.2 รอดก่อนรวย เอาตัวให้รอดก่อนคิดจะรวย และรอดแบบยั่งยืน ทำเป็นขั้นเป็นตอน จากเล็กไปหาใหญ่ ไม่ลงทุนทำอะไรเพื่อหวังจะรวยอย่างเดียวแบบไม่รู้จักประมาณตน

1.3 เลิกใช้เงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง แต่ใช้ปัญญาและคุณธรรมนำหน้า ไม่ตั้งหน้าตั้งตาหาแต่จีดีพี และทำทุกอย่างเพื่อให้ตลาดหลักทรัพย์โต เงินหมุนเวียนมาก ๆ มาพัฒนาประเทศ

1.4 สมดุลรอบด้าน ไม่ใช่เอา แต่เศรษฐกิจ กระตุ้นให้บริโภคอย่างเต็มที่ เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงสังคม วัฒนธรรม การศึกษา สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง

2. มีเหตุ มีผล เลิกคิดเอาเอง แต่มาจากการศึกษาวิจัยอย่างถ่องแท้ ทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ไม่นั่งเทียน ไม่เลียนแบบ ตัดสินใจด้วยฐานข้อมูล ความรู้และปัญญา เกิดจากฐานยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่น ให้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาระดับชาติ

3. มีภูมิคุ้มกันที่ดี เลิกการพัฒนาแบบทำโครงการ มาสร้างระบบเศรษฐกิจ ท้องถิ่นให้มีโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เชื่อมโยงสานต่อเป็นคลัสเตอร์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การวางแผน และการดำเนินการของชุมชนท้องถิ่น เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของพวกเขา

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงพออย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป การดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้ยึดทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการคือ

1. **ด้านจิตใจ** ทำตนให้เป็นที่พักพิงของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่น ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุลศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน”

2. **ด้านสังคม** แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

3. **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “ถ้ารักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมนี้กว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้น

ลูกหลานของเราก็อาจหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเร แต่เราก็ทำได้ ได้รับความสวัสดีล้นเกล้าให้พอสมควร”

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “การเสริมสร้างสิ่งที่ชาวบ้านชาวชนบทขาดแคลนและต้องการ คือความรู้ในด้านเกษตรกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม” / “การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา”

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีมุมมองที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง” “หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกัน ทำสักเศษหนึ่งส่วนสี่ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติได้” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : 2550)

2.แผนแม่บทชุมชน (community master plan , community strategic plan)

แผนแม่บทชุมชน ไม่ใช่โครงการที่เขียนขึ้นมาเพื่อของบประมาณ โดยการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน ทำโดยคนไม่กี่คนสองสามวันเสร็จ แผนแม่บทชุมชนเป็นแผนชีวิตของชุมชน แผนยุทธศาสตร์ ที่กำหนดเป้าหมายว่า ชุมชนต้องการจะไปไหน และจะไปถึงที่นั้นได้อย่างไร ไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างไป จึงต้องมีการทำแผนร่วมกันเพราะเป็นแผนของชุมชน ไม่ใช่ของผู้ใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เรียนไปด้วย ทำแผนไปด้วย จึงเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานานไม่น้อยกว่าครึ่งปี จากนั้นก็เรียนต่อไป คือการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดผลต่อชีวิตของชุมชน ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเอง อันเป็นเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้หรือ การทำแผนแม่บทชุมชน

แผนแม่บทชุมชน คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็นทุนที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งพาตนเอง

กระบวนการเรียนรู้นี้ มูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับภาคีที่ทำงานกับชุมชนร่วมกับผู้นำ และองค์กรชุมชนประมวลสังเคราะห์จากประสบการณ์ลำดับตั้งชื่อว่า “ ประชาพิจัย ” หรือชื่อเต็มว่า “ ประชาพิจัยและพัฒนา ” (People Research and Development) PR&D

หัวใจของประชาพิชัย คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก

3. หลักประชาพิชัยการทำประชาพิชัยมีหลักสำคัญอยู่ 7 อย่าง คือ

ก. **รู้จักตัวเอง รู้จักโลก** การมีสติรู้ว่าตัวเองเป็นใคร สถานะภาพของตนเอง รู้ความแตกต่างระหว่างความจำเป็นกับความต้องการ รู้จุดหมายของชีวิต รู้เท่าทันสังคมและโลกที่กำลังครอบงำชีวิตของผู้คนอยู่ทุกวันนี้ โดยเฉพาะลัทธิบูชาเงินและสังคมบาบริโภคนิยมที่ทำให้คนหลงใหลและวิ่งไล่ตามกระแสบริโภคจนหลงทาง รู้จักยับยั้งชั่งใจกับสิ่งเย้ายวนมีชีวิตรอยู่อย่างเรียบง่ายพอเพียง และรู้จักแสวงหาความสุขภายในมากกว่าภายนอกที่ผิวเผินซึ่งเป็นเพียงการกลบเกลื่อนความทุกข์ที่ทับถมอยู่ภายใน มีความจริงในการแสวงหาความหมายที่แท้จริงและความสุขที่จริง

ข. **รู้จักรากเหง้าและเอกลักษณ์** รู้จักประวัติศาสตร์ของตนเองบรรพบุรุษเป็นใคร เผ่าพันธุ์อะไรมาจากไหน เมื่อไร อย่างไร มีวิถีชีวิตแบบไหน ประเพณีวัฒนธรรมอะไร คนที่ไม่รู้จักรากเหง้าของตนเองเป็นคนไม่มีอดีต คนไม่มีอดีตเป็นคนไม่มีอนาคต คนอื่นจะเป็นผู้กำหนดอนาคตให้ ชีวิตเหมือนไปอยู่ในกำมือของคนอื่น จะบีบก็ตายจะคลายก็รอด คนเช่นนี้ไม่มีเอกลักษณ์ ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ตัดสินใจเองไม่ได้ ไม่มีความภูมิใจในตนเอง ในรากเหง้า เผ่าพันธุ์ เพราะไม่รู้จักไม่เคยสน

ค. **รู้จักศักยภาพและทุน** ศักยภาพหมายถึงพลังภายในที่ยังไม่พัฒนาหรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเหล่านั้นมีทั้งทรัพยากรต่างๆในท้องถิ่นที่คนมองข้ามหรือไม่รู้ ไม่เข้าใจ เพราะไม่ค้นหา ไม่ถามคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ในบ้าน ไม่สนใจความรู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นทุนที่สำคัญ ทุนซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงเงิน แต่หมายถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญาทุนทางสังคมหรือความเป็นพี่น้อง จารีตประเพณี หลักธรรมคำสอนเหล่านี้เป็นทุนที่ต้องขุดค้นหาและเรียนรู้

ง. **รายรับ รายจ่ายหนี้สิน และปัญหาต่างๆ** การทำบัญชีเพื่อให้รู้สถานะภาพของตนเองเป็นเรื่องที่ชาวบ้านอาจไม่คุ้นเคย แต่วันนี้ทางสังคมเปลี่ยนจากการหาอยู่หากินมาหาซื้ออยู่ซื้อกิน ถ้าหากยังไม่รู้สถานะภาพของตนว่ารับเท่าไร จ่ายเท่าไร หนี้เท่าไร ก็ไม่มีทางแก้ปัญหาต่างๆได้ เพราะไม่อาจวางแผนได้ว่าจะมีเงินเหลือเท่าไร จะลดรายจ่ายได้เท่าไร จะทำอะไรทดแทน และจะเพิ่มรายได้อย่างไร รวมทั้งการเรียนรู้จักปัญหาต่างๆที่ล้วนแต่เชื่อมโยงกันหมด ไม่ว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพ

จ. **เรียนรู้จากตัวอย่างและความสำเร็จของชุมชนอื่น** มีหลายชุมชนที่เดินทางไปก่อน เคยมีปัญหาเหมือนกับชุมชนอื่นๆ แต่แก้ไขปัญหาของตนเองได้ หรืออย่างน้อยก็กำลังแก้ไขอยู่ด้วยความมั่นใจ ไปเรียนกับคนเหล่านี้เพื่อจะได้เข้าใจพวกเขาเดินทางไปก่อนได้ อย่างไรก็ตามไม่จำเป็นต้องเลียนแบบโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เพราะแต่ละชุมชนมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน จึงควรเรียนรู้วิธีคิดมากกว่ายึดติดรูปแบบ จะได้แรงบันดาลใจ และได้กำลังใจ และ

ปัญญา ได้กำลังใจอย่างเดียวไม่พอ เพราะถ้าพบปัญหาอุปสรรคกำลังใจอาจจะหมดไปแต่หากได้ความรู้และปัญญาแม้พบปัญหาก็อาจจะท้อ แต่ไม่ถอยพร้อมที่จะสู้ต่อไปจนประสบความสำเร็จ

ฉ. วิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาทางเลือกใหม่ นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจับชุมชนของตนเอง ข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ดูงานหรือได้ศึกษาจากเอกสารมา ข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดจากชุมชนว่าต้องการให้ชุมชนของตนเองเป็นอะไรในอนาคตแล้วนำมาหาทางเลือกใหม่เพื่อให้ชุมชนในอนาคตเป็นจริงให้ได้

ช. ร่างแผนแม่บทและทำประชาพิจารณ์ ลงมือเขียนแผนแม่บทชุมชนจากข้อมูลเหล่านี้ แผนแม่บทเป็นเครื่องมือเพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง หรือไปให้ถึงชุมชนในอนาคตที่ทุกคนอยากเห็น คือชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ จากนั้นทำการประชาพิจารณ์เพื่อทุกคนจะได้ระดมพลังความคิดและสติปัญญาให้ได้แผนชีวิตที่ดีที่สุด และทุกคนมีส่วนร่วมจะได้ร่วมมือกันนำไปทำให้เป็นจริง

4.หลักการฟื้นฟูชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านวันนี้มีปัญหาแม้จะมีเพียงประมาณ 100 หลังคาเรือนแต่ก็มีหลายกลุ่มหลายพวก เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ เรื่องอำนาจ แบ่งเป็นพวกใครพวกมัน ชุมชนอ่อนแอลงจนเรียกว่าเป็นความเสื่อมสลายทางสังคมก็คงไม่ผิด เพราะความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิดร่วมทำเหมือนเมื่อก่อนมีน้อยลงน้อย มีการแข่งขันเข้ามาแทน อยู่แบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างไปตามทางของตนเอง

ถ้าชุมชนจะกลับมามีพลังอีกครั้งหนึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้จะต้องเข้าใจสภาพที่แตกแยกนี้ และหาทางเยียวยาเสีย ไม่เช่นนั้นการทำแผนแม่บทชุมชนอาจกลายเป็นอีกโอกาสหนึ่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรืออำนาจ ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องคำนึงถึง 4 เรื่องสำคัญ คือ

1. ร่วมใจ หรือรวมใจให้เป็นหนึ่ง ถ้าใจมาปัญญาเกิด งานไหนก็ไปได้ ถ้าใจไม่มาก็คงลำบากเพราะไปสั่งไปลากใครมาไม่ได้ การรวมใจคือการมีเป้าหมายเป้าประสงค์ (purpose) ที่ชัดเจนร่วมกัน ทุกคนในชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของชุมชน ต้องการให้เกิดความสุขในชุมชน เป็นการตั้งใจร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาก็ไม่มีทางแก้ได้ถ้าหากต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ

2. ร่วมคิด หรือมีหลักการร่วมกัน (principle) มีวิธีคิดและวิธีการเหมือนกันว่าการแก้ไขปัญหาคต้องมีการเรียนรู้ มีการวิจัยข้อมูลของชุมชนค้นหาทุนชุมชน และหาทางพึ่งตนเองจากทุนของตนเองมากกว่าจะพึ่งพาทภายนอกอย่างเดียว หลักคิดนี้จะต้องเห็นด้วยกันแล้วจึงทำแผนชีวิตของชุมชนโดยชุมชน ไม่ใช่คนอื่นมาเก็บข้อมูลเอาไปทำแผนแล้วมาสั่งให้ชาวบ้านทำตามแผนนั้น

3.ร่วมมือ ชุมชนทั้งหมดร่วมมือกัน (participation) ไม่ใช่หน้าที่ของผู้นำ 2-3 คน แต่ทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้เรื่องราวต่างๆ ตั้งแต่ต้น ร่วมมือทำข้อมูลสำรวจข้อมูลของครอบครัวและของชุมชนเดียวกัน เพื่อให้เห็นภาพรวมและหาทางออกด้วยกัน

4. ร่วมแรง คือการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน (organization) การจัดระบบการทำงานก่อน ระหว่างและหลัง การประสานงานกับฝ่ายต่างๆทั้งภาครัฐ เอกชน ระหว่างชุมชนและเครือข่าย ถ้าเกิดระบบการจัดการที่ดี กระบวนการวิจัยและพัฒนาาก็เกิดได้และยั่งยืน

5. ทูนของชุมชน

ทูนของชุมชนมีอยู่อย่างน้อย 4 ประเภท คือ

1. ทูนธรรมชาติ ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งมีอยู่มากมายเพียงแต่เรามองข้ามหรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมยุคใหม่ ทำให้หญ้าเป็นเป็นวัชพืชไปหมดทั้งที่หญ้าต่างๆ ล้วนแต่เป็นยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะ ลดความอ้วน รักษาไข้ อย่างหญ้าแห้วหนู หญ้าคา หญ้าแพรก หญ้าหนวดแมว และสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่หลังบ้าน รอบบ้าน ในสวน ในป่า และพืชพรรณสิ่งมีชีวิตต่างๆ แร่ธาตุ และผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เขา ล้วนเป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ มูลค่าก็ตามมาและไม่รู้จักหมด เพราะใช้เป็น จัดการเป็น

2. ทูนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ

3. ทูนทางสังคม กฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกัน เป็นพี่ เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณี ที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินทางไปทางเดียวกัน

4. ทูนโภคทรัพย์ คือทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่างๆที่ทำร่วมกัน ล้วนเป็นทุนของชุมชน

6. ขั้นตอนการทำแผนแม่บท

ขั้นตอนการดำเนินการทำแผนแม่บทชุมชนมีอยู่ 7 ขั้นตอน โดยมีกลุ่มเป้าหมายในที่นี้คือตัวแทนของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมารวมตัวกันในระดับตำบลเป็นคณะทำแผนแม่บทชุมชนตำบล อาจจะเลือกหมู่บ้านละ 3-5 คนตามขนาด จำนวนรวมทั้งตำบลไม่ควรมากกว่า 50 คน คณะทำแผนแม่บทระดับตำบลนี้จะเป็นแกนนำสำคัญเพื่อการดำเนินงานใน

หมู่บ้านของตนเอง และทุกเดือนจะนำข้อมูลที่ได้รับไปนำเสนอต่อที่ประชุมคณะทำงานตำบล และเตรียมเวทีต่อไป

6.1 การเตรียมการ เตรียมนักวิจัยชุมชน เตรียมชุมชน รวมทั้งเตรียมวิทยากร จากภายนอก

เวทีที่ 1 เปิดโลกแห่งการเรียนรู้ ทำความเข้าใจวิธีการ กำหนดารบ้านให้ไปหาข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ของแต่ละหมู่บ้านเพื่อนำมาวิเคราะห์ในเวทีที่ 2 และให้เรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชนโดย คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน

เวทีที่ 2 นำข้อมูลรายรับรายจ่ายหนี้สินเท่าที่เก็บได้มาประเมิน ประมวล กำหนด การบ้าน การทำข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเวที

เวทีที่ 3 นำข้อมูลรายรับ รายจ่ายหนี้สินมาวิเคราะห์ เตรียมการไปศึกษาดูงาน

เวทีที่ 4 นำข้อมูลการศึกษาดูงานมาทำการวิเคราะห์ รวมทั้งข้อมูลทรัพยากร แล้วกลับไปเตรียมทำการระดม วิสัยทัศน์ ของแต่ละชุมชนหาทางเลือกและ “ความต้องการ” ที่แท้จริงของแต่ละชุมชน เพื่อนำมา “ปรับ” ให้เป็นแผนแม่บทชุมชนระดับตำบล

เวทีที่ 5 นำแผนแม่บทชุมชนจากหมู่บ้านเข้าสู่ระดับตำบล ร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่ได้จากแต่ละหมู่บ้าน และมองภาพรวมเพื่อเตรียมการเขียนแผนตำบลและนำเสนอเพื่อพิจารณาพิจารณา

เวทีที่ 6 การทำประชาพิจารณ์แผนในระดับตำบล เชิญชวนผู้นำ และชาวบ้าน ทุกหมู่บ้านเข้าร่วมให้มากที่สุด

6.2 การเตรียมชุมชน การทำความเข้าใจกับชุมชนเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะชุมชนเคยมีภาพเก่าๆ ของโครงการพัฒนาที่เข้ามาในหมู่บ้านพร้อมกับเงิน ถ้าไม่ป็นงานวิจัยก็เป็นงานหรือโครงการของหน่วยงานราชการต่างๆ ที่ขอให้ผู้นำชุมชนเก็บข้อมูล ทำข้อมูลจนชาวบ้านเบื่อหน่าย ไม่รู้จะทำแล้วได้อะไร

เริ่มต้นจึงทำความเข้าใจกับผู้นำ คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และคนที่ป็นหลักในกลุ่มต่างๆ รวมทั้งผู้นำธรรมชาติ หรือคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านให้ความยอมรับนับถือ เพื่อให้ผู้นำเหล่านี้ทำความเข้าใจในโครงการประชาพิจารณ์ก่อนจะลงมือทำ

จากนั้นคัดเลือกผู้นำหรือตัวแทนหมู่บ้านละ 3 – 5 คน เพื่อเข้าไปร่วมป็นคณะทำงานระดับตำบล ซึ่งรวมทุกหมู่บ้านแล้วไม่ควรเกิน 50 คน ถ้าอยู่ระหว่าง 30-50 คน ก็จะเป็นขนาดที่จัดการและทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ง่าย ผู้แทนหมู่บ้านเหล่านี้จะเป็นตัวแทนร่วมประชุมระดับตำบลเพื่อเรียนรู้แนวคิดและวิธีการทำงาน แล้วนำกลับไปถ่ายทอดให้ทีมงานของตนเอง

ทีมงานในหมู่บ้านคือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกหรืออาสาเข้ามาทำงานร่วมกันให้ได้จำนวนที่เฉลี่ยแล้ว 1 คนต่อ 10 ครัวเรือนคนเหล่านี้คือนักวิจัยชุมชนที่จะสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล แต่ละคนรับผิดชอบประมาณ 10 ครอบครัว ซึ่งไม่มากไม่น้อยเกินไป

นอกจากนั้นก็จัดการคัดเลือกข้อมูลชุมชนที่มีอยู่แล้วไว้ใช้ประกอบโดยเฉพาะ ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่ไม่ต้องไปเก็บใหม่ เช่นจำนวนประชากร ที่ดิน ที่ทำกิน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จำนวนสัตว์ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ที่วี วิทยุ รถไถ ข้าวของเครื่องใช้ที่มีการสำรวจไว้ก่อน กองทุนต่างๆ เป็นต้น

เวทีที่ 1

1.เปิดโลกแห่งการเรียนรู้ คือเวทีที่อาศัยวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงของโลกกับชีวิตของชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและลบ รวมทั้งการวิเคราะห์แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาประเทศ 40 กว่าปีแห่งการพัฒนา “ ตั้งแต่ผู้ใหญ่ลีถึงผู้ใหญ่วิบูลย์ ” เพื่อให้ให้เห็นว่าทฤษฎี “ การพัฒนาแบบไม่เท่าเทียม ” (Unequal Development) ไม่เคยเป็นจริง แนวคิดที่เน้นการพัฒนาบางส่วน คืออุตสาหกรรมและส่งออกมุ่งช่วยคนจำนวนน้อยให้รวยขึ้น เพื่อจะดึงคนส่วนใหญ่ที่จนให้รวยขึ้น ซึ่งนอกจากจะไม่จริงแล้ว ยังทำให้คนรวยรวยขึ้น คนจนจนลง และเกิดปัญหาตามมามากมาย ทั้งหนี้สิน บ้านแตก การอพยพย้ายถิ่น การล่มสลายทางสังคม ปัญหายาเสพติด เอชไอวี และอาชญากรรม

การครอบงำของประเทศที่พัฒนาแล้วกำลังตีบคลานลงไปถึงรากหญ้า ตั้งแต่การขายตรงขายอ้อม การปล่อยสินเชื่อแบบง่าย ๆ การปลุกเร้าให้เกิดความโลภ ความอยากผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ไม่เพียงแต่การโฆษณา แต่อาศัยหนังอาศัยละคร เกมโชว์ และรายการต่างๆ ซึ่งล้วนทำให้ผู้คนอ่อนแอลงกลายเป็นผู้บริโภคที่รับข้อมูลข่าวสารโดยแยกแยะและวิพากษ์วิจารณ์ไม่เป็น เป็นเหยื่อของลัทธิบูชาเงินและสังคมบ้าบริโภค

ความคิดที่อยากรวยเร็วรวยลัดทำให้ชาวบ้านเชื่อสิ่งที่คนจากภายนอกไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนไปเสนอให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ให้เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ จะได้ขายได้เงินเยอะๆ ในนามของการปฏิวัติเขียวเมื่อ 30 กว่าปีก่อน รัฐไปส่งเสริมชาวบ้านให้เลิกปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้านที่ทนศัตรูพืชและโรคต่างๆ หันไปปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ที่บอกว่าให้ผลมากจากที่เคยมีข้าวถึงหมื่นชนิด เหลือวันนี้ในประเทศเพียงพันชนิดและปลูกกันจริงๆ แค่ไม่กี่ชนิดพันธุ์

การรุกเข้าไปสู่ชุมชนเพื่อ “ ขโมย ” ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากร โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีอย่างอุดมสมบูรณ์ในชุมชนเกือบทุกแห่ง เพียงแต่ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญ มองข้าม หรือบางครั้งถูกเสียดีก ต่างชาติมีเงินมากกว่า ความรู้มากกว่า เทคโนโลยีดีกว่า มาเอาพืชหลายชนิดไปวิจัยและจดสิทธิบัตรเป็นของตนเอง

ให้ชุมชนค่อยๆ มองกลับไปพิจารณาว่าเกิดอะไรขึ้นในชุมชนของตนเองในระยะ 40 ปีที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญอะไรบ้าง เปลี่ยนจากหาอยู่หากินมาทำมาค้าขาย เปลี่ยนจากทำนาทำสวน หาปลา ปลา ปลุกปอ ปลุกมัน ปลุกข้าวโพด เลี้ยงวัวพันธุ์ เลี้ยงไก่พันธุ์ เลี้ยงหมูพันธุ์ เพื่อขายตั้งแต่เมื่อไร ถนนเข้าเมื่อไร ไฟฟ้า น้ำประปา มาพร้อมกับอะไรบ้าง หนี้สินเกิดขึ้นอย่างไร และวันนี้ชุมชนเผชิญกับการ “ รุก ” จากคนนอกและสังคม

ภายนอกในแบบไหนบ้าง นอกจากสื่อ นอกจากระบบการจัดการชีวิตของรัฐ (โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีนามัย โครงการพัฒนาต่าง ๆ อบรม.) แล้วลูกหลานคนในหมู่บ้านจะอพยพออกไปทำงานแบบถาวร กลับบ้านปีละครั้งหรือไป ๆ มา ๆ เท่าไร และมีผลต่อการเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไร

ลองพิจารณา “ลัทธิบูชาเงิน” และ “สังคมบ้าบริโภค” โดยละเอียดว่าเกิดขึ้นอย่างไร สำนวนสถานการณ์ว่าจริงหรือไม่ที่แต่ละบ้านมีทีวีบ้านละเครื่องเป็นอย่างน้อยหลายแห่งเปลี่ยนจอโคงมาเป็นจอแบนจาก 25 นิ้วไปเป็น 29 นิ้ว มีมอเตอร์ไซด์บ้านละคันเป็นอย่างน้อย เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด รถไถเกือบทุกบ้าน รถปิกอัพในทุกหมู่บ้าน การบริโภคสินค้าขายตรงที่คนซื้อเพราะเกรงใจคนขายที่เป็นคนในหมู่บ้าน ซื้อเพราะเห็นโฆษณาในที่วิซื้อเพราะลูกหลานบอกให้ซื้อ กินแล้วจะได้มี “มีแรงแ” และสุขภาพดี อย่างกรณีสาหร่ายทะเลและสินค้า “สุขภาพ” ราคาแพงที่คนขายรู้จักหว่านล้อมให้เชื่อ

การบริโภคมาก ๆ อาจไม่ได้มาจากความจำเป็นของชีวิตจริง ๆ แต่มาจากกระแส ความอยาก ความโลภ มาจากการแข่งขัน ไม่ได้น้อยหน้าคนอื่น ไม่ได้คนอื่นคิดว่าตนไม่มีเงิน

สิ่งที่ตามมาคือปัญหาหนี้สินแบบ “วันพันหลัก” จากหนี้ 5,000 บาทเมื่อสิบปีก่อน กลายเป็น 150,000 บาทในวันนี้

การเปลี่ยนแปลงของโลกที่รุกรานและรุกร้าชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็วชาวบ้านตามไม่ค่อยทัน จนชาวบ้านหลายคนเปรียบเปรยว่าวันนี้ชาวบ้านเหมือน “หมาบนทางด่วน” มีนั่งต่อการเปลี่ยนแปลงไม่รู้จะไปทางไหน ดูเหมือนว่าไปหน้าก็ตาย ถอยหลังก็ตาย โดนรถทับตาย มีทางเดียวคือค่อย ๆ ตั้งสติหาทางลงจากทางด่วน หาทางเดินทางวิ่งที่เหมาะสมกับตนเองดีกว่าขึ้นไปวิ่งบนทางที่ทำไว้สำหรับ “รถเก๋ง”

ชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่าแนวคิดและแนวทางในการพัฒนา 30-40 ปี ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่แทบจะไม่ต่างจากการสงเคราะห์ อย่างโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนนำเข้าไปให้ชาวบ้าน โครงการเหล่านั้นส่วนใหญ่ไม่ยั่งยืน เพราะเป็นการทำโครงการแบบ “top – down” คนนอกคิดให้ทำจนชาวบ้านเคยชิน คิดว่าการพัฒนาแปลว่าทำโครงการ การพัฒนาแปลว่ามีงบประมาณเข้ามาหมู่บ้าน ไม่ได้คิดถึงการเรียนรู้ ไม่ได้คิดเรื่องการพึ่งตนเอง

คนนอกเข้าหมู่บ้านด้วยความคิด “โง่ จน เจ็บ” สังคมโดยรวมก็ทำให้ชาวบ้านเชื่อดตนเอง “โง่ จน เจ็บ” พลอยหมดความเชื่อมั่นในตนเอง ดูถูกตนเอง ต้องพึ่งคนอื่น

วิทยาการให้แนวคิดว่ วันนี้เราพึ่งธรรมชาติแบบเมื่อก่อนอีกต่อไปไม่ได้ เพราะเราไปทำลายธรรมชาติจนแทบไม่เหลืออะไร เราพึ่งรัฐอย่างเดียวไม่ได้แล้ว เพราะ 40 ปี ที่ผ่านมารัฐได้ทุ่มเทเงินทองไปเป็นแสนล้าน ล้านล้าน ขึ้นทำการพัฒนาแบบเดิม ๆ ก็คงไม่เกิดประโยชน์อะไรที่ทางเดียวเท่านั้นคือชุมชนต้องลุกขึ้นมาสำรวจว่าตนเองยังมี “ทุน” เหลืออยู่เท่าไร

ชุมชนต้องรับทราบข้อมูลนี้ว่า การที่ชุมชนหลาย ๆ แห่งทั่วประเทศสามารถลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของตนเองได้วันนี้เพราะพวกเขาได้ค้นพบ “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และนำทุนดังกล่าวมาพัฒนาเพื่อให้พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน พวกเขาค้นพบทุนดังกล่าวโดยการเรียนรู้ โดยการวิจัยตนเอง

การพัฒนาเช่นนี้มีความมั่นคง เพราะเป็นการสร้างความคิดใหม่ สร้างจิตสำนึกใหม่ ทำให้ชุมชนได้ค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ซึ่งไม่ได้แปลว่าปฏิเสธความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก แต่ปรับวิธีคิดว่าสิ่งที่รัฐหรือภายนอกให้นั้นเป็นการสบทบ เป็นการเติมเต็มให้สิ่งที่ชุมชนค้นพบในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ใช่คิดแบบเดิม ๆ ว่าชุมชนต้อง “สมทบ” ร้อยละ 5 ร้อยละ 10 วันนี้ต้องคิดตรงข้าม ชุมชนต้องค้นพบทุนอันยิ่งใหญ่ของตนเอง แล้วให้รัฐและองค์กร ๆ จากภายนอก “สมทบ” ร้อยละ 5 ร้อยละ 10 อย่างนี้เรียกว่าชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ นี่คือการพัฒนายั่งยืน

2. นำเสนอ “ประชาพิชัย” ให้เห็นเป็นทางเลือก ความหมายวิธีคิด และวิธีการในการทำงาน ขั้นตอนต่าง ๆ โดยละเอียด เพื่อให้คณะทำงานระดับตำบลเข้าใจชัดเจนว่าการทำงานครั้งนี้แตกต่างจากที่ผ่านมาอย่างไร ทำอย่างไรจะอธิบายให้เข้าใจว่าครั้งนี้พวกเขาต้องทำด้วยตนเองและเพื่อตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นการสร้างความรู้ ซึ่งวันนี้เป็นสิ่งจำเป็นถ้าไม่มีความรู้จะอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วนี้ไม่ได้ เราจะถูกเอาเปรียบไปเรื่อย ๆ

ที่สำคัญเล่าให้ฟังว่า ที่อื่น ๆ เขาทำไปแล้วมีที่ไหนบ้าง ทำอย่างไรและเกิดอะไรขึ้น เล่าให้ฟังพอสังเขป เพราะชุมชนต้องการเห็นตัวอย่าง พวกเขาเบื่อแนวคิดทฤษฎีที่ฟังมามาก ทำอย่างไรให้เห็น “ของจริง” ว่ามีการนำไปปฏิบัติแล้วได้ผลจริง

3. ถ้าหากเห็นว่าชาวบ้านพร้อม ก็ให้ “การบ้าน” ที่เป็นแบบฟอร์มกรอกข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน พร้อมกับแนะนำว่าควรทำอย่างไรจึงจะเก็บข้อมูลได้ง่าย แต่ก็แนะนำให้ไปคิดกันเองว่าจะทำอย่างไรจึงจะได้ข้อมูลให้มากพอเพื่อการทำแผน และเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ใช่ทำกันเองเฉพาะอาสาสมัครหรือผู้นำเท่านั้น

เวทีที่ 2

1. หลังจากที่ทำการศึกษาข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน ประมาณ 1 เดือน หรือมากกว่านั้น นักวิจัยชุมชนก็นำข้อมูลเหล่านั้นมารวมกันแยกหมวดหมู่ ประมวลผลจากจำนวนที่เก็บได้ (เพราะคงเก็บได้ไม่หมดทุกครัวเรือน) แล้วนำผลดังกล่าวไปเข้าที่ประชุมเวทีที่ 2 ในระดับตำบล ตามปกติแล้วหนึ่งเดือนอาจเก็บได้ไม่หมด ก็นำเพียงบางส่วนไปเสนอในเวทีตำบลและยังไม่วิเคราะห์รวม จะวิเคราะห์ ในเวทีที่ 3 ต่อไป)

ในเวทีนี้ นอกจากรายงานผลการสำรวจที่เป็นตัวเลขแล้ว ให้รายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีปัญหา อุปสรรค มีเรื่องดี ๆ อะไรมาเล่าสู่กันฟัง มีปฏิกิริยาตอบสนองจากชาวบ้านอย่างไร คนที่รับได้เป็นอย่างดี รับไม่ได้เป็นอย่างดี ใช้วิธีไหนเก็บจึง

ได้ผลมากที่สุดเก็บแล้วชาวบ้านเข้าใจมากที่สุด เห็นประโยชน์สำหรับชุมชนมากขึ้นหรือไม่ เหล่านี้คือการสรุปบทเรียนขั้นแรกของชุมชน

2. ในเวลาเดียวกัน ในเวทีนี้อาจจะเชิญคนเฒ่าคนแก่ ผู้รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาของชุมชนและการดิ้นรนต่อสู้ของชาวบ้านในอดีต ให้มาเล่าเรื่องให้ฟังพอสังเขป ให้เกิดความสำนึกในท้องถิ่นร่วมกัน และร่วมกันเสวนาเรื่องประวัติศาสตร์ของตนเองโดยนำเอาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ได้จากการจัดเวทีในหมู่บ้านมาบดเล่าสู่กันฟัง

3. เตรียม “การบ้าน” การทำข้อมูลเรื่องทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญาซึ่งถือว่ามีความสำคัญ เพราะทางเลือกใหม่ของชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาอันเป็น “ทุน” สำคัญของชุมชน ไม่เช่นนั้นชุมชนจะเห็นแต่ “ปัญหา” นอกจากจะมีความทุกข์แล้วยังแสวงหาทางแก้แบบเดิม ๆ คือมองหาแหล่งทุน แหล่งขอความช่วยเหลือทันทีที่ก่อนที่จะมองเข้าไปในชุมชน มองทางออกของตนเองจากทุนของตัวเองก่อน

นอกนั้นให้เก็บข้อมูลสุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บที่เป็นกันมาก รวมโรคทางกาย โรคประสาท เครียด บ้าด้วย วิธีการดูแลรักษา ไปโรงพยาบาลรักษากันเอง ซื้อมากินเอง หมอยาพื้นบ้าน ยาสมุนไพร การนวด สาเหตุของการตาย สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ดิน น้ำ อากาศ เป็นพิษหรือไม่ การใช้สารเคมีในการทำเกษตร การออกกำลังกาย การพักผ่อน พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ ของมีนเมา เครื่องปรุงรส อาหารรถเร่ อาหารสำเร็จรูป ความสะอาด สุขอนามัยในชุมชน เป็นต้น

ถ้าหากประเมินปัญหาสุขภาพ ชาวบ้านก็จะโยงปัญหาเหล่านี้ไปถึงปัญหาชีวิตโดยรวม จึงให้มีการเก็บข้อมูลปัญหาต่าง ๆ ทั้งหมด ปัญหาการทำมาหากิน สิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคนในหมู่บ้าน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการศึกษา ฯลฯ ช่วยให้ชุมชนค่อย ๆ มองภาพรวมโดยการโยงภาพย่อยต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของทุกส่วน และการแก้ไขปัญหาก็จะต้องแก้ทั้งหมดพร้อมกัน แก้เป็นเรื่อง ๆ อย่างเป็นผลยั่งยืน

เวทีที่ 3

1. หลังจากการทำงาน 2-3 เดือน น่าจะมีข้อมูลตัวเลขรายรับ รายจ่าย หนี้สินเพียงพอเพื่อการวิเคราะห์ในระดับตำบล รวมตัวเลขทุกหมู่บ้านเข้าด้วยกันจะได้ภาพของตำบลว่ามีรายรับ รายจ่าย และหนี้สินอยู่เท่าไร ถ้าหากไม่ได้ข้อมูลครบทุกครัวเรือนและได้เพียงครึ่งเดียวหรือ 3 ใน 4 ก็อาจจะคำนวณหรือคาดการณ์ตัวเลขรวมของหมู่บ้านและตำบลได้

โปรดสังเกตว่า การทำประชาพิจัยไม่ได้เน้นที่ตัวเลขว่าจะต้องแม่นยำ (เพราะในทางปฏิบัติ ไม่ว่าจะใช้วิธีไหน ตัวเลขการสำรวจแบบนี้ก็ล้วนแต่เป็นการคาดการณ์ต่างกันไปว่าตัวเลขไหนใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด จะเห็นได้ว่าการคาดการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีเครื่องมือดี คนเก่ง ๆ และทำกันมานาน แต่ละสถาบันที่

ประกาศตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจยังมีตัวเลขไม่เหมือนกัน เพราะมีฐานคิด วิธีคิด คำนวณที่ต่าง กัน

การทำประชาพิชญ์เน้นที่ “กระบวนการ” การมีส่วนร่วมในการทำข้อมูล ให้ข้อมูล และประมวลข้อมูล เพื่อให้ทุกคนเห็นภาพที่แท้จริงของตนเอง ตาก็ไม่ได้หมายความว่าตัวเลขไม่สำคัญเลย เพียงแต่ตัวเลขเดือนแรกอาจจะห่างไกลความเป็นจริงมาก โดยเฉพาะหนี้สินและรายรับเพราะไม่กล้าบอก แต่หลังจากที่ทำโครงการนี้ไประยะหนึ่ง ความเชื่อมั่นเริ่มมีความไวใจเริ่มมา ตัวเลขที่แท้จริงจะค่อย ๆ ปรากฏ อย่างต่ำบล เขาคราม จังหวัดกระบี่สำรวจ 4-5 เดือน แรกหนี้สินของตำบลนี้เท่ากับ 54 ล้านบาท แต่หนึ่งปีเศษให้หลัง ตัวเลขจริง ๆ คือ 100 กว่าล้านบาท แต่หนึ่ง ธ.ค.ส. ก็ 94 ล้านบาทแล้ว

2. นอกจากวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย หนี้สิน เวทีนี้ทำการประเมินการเก็บข้อมูลทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญาของหมู่บ้านว่าทำได้แค่ไหน ได้อะไรดี ๆ บ้าง มีปัญหาอุปสรรคอะไร จะได้ช่วยกันแก้ไขและปรับปรุงการเก็บข้อมูลเมื่อกลับไป เพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

พร้อมกันนี้ประเมินข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งไม่ควรเป็นเพียงการทำบัญชีปัญหา แต่มาจากการเสวนา การระดมความคิดเพื่อให้ได้ปัญหาที่เชื่อมโยง และโยงไปหาสาเหตุที่แท้จริงสาเหตุภายในและภายนอกชุมชน

3. ในเวทีเดียวกันให้เตรียมการไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการทำแผนแม่บทชุมชนและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนจากการทำแผน การตัดสินใจว่าจะไปศึกษาดูงานที่ไหน เรื่องอะไร ควรมาจากข้อมูลที่สำรวจและประมวลศักยภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้สิ่งที่ไปเรียนรู้ “ตรงประเด็น” หรือใกล้เคียงกับสภาพที่เป็นจริงของชุมชนในตำบลของตนเองมากที่สุด

เวทีที่ 4

1. สรุปบทเรียนการไปศึกษาดูงาน ได้อะไรดี ๆ มาบ้าง อะไรคิดว่าเป็นประโยชน์ นำมาคิดต่อ มาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ทั้งความคิดและการปฏิบัติ นามธรรมและรูปธรรมโดยไม่ยึดติดกับรูปธรรมไม่เลียนแบบ แต่เรียนรู้และพัฒนาจากศักยภาพที่แท้จริงของตนเองเมื่อสรุปบทเรียนแล้วควรวิจารณ์ด้วยว่าเห็นอะไรที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของชุมชน ให้ตระหนักและหลีกเลี่ยงหรือแก้ไขก่อนที่จะเกิด

2. วิเคราะห์ข้อมูลทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ปัญหาและสุขภาพที่รวบรวมได้บวกกับข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สิน เพื่อให้เห็นภาพรวมศักยภาพ ปัญหา

3. ร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์หรือ กอบใหญ่ให้มีการนำไปทำรายละเอียดในแต่ละหมู่บ้านเอง วิสัยทัศน์คือภาพในจินตนาการที่ชาวบ้านอยากให้เกิดกับหมู่บ้านของตนเอง อยากเห็นชุมชนของตนเองเป็นอย่างไร อยู่เย็นเป็นสุข อยู่ดีกินดี มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นพิษเป็นภัย

และอุดมสมบูรณ์ มีงานและฐานทางเศรษฐกิจที่พอเพียงเพื่อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีชุมชนที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เหล่านี้คือภาพในจินตนาการที่อาจจะมียุคประกอบต่าง ๆ มากกว่านี้ และเริ่มลงรายละเอียดบ้างเพื่อให้กลับไปทำในหมู่บ้านของตนเองต่อไป

วิสัยทัศน์ควรอยู่บนฐานความเป็นจริง วิสัยทัศน์ที่ดีมีฐานอยู่ที่อดีตและปัจจุบัน อันจะนำไปสู่อนาคตและทำให้เกิดเป็นจริงได้ วิสัยทัศน์จึงไม่ใช่การฝันเฟื่อง อยากได้อะไรเป็นสารพัดตามกระแสลัทธิบูชาเงินและสังคมการบริโภค

4. เตรียมการไปทำแผนแม่บทในแต่ละหมู่บ้าน วางกรอบให้เข้าใจร่วมกันว่าการเขียนแผนแม่บทชุมชนในระดับหมู่บ้านนั้นไม่จำเป็นต้องทำให้เป็นแผนสมบูรณ์แบบอย่างที่ทำกันในระดับตำบลขอให้ มี “วิสัยทัศน์” หรือ ภาพในฝัน ชุมชนในจินตนาการ และร่วมกันสร้างเงื่อนไขหรือสร้าง “ทาง” เพื่อนำไปสู่ชุมชนในอุดมคตินั้น ใช้ฐานข้อมูลที่สามารถหาได้เพื่อช่วยให้มองเห็นว่าจะพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไปอย่างไร ใช้ทุนของชุมชนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างไร

เวทีที่ 5

1. การนำเสนอแผนมาบทชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน โดยแผนจะประกอบด้วย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม เมื่อทุกหมู่บ้านนำเสนอแล้วมีการวิเคราะห์ให้เห็นว่ามีความเหมือนความแตกต่างอะไรบ้าง มีความซ้ำความเหลื่อมอะไรบ้างที่เมื่อนำมารวมเป็นแผนตำบลแล้วอาจจะให้หมู่บ้านหนึ่งรับผิดชอบในการผลิตบางอย่างและให้ทุกหมู่บ้านร่วมกันบริโภค แบ่งกันทำ ร่วมกันใช้ จะได้ไม่แข่งขันกัน และทำให้คุ้มต่อการลงทุนการผลิต และสามารถแข่งขันกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากตลาดได้

2. เมื่อได้แผนงาน โครงการ กิจกรรมจากหมู่บ้าน ต่าง ๆ และทำการวิเคราะห์แล้ว ก็เตรียมการไปเขียนแผนแม่บทตำบล โดยอาจจะกำหนดให้มีคณะทำงานจำนวนหนึ่งไปร่วมกันทำ และอาจจะขอ “พี่เลี้ยง” จากคนนอกที่ช่วยให้เห็นกรอบที่ชัดเจนขึ้น และช่วยให้เขียนแผนได้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพราะแผนแม่บทชุมชนจะประกอบด้วยแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย แนวทาง แผนงาน โครงการ กิจกรรม อาจจะเพิ่มเติมองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เห็นว่ามีมีความสำคัญและเป็นประโยชน์

3. เตรียมการทำประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชนตำบล นัดหมาย วัน เวลา สถานที่ และการเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้นำ อบต. บุคคลจากภายนอก เช่น นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมและควรรับรู้ ชาวบ้านได้ทำแผนชีวิตของตนเองแล้ว และหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะเข้าไป “พัฒนา” หรือช่วยเหลือจะต้องช่วยตามกรอบแผนแม่บทชุมชน นอกนั้นอาจเชิญคนจากภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ นักวิจัยที่คิดว่าน่าจะช่วยให้ได้แผนที่ดีขึ้น (ไม่ใช่มาทำให้งงแตก เพราะบางคนอาจไม่คุ้นเคยกับงานแบบนี้ เชิญมาอาจจะรื้อนวิชา แทนที่จะช่วยกลับทำให้งงวนวายเสียเวลา)

เวทีที่ 6

การทำประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชนเป็นเวทีสุดท้ายที่ระดมคนจากตำบลให้มาร่วมเรียนรู้พิจารณาแผนแม่บท อันเป็นแผนชีวิตของตนเองว่าเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร มีข้อจำกัดหรือข้อบกพร่องอะไรที่ควรแก้ไข ทำอย่างไรให้เป็นแผนที่มีประสิทธิภาพและเป็นจริงได้ ไม่ใช่แผนฝันเฟื่องที่คิดไปก็ไม่เกิดอะไรขึ้น

ทำความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งว่า นี่คือแผนแม่บทของชุมชน ไม่ใช่แผนของงบประมาณหรือโครงการเพื่อนำเสนอหน่วยงานต่าง ๆ (ซึ่งก็ทำได้แต่ไม่ใช่เป้าหมายหลักหรือเป้าหมายแรก) ร่วมกันคิดว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้แผนนี้เป็นจริง

เวทีสุดท้ายนี้เป็นการระดมพลังครั้งใหญ่เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายรวมใจให้เป็นหนึ่ง ประสานความคิดและสติปัญญาที่มีอยู่เพื่อร่วมกันสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยทุนของท้องถิ่นเป็นหลัก ทุนที่พวกเขาได้ร่วมกันค้นพบ พัฒนาจากศักยภาพที่เป็นจริง

การทำประชาพิจารณ์เป็นทั้งการเรียนรู้และการทำสัญญาประชาคมในเวลาเดียวกัน เพราะเมื่อเสร็จประชาพิจารณ์แล้วต้องไปร่วมกันทำแผนที่พัฒนาขึ้นมาให้เป็นจริง ไม่ใช่ปล่อยให้ “นิ่ง” อยู่เหมือนกันทำ “แปลนนิ่ง” (planning) ของบางหน่วยงาน เพราะแผนนั้นก็เหมือนน้ำนิ่ง คือเน่าในที่สุด และถ้าหากประชาคมตำบลไม่เอาด้วย ชาวบ้านไม่เห็นด้วย การนำแผนไปสู่การปฏิบัติก็เป็นไปไม่ได้ เพราะคณะทำงานไม่ก็คนคงทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของตำบลเป็นจริงไม่ได้

นอกนั้นการประสานให้หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ มาร่วมงานนี้ก็เพื่อการประสานงานในภายหลัง ถ้าหากพวกเขารับรู้ตั้งแต่ต้นว่ากระบวนการเรียนรู้ มีการวิจัยและพัฒนาโดยชุมชนอย่างไร ได้แผนแม่บทอย่างไร การประสานงานกับหน่วยงานเหล่านี้จะมาช่วยต่อเติมเสริมให้เต็มก็จะง่าย

การจัดงานประชาพิจารณ์ (เรียกว่า “งาน” เพราะเป็น “เหตุการณ์” ที่ระดมผู้คนมาเป็นจำนวนมาก บางตำบลมากัน 200 - 300 คน บางตำบล 500-600 คน) เป็นโอกาสให้ข้อมูลกับทุกฝ่ายว่า การทำประชาพิจารณ์และพัฒนานี้เป็นมาอย่างไร ทำอะไรมาบ้าง ได้ผลอะไรบ้าง ควรจัดบอร์ดนิทรรศการให้รอบ ๆ บริเวณที่ประชุม ให้คนได้อ่านรายละเอียด ให้เห็นภาพพี่น้องชาวบ้านด้วยกัน ใครบ้าง ทำอะไร ไปไหน

โอกาสนี้ก็อาจจะนำผลิตภัณฑ์บางอย่างที่ผลิตในท้องถิ่นมาแสดงและขายด้วย และอาจจัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็ทำได้ เช่น ทำน้ำยาล้างจาน น้ำหมักชีวภาพ แคมพู การแปรรูปต่าง ๆ การทำน้ำสมุนไพร น้ำผลไม้ท้องถิ่น การทำอาหารสัตว์ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่น

ความจริงเรื่องการฝึกอบรมเหล่านี้อาจจะจัดได้ในทุกเวทีก่อนหน้านี้เพราะแต่ละครั้งไม่ได้ใช้เวลาอะไรมากนัก แค่ชั่วโมงสองชั่วโมงก็เรียนรู้ได้ การเรียนรู้อะไรที่เป็นรูปธรรมและลงมือทำได้เป็นเรื่องที่ดี ดึงดูดความสนใจของชาวบ้านได้ดี แม้บ้านหลายคนเข้าร่วมงานได้ง่ายขึ้น

การแปรแผนไปสู่การปฏิบัติ

หลังจากทำประชาพิจารณ์แล้ว (เท่ากับได้รับฉันทานุมัติจากชุมชน) คณะทำงานอาจจะคงอยู่ (บางแห่งเรียกว่าสภาผู้นำ) หรือไม่ก็อาจจะตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานขึ้นมาใหม่ก็ได้ เพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยแนวทาง 4 ประการ คือ

1. การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนและโครงการต่าง ๆ เพราะแผนแม่บทชุมชนอาจจะมีโครงการหลายสิบโครงการ และกิจกรรมภายใต้แต่ละโครงการอีกจำนวนมาก คงไม่สามารถทำทุกอย่างพร้อมกันได้ จึงต้องมีการวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญ และดูว่าจะพัฒนาให้เป็นแบบผืนพลัง (synergy) และแบบเกื้อกูล (cluster) ใดอย่างไร ไม่ใช่คิดอะไรเดี่ยว ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกัน เช่น จะเริ่มสถาบันการเงินของตำบลหรือไม่ ถ้าทำอย่างไร และควรทำเลย ถ้าทำเร็วก็ออมเงินได้เร็ว ออมแล้วจะเอาเงินไปร่วมลงทุนทำอะไร และเกี่ยวข้องกับอะไร

2. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางธุรกิจ การลงทุนของชาวบ้านกระบวนการผลิต การบริโภค การตลาด การจัดการต่าง ๆ ทุกขั้นตอน เรื่องการลงทุนอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่ถ้าหากโครงการมีแนวโน้มที่จะเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนดี การลงทุนร่วมทุนโดยชาวบ้านก็น่าจะยาก และอาจจะมีส่วนสมทบจาก อบต. หรือหน่วยงานราชการและหน่วยงานภายนอก หรืออาจจะร่วมหุ้นร่วมทุนแบบไขว้ระหว่างตำบลต่าง ๆ ใกล้เคียงหรือในเครือข่ายเดียวกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการ เช่น ตำบล ก. ไปลงทุนลงทุนโรงงานกลั่นเหล้าของตำบล ข. ตำบล ข. แทนที่จะตั้งโรงสีเองก็ไปลงทุนลงทุนโรงสีของตำบล ก. และเอาข้าวจากโรงสีมาขายในตำบลตนเอง เอามาต้มเหล้า ส่วนตำบล ก. ก็นำเหล้ากลั่นจากตำบล ข. มาขายในตำบลตนเองแทนที่จะตั้งโรงกลั่นใหม่

3. การฝึกอบรมด้านวิชาการเทคนิค ต่าง ๆ เพื่อสร้างวิทยากรท้องถิ่นในประเด็นสำคัญ ๆ ที่อยู่ในแผนแม่บท โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ วิทยากรเหล่านี้จะไปขยายผลในหมู่บ้านของตนเอง การฝึกอบรมทำได้ในเครือข่ายหรือในระดับตำบล ฝึกอบรมไม่เพียงแต่เทคนิควิธีทำแต่รวมถึงวิธีการจัดการ การดำเนินงาน การทำบัญชี เป็นต้น

4. การจัดองค์กรภายในหมู่บ้านไหนควรผลิตอะไร จัดการเรียนรู้อะไร จัดการตลาดอย่างไร ประสานกับองค์กรต่าง ๆ ภายนอกเครือข่ายชุมชน หุ้นส่วนพันธมิตรอื่น ๆ จะประสานกันอย่างไร เพื่อให้เกิดรับเศรษฐกิจชุมชนที่บางอย่างไม่จำกัดอยู่แต่ในหมู่บ้านและตำบลเป็นระบบพึ่งตนเอง มีกำลังสำรองและป้องกันตนเองจากการรุกของตลาดทุนและตลาดบริโภคได้ดีกว่า

6.2 จากแผนแม่บทสู่เศรษฐกิจชุมชน รายละเอียดการแปรแผนไปสู่การปฏิบัติอาจทำให้แคบลงมาเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบหรือลักษณะสำคัญ

1.วิเคราะห์เศรษฐกิจครอบครัว ผู้ชุมชน ผู้เครือข่าย เริ่มจากฐานที่เป็นจริง และเล็กสุดคือครอบครัว การวิเคราะห์นี้จะทำให้เห็นภาพและความต่อเนื่องเป็นระบบ การวิเคราะห์นี้จะทำให้เห็นภาพและความต่อเนื่องเป็นระบบ เช่นครอบครัวหนึ่งบริโภคน้ำปลาเอนละ 2 ขวด คิดเป็นเงิน 50 บาท ปีหนึ่ง 600 บาท ชุมชนมีอยู่ 100 ครอบครัวเดือนหนึ่งบริโภคน้ำปลา 200 ขวด คิดเป็นเงิน 6,000 บาท ปีละ 72,000 บาท ถ้าตำบลนั้นมีอยู่ 10 หมู่บ้าน ก็ตกประมาณปีละ 720,000 บาท กรณีนี้จะทำอะไรในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับเครือข่ายบางแห่งครอบครัวอาจจะหมักน้ำปลาไว้กินเอง บางแห่งทำระดับหมู่บ้าน บางแห่งทำระดับตำบล อีกบางแห่งทำระดับหลายตำบล ทำที่เดียวบริโภคได้หลายๆตำบล เพราะแบ่งกันผลิต ร่วมกันบริโภค

กรณีอื่นๆ ก็น่าที่จะมีการวิเคราะห์เป็นเรื่องๆ เป็นรายๆ แต่วิเคราะห์แล้วก็ต้องให้เห็นความสัมพันธ์กับเรื่องหรือประเด็นอื่นๆ จนเกิดเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชน

2. คณะทำงานต้องแยกแยะออกมาให้ชัดเจนว่าอะไรทำเพื่อการพึ่งตนเอง บริโภคในครัวเรือน ในชุมชน ในตำบล ระหว่างเครือข่าย อะไรทำแบบก้าวหน้าเพื่อนำออกสู่ตลาดใหญ่ ถ้าหากไม่ชัดเจน เกิดความสับสน ผู้คนก็กลับไปสู่วิธีคิดวิธีปฏิบัติแบบเดิมอีก คือผลิตแล้ววิ่งหาตลาดทั่วไป ตลาดใหญ่ในเมือง ที่สุดท้ายไม่ออก เกิดปัญหา ท้อ เลิกทำ

เมื่อแยกแยะได้ก็จัดการง่ายเข้า การผลิตเพื่อบริโภคในชุมชนหรือท้องถิ่นก็ไม่จำเป็นต้องลงทุนสูงเกินไป เช่นหีบห่อก็ไม่ต้องพิมพ์สีสวยงาม (ยกเว้นบางกรณีที่ต้องสู้กับการรุกของสินค้านอกชุมชนและเห็นว่าถ้าไม่ทำหีบห่อการบรรจุหีบห่อให้ดีก็จะมีใครซื้อ)

3. การจัดระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีลักษณะผนึกพลัง (synergy) เพื่อการประหยัดและเพื่อประสิทธิภาพ (ให้ผลทวีคูณ) และแยกย่อยออกเป็นชุดกิจกรรมต่างๆ เกื้อกูลกัน (cluster) ถ้าเอาประเด็นหนึ่งเป็นตัวตั้งก็จะได้กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่น เอาเรื่องสุขภาพ เอาเรื่องการท่องเที่ยวเป็นตัวยึด ก็จะเกิดกิจกรรมที่เกื้อกูลกันได้อีกหลายสิบกิจกรรม

4. ถ้าหากระบบเศรษฐกิจชุมชนระดับตำบลค่อย ๆ เกิดเป็นรูปร่างการเชื่อมกับตำบลอื่น จังหวัดอื่นก็ทำได้ไม่ยาก ยิ่งหากมีเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับจังหวัดอยู่แล้ว (อย่างเครือข่ายอินแปงที่สกลนคร เครือข่ายมมนาที่นครศรีธรรมราช) ก็จะง่ายเข้า เครือข่ายชาวนาที่ปากพนังผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง ขายข้าวให้โรงงานแป้งขนมจีน (ซึ่งเป็นของชุมชน) ที่พรหมคีรี ขนมจีนก็จำหน่ายใน 6-7 จังหวัดภาคใต้

การแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือสินค้าท้องถิ่นระหว่างจังหวัดก็เริ่มมีแล้ว แต่จะให้นั่นคงและยั่งยืนควรจะมีฐานมาจากชุมชน ตำบล และระหว่างตำบลก่อน ค่อย ๆ พัฒนาข้ามจังหวัด ไม่เช่นนั้นชุมชนอาจจะไม่เข้มแข็งพอที่จะจัดการเองทั้งหมดได้ การจัดการก็อาจจะเป็นการหารหาหนทางเพื่อผลประโยชน์ก็อาจไม่ถึงชุมชน

6.2 ผลการทำแผนแม่บทชุมชน (1)

สาระต่อไปนี้เป็นกรอบและเกณฑ์คร่าว ๆ วัดผลสัมฤทธิ์ของการทำประชาพิชัย หรือการทำแผนแม่บทชุมชน อาจจะหาดัชนีชี้วัดอื่น ๆ ที่มีรายละเอียดรูปธรรมกว่านี้ได้ (จาก Outcome ไปสู่ output)

1. หลุดพ้นจากวิธีคิดแบบพึ่งพาตนเอง เป็นตัวของตัวเอง

2. หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูล ความรู้ ก่อนนี้มีคนอุปถัมภ์ค้ำชู ดูแลเอาใจใส่ เป็นพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง หัวหน้า ลูกพี่เป็นนักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า นักวิชาการ เอ็นจีโอ จะทำอะไร ต้องไปคอนถามคนเหล่านี้เพราะไม่มีข้อมูล ไม่มีความรู้ วันนี้ชุมชนต้องตัดสินใจด้วยข้อมูลและความรู้ ไม่ใช่ด้วยความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อคนอื่นที่บอกและสั่งให้ทำโน่นทำนั่น ชาวบ้านกลายเป็นลูกไล่หรือทอลี้อของคนที่เหล่านั้นตลอดมา วันนี้ชาวบ้านเป็นตัวของตัวเอง พวกเข้าไม่ได้ “โง่ จน เจ็บ” อย่างที่พูดและเชื่อกันมานาน

3. หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับมาเรียนรู้แบบรูก สืบค้น ส้ารวจ วิจัย พัฒนา แสวงหาความรู้ใหม่ด้วยตนเอง เรียนรู้แบบรับคือการท่องจำ ท่องสูตร เลียนแบบ แสวงหาแต่สูตรสำเร็จ คิดเองไม่เป็นวันนี้ชุมชนเริ่มมีความเชื่อมั่นว่าความรู้ไม่ใช่อะไรที่มีไว้สำหรับอภิสิทธิ์ชนคนธรรมดาสามัญก็เรียนรู้และสร้างความรู้ใหม่ได้

คนอินแปลงบนภูพานพัฒนาวิธีเพาะหว่ายได้เพียง 5 วัน ขณะที่นักวิชาการต้องใช้เวลาราว 10 เดือน คนเขาคครามที่กระป๋องยากทำน้ำปลาไม่ได้วิ่งหาสูตรสำเร็จจากข้าราชการหรือท่อนักวิชาการ แต่ไปรวบรวม “วิชา” จากคนแก่คนเฒ่า แล้วมาลองทำ 10 แบบ 10 วิธี เลือกที่ดีที่สุดมาผลิตน้ำปลาบริโภคในท้องถิ่น ชาวพรหมคีรีทำโรงงานแปงขนมจีนโดยการไปศึกษาวิชาความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ว่ามีสูตรทำแปงอย่างไรแล้วเอามาประยุกต์ผสมผสานเป็นความรู้ใหม่ ผลิตขนมจีนได้วันละหลายตัน ส่งไปขายหลายจังหวัดภาคใต้ รสดี ถูกปากคนได้ ไม่บูดเร็ว ในกรณีเหล่านี้สถาบันการศึกษาต่างหากที่วิ่งไปขอวิชาความรู้จากชาวบ้านส่งนักศึกษาไปฝึกงานด้วย

4. หลุดพ้นจากวิธีคิดและวิธีจัดการแบบแยกส่วนมาคิดแบบเชื่อมโยง และจัดการแบบผนึกพลัง (synergy) ก่อให้เกิดผลทวีคูณ และต้องเติมอีกด้วยว่าจัดการแบบชุดให้เกื้อกูลกัน (cluster) ทำให้ประหยัดทรัพยากร แรงงาน เงิน เวลา และได้ผลมากกว่าทำเป็นเรื่อง ๆ โดยไม่สัมพันธ์กัน

5. ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในรากเหง้า วัฒนธรรม ค่านิยม “ทุน” และศักยภาพที่แท้จริงของตนเองจนกล้า “ลงทุน” โดยไม่ต้องรอรัฐช่วย ถ้าช่วยก็ถือว่า “ต่อยอด-สมทบ”

ชาวบ้านตำบลป่าต๋ม อำเภอพร้าวก้างเขียงใหม่ ทำแผนแม่บทชุมชนเสร็จแล้วก็วางแผนทำโรงสี ไปกู้เงินกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทมาคนละห้าพันบ้าง ห้าหมื่นบ้าง มาลงทุนสร้างโรงสี โดยกลุ่มแกนนำลงทุนก่อน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่คุ้นการ

ลงทุน กลัวขาดทุน (ที่ปลูกข้าวโพดขาดทุนไม่เป็นไร ที่จริงชุมชนไม่เชื่อฝีมือชาวบ้านด้วยกันมากกว่า กลัวว่าจะทำเจ๊ง) จึงต้องเริ่มโดยคนกลุ่มน้อย ทำให้เห็นผลแล้วคนอื่นก็จะเข้ามาร่วมทีหลัง ที่ไหนก็อย่างนี้ คือคนทำมีน้อย คนดูมีมาก คนนำมีน้อย คนตามมีมาก

ที่บ้านน้ำหิน อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน ก็เช่นเดียวกัน เริ่มจาก 30 ครอบครัวลงหุ้นลงทุนได้เงินไปดาวโรงสีมาจากพ่อค้า แล้วเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันหมด ดังภาพกิจกรรมที่ต่อดิด ได้ภาพสวยงาม เพราะมาจากข้อมูล ความรู้ และทุนของชุมชนเอง ในภาพนั้นบางกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กี๋ทอมือ มุ่งเพื่อปลูกผักปลอดสาร เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้สมทบหรือต่อยอดโดยหน่วยงานจากภายนอก

6.เกิดวงจรชีวิตในชุมชน ชุมชนจัดการชีวิตตนเองเป็นระบบ ตัดสินใจได้เองว่าจะกิน จะอยู่ จะทำอะไร อย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงเรียกแผนแม่บทชุมชนอีกชื่อหนึ่งว่า แผนชีวิตของชุมชน

7.เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างหลักประกันความมั่นคงและระบบสวัสดิการให้ครอบครัววันนี้และวันหน้ายามแก่เฒ่า ความสำคัญอยู่ที่ “ระบบ” เพราะระบบคือความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ถ้าจัดความสัมพันธ์เศรษฐกิจ สังคมและวิถีชีวิตได้ดี ชีวิตก็จะดี เศรษฐกิจก็จะมั่นคงวันนี้และวันหน้า

ยกตัวอย่างการทำเกษตรผสมผสานสำหรับคนที่มียี่สิบปีเป็นการสร้างหลักประกันสำหรับชีวิตวันนี้ที่มีอาหาร มีรายได้จากการขายผลผลิตที่เหลือ ลดรายจ่าย มีเงินเหลือชำระหนี้สินที่ตกค้างมาจากปีก่อน ๆ และหลายปีเข้า ไม้ใหญ่ก็มีราคา ถ้าปลูกตอนอายุ 30 เศษ พออายุ 60 ปี เกษียณอายุตัวเองได้แม้ไม่ใช้ข้าราชการ มีเวลาพักผ่อน เลี้ยงหลาน ทำงานเล็กน้อย ตัดไม้ลงมาสัก 100 ต้น ก็มีเงินเป็นล้าน ทำบุญก็ได้ ไปเที่ยวก็ได้ทั้งในและต่างประเทศ ที่เหลือก็เอาไว้เป็นมรดกให้ลูกหลาน

7.เศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี และเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 พระองค์ก็ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้อยู่รอด และอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

“ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกิน มีใช้ ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ “(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม 2517)

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่ เสาเข็มและลิ่มเสาเข็มไปเสียด้วยเข้าไป “(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วารสาร ชัยพัฒนา) “การเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินหมายความว่าพอเพียงกับ ตัวเอง “ (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 4 ธันวาคม 2540)

หลักของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางสายกลาง คือพอประมาณไม่ใช่อวดอยาก ขาดแคลน เป็นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน มั่นคง และมีคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปัน กัน ไม่ใช่มีมากเกินไป ไม่อยู่ในความฟุ้งเฟ้อและความประมาท มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันที่ ดีในตัว

เศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายความว่าต้องทำกินทำใช้เองทั้งหมด หากแต่ทำ ได้เพียงหนึ่งในสี่ก็เพียงพอ แต่มีการจัดการที่ดีเริ่มจากการพึ่งตนเองระดับครอบครัวไปสู่ระดับ ชุมชนเครือข่ายทำงาน เป็นองค์กรชุมชน เป็นสหกรณ์ และไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ระดับชาติจากเศรษฐกิจพื้นฐานไปสู่เศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ทำธุรกิจการค้าอยู่ในโลกที่มีการ แข่งขันได้อย่างมั่นคง

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่การถอยหลังกลับไปอยู่ในยุคโบราณไม่ใช่ระบบ เศรษฐกิจยังชีพ (subsistent economy) ซึ่งผู้คนหาอยู่หากินกับธรรมชาติ ไม่มีการสะสม ซึ่งวันนี้เป็นไปได้เพราะสังคมได้เปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆก็หมดไป แต่ เศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นการสืบทอดคุณค่าของอดีตที่สามารถจัดการชีวิต และพึ่งพาตนเองได้ สืบทอดคุณธรรม เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรง เน้นการคิดใหม่ และการจัดการใหม่ ต้องอาศัยความรู้ ความระมัดระวัง อาศัยวิชาการ ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน ชาติ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกกระดับ ให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต (ร้อยคำที่ควรรู้ ดร.เสรี วงศ์พิศ)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในวิธีการดำเนินการวิจัย จะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ให้ชุมชนเกิดการวิเคราะห์ถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งให้ชุมชนเข้าใจถึงสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และเรียนรู้ในศักยภาพของชุมชน ตัวเอง ในการนำมาใช้แก้ไขปัญหาปัญหาทั้งของตัวเองและชุมชน ภายใต้วิธีการวิจัย ในการเข้าถึงความจริงของการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำสู่กระบวนการเรียนรู้ถึงผลของการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาภายใต้กระบวนการในการพึ่งตนเองของคนภายในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ของการดำเนินโครงการ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชนบ้านแม่หวาน 2. เพื่อทบทวนการพัฒนาชุมชนในช่วงที่ผ่านมา รวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น 3. เพื่อศึกษาเป้าหมายและแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน 4. เพื่อศึกษาผลของกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวาน

กิจกรรมที่ 1 : ประชุมทีมวิจัยและกลุ่มแกนนำชาวบ้าน โดยทางทีมวิจัยได้ประสานงานตัวแทนชาวบ้าน และตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆ เข้าร่วมประชุม และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ

ผลที่เกิดขึ้น : กลุ่มผู้เข้าร่วมเข้าใจในเป้าหมายและแนวทางการดำเนินโครงการ พร้อมทั้งได้ร่วมกันวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินโครงการ โดยได้คัดเลือกตัวแทนเข้าร่วม กลุ่มบ้านละ 2 คนเป็นแนวร่วมในการทำงานและร่วมกันประสานระหว่างกลุ่มบ้าน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน : การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำชุมชนมีน้อย เนื่องจากการดำเนินโครงการที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ และ การสื่อสารในวิธีการทำงานระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมยังขาดการเปิดต่อให้เห็นภาพร่วมของโครงการ เนื่องจาก ทางทีมวิจัยเพิ่มขั้นตอนการทำงานพัฒนาชุมชน

กิจกรรมที่ 2 : ศึกษาบริบทชุมชนบ้านแม่หวาน โดยทางทีมวิจัยได้มีการดำเนินการตามรายละเอียดดังนี้

1. ทีมวิจัยประชุมวางแผนการศึกษาบริบทชุมชนและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
2. ประสานงานตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน(ปึก)ๆละ 2 คน เข้าร่วมประชุมวางแผนการศึกษาข้อมูลชุมชนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมวิจัยเพื่อวางแผนและจัดทำขอบเขตในการศึกษาข้อมูลชุมชน พร้อมทั้งจัดวางบทบาทหน้าที่ที่กำหนดและดำเนินการตามแผนโดยใช้ระยะเวลาในการดำเนิน 3 อาทิตย์

3. ทีมวิจัยประชุมสรุปผลที่ได้ร่วมกับตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก) พร้อมนัดหมายวันประชุมในการนำข้อมูลให้ทางชาวบ้านในหมู่บ้านได้ทราบ
4. จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อคืนข้อมูลจากการดำเนินงานให้ชาวบ้านได้ร่วมกันเพิ่มเติมและให้เกิดความชัดเจนในข้อมูลบริบทชุมชนที่ได้
5. ทีมวิจัยประชุมสรุปบทเรียนผลที่ได้จากการดำเนินงาน

ผลที่เกิดขึ้น :

1. ได้แผนการดำเนินศึกษาบริบทชุมชนและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่เน้นการมีส่วนร่วมการดำเนินการของชาวบ้าน
2. ได้ตัวแทนชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและเกิดความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดำเนินงาน พร้อมทั้งได้แผนการดำเนินงานการศึกษาโดยเน้นการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยกันคิดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
3. ได้ข้อมูลบริบทชุมชนและสภาพทั่วไปของชุมชน พร้อมทั้งทีมวิจัยและกลุ่มตัวแทนมีแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานที่เป็นระบบมากขึ้นสามารถนำประสบการณ์ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและครอบครัวตัวเองได้
4. ชาวบ้านทั่วไปทราบถึงข้อมูลบริบทและสภาพของหมู่บ้านและเกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้านของตัวเอง
5. ทีมวิจัยได้ข้อมูลบริบทชุมชนและรู้วิธีการในการดึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดำเนินงานเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 3 : ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยทางทีมวิจัยได้มีการดำเนินการตามรายละเอียดดังนี้

1. ทีมวิจัยประชุมวางแผนการศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาชุมชนโดยการจัดทำแผนงานหาข้อมูลกลุ่ม
2. ประสานงานตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก) ๑ละ 2 คน เข้าร่วมประชุมวางแผนการศึกษาร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมวิจัยเพื่อวางแผนและจัดทำขอบเขตในการศึกษา พร้อมทั้งจัดวางบทบาทหน้าที่ที่กำหนดและดำเนินการตามแผน
3. ทีมวิจัยประชุมสรุปผลที่ได้ร่วมกับตัวแทนแต่ละคุ้มบ้าน (ป๊อก) พร้อมนัดหมายวันประชุมในการนำข้อมูลให้ทางชาวบ้านในหมู่บ้านได้ทราบ
4. จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อคืนข้อมูลจากการดำเนินงานให้ชาวบ้านได้ร่วมกันเพิ่มเติมและให้เกิดความชัดเจนในข้อมูลบริบทชุมชนที่ได้
5. ทีมวิจัยประชุมสรุปบทเรียนผลที่ได้จากการดำเนินงาน

ผลที่เกิดขึ้น :

1. ได้แผนการดำเนินศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาและสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่เน้นการมีส่วนร่วมการดำเนินการของชาวบ้าน

2. ได้ตัวแทนชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและเกิดความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดำเนินงาน พร้อมทั้งได้แผนการดำเนินงานการศึกษาโดยเน้นการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยกันคิดและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

3. ได้ข้อมูลบริบทชุมชนและสภาพทั่วไปของชุมชน พร้อมทั้งทีมวิจัยและกลุ่มตัวแทนมีแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานที่เป็นระบบมากขึ้นสามารถนำประสบการณ์ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและครอบครัวตัวเองได้

4. ชาวบ้านทั่วไปทราบถึงข้อมูลบริบทและสภาพของหมู่บ้านและเกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้านของตัวเอง

5. ทีมวิจัยได้ข้อมูลผลกระทบจากการพัฒนาและรู้วิธีการในการดึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดำเนินงานเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 4 : เวทีชาวบ้านเชิงปฏิบัติการ “ ทบทวนผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านแม่หวาน “ โดยทางทีมวิจัย ประสานงานกับคุ้มบ้าน(ป๊อก) เพื่อส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มละ 2 คน และ แกนนำ ,ผู้นำชุมชนพร้อมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประมาณ 30 คน เข้าร่วม บันทึกข้อมูลโดยบันทึกเทป ถ่ายภาพ จดบันทึก

ผลที่เกิดขึ้น : กลุ่มแกนนำ กลุ่ม , แกนนำชาวบ้าน และกลุ่มอื่น ๆ ที่เข้าร่วมเข้าใจในผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาและสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้กับฐานประสบการณ์เดิมที่ดำเนินการอยู่ พร้อมทั้งมีการกำหนดรูปแบบในการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนตัวเองให้เข้มแข็งและยั่งยืนในวิถีชีวิตของตัวเองและชุมชนบ้านแม่หวาน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยมีเวลาน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีน้อย
3. หัวหน้าโครงการ ยังขาดประสบการณ์การทำงานกับชุมชนและการประสานงานในชุมชน
4. ความขัดแย้งของผู้นำภายในชุมชน
3. ความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัย

ส่วนในการดำเนินงานระยะที่ 2 เน้นกิจกรรมที่เป็นการดำเนินการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนเป็นหลักซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน การจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนเตรียมการจัดทำแผน

- ประชุมชาวบ้านคัดเลือกกรรมการจัดทำแผนแม่บทชุมชน
- พึ่งตนเอง

-ประชุม คณะกรรมการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านแม่หวานเข้าประชุมฟังคำชี้แจงระเบียบวิธีการจัดทำแผนชุมชนที่มิจัยชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนปฏิบัติการจัดทำแผน

-ประชุมคณะกรรมการจัด ทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานเพื่อชี้แจงข้อมูลจากเวทีอำเภอ และ วางแผนการจัดทำแผนชุมชน ออกแบบสอบถาม วางแผนการเก็บข้อมูล

-ประชุมกลุ่มเยาวชนเพื่อทำความเข้าใจแบบสอบถาม และแบ่งจำนวนหลังคาเรือนในการเก็บข้อมูล

-เยาวชนลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐาน และ บัญชีรายรับ-รายจ่ายแต่ละครัวเรือน ประวัติชุมชน

-คณะกรรมการจัดทำแผนชุมชน 15 คนรวมกับที่มิจัย ประชุมสรุปวิเคราะห์ข้อมูล รายรับ-รายจ่าย

-ประชุมประจำเดือนหมู่บ้านคัดเลือกทีมชุมชนเพิ่มเป็น 40 คนมาจากตัวแทน 4 กลุ่ม ปีกบ้าน

-ประชุมทีมชุมชน 40 คนเพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการและวางแผนลงพื้นที่การจัด เวทีระดมแผนแต่ละกลุ่ม ปีกบ้าน

-ลงพื้นที่จัดเวทีระดมแผน

วันแรก	ปีกโป่งทรายงาม
วันที่สอง	ปีกสันลมจอย
วันที่สาม	ปีกในบ้าน-บนวัด
วันที่สี่	ปีกปางกอก

-ประชุมสรุปแผนรวมแผนแต่ละปีก

- ประชุมนำเสนอร่างแผนต่อทีมชุมชน 40 คน และ ทีมตำบลเสนอแนะปรับปรุงแผน

- เวทีประชาวิจารณ์แผนชุมชนบ้านแม่หวาน

ในข้างต้นเป็นข้อสรุปขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวานภายใต้กระบวนการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดการลงพื้นที่ดังต่อไปนี้

เวทีที่ 1 ประชุมคณะกรรมการแผนชุมชน สรุปการประชุมคณะกรรมการโครงการปรับปรุงแผนชุมชนให้มีคุณภาพหมู่ที่ ๓ ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เริ่มการพูดคุยโดยนายโกสิน เสงจา คณะกรรมการผู้รับผิดชอบโครงการ สรุปผลการเข้าร่วมประชุมเวทีที่วัดดอยสะเก็ดและหอประชุมอำเภอดอยสะเก็ด ให้คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการดำเนินโครงการจัดทำแผนชุมชนให้ทราบดังนี้ ตามที่นายอำเภอดอย

สะกิดได้ชี้แจงว่า ในปีที่ผ่านมา ทางรัฐบาลได้กำหนดนโยบายที่จะดูแลในการแก้ไขปัญหา ของหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ ทุกแห่งทั่วประเทศ โดยจัดสรรงบประมาณในโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข วิธีการก็คือ จะให้หมู่บ้านทำแผนชุมชน แล้วก็ตั้งขอเบิกงบประมาณ โดยปีที่ผ่านมาอำเภอ ดอยสะเก็ด 112 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่ทำแผนชุมชนแล้วสามารถของงบประมาณจากโครงการอยู่ดีมีสุข ได้ 23 หมู่บ้าน ดังนั้น โครงการในปีที่แล้วก็ยังเป็นความต้องการของประชาชนทั้งหลายในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น การก่อสร้าง การสร้างอาคาร การนำเครื่องจักรมาทำปุ๋ย ฉะนั้นหมู่บ้านที่เหลือ 89 หมู่บ้าน ของอำเภอ ดอยสะเก็ด โดยความเห็นของประชาชนแล้วนั้น ก็เห็นว่า 89 หมู่บ้านนั้น ควรจะมาจัดทำแผนชุมชนให้เป็นเรื่องเป็นราว หน่วยงานที่เข้ามาในหมู่บ้านก็จะต้องยึดถือตามแผนชุมชน ที่ชาวบ้านทำเป็นหลัก และนี่ก็คือแผนชุมชนตามเป้าหมาย ตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข เพราะฉะนั้นทาง จังหวัดเชียงใหม่ก็ได้จัดสรรงบประมาณสำหรับ 89 หมู่บ้าน โดยให้หมู่บ้านละ 15,405 บาท โดยผ่านทางประธานหมู่บ้าน กรรมการของหมู่บ้านเป็นผู้เบิกจ่าย ส่วนหน่วยงานราชการเป็นผู้สนับสนุนให้ทำแผนหมู่บ้าน จุดประสงค์หลักก็คือต้องการที่จะทำให้แผนหมู่บ้านมีคุณภาพ มีศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน มีมาตรฐานเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุด ในงบประมาณ 15,405 บาทนี้ ก็คงจะจัดเป็นค่าอาหาร ค่าวัสดุ จัดเป็นค่าใช้จ่ายกับทีมงาน และอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญก็คือ การทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำแผนด้วย ช่วงระยะเวลาที่จะดำเนินการนั้นจะต้องทำแผนให้เสร็จภายในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2550 ฉะนั้นแผนชุมชนที่จะทำ จะนำมารองรับกับยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขในปี 2551 ซึ่งถ้าแผนชุมชนยังไม่มีคุณภาพพอ ก็จะไม่สามารถส่งไปของงบประมาณในปีหน้าได้

รัฐธรรมนูญใหม่กำหนดให้ ส่วนของจังหวัดไปของงบประมาณที่รัฐสภาโดยตรง ที่ผ่านมา ทางกระทรวงต่าง ๆ จะเป็นผู้ขอ ทางอำเภอก็จะมีพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นผู้ของงบประมาณ , ทางเกษตร ก็มีกรมส่งเสริม วิชาการเกษตรเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น การที่จังหวัดเป็นผู้จัดการงบประมาณ จะทำให้ทางจังหวัด ทราบปัญหาในแต่ละพื้นที่ รู้ถึงความต้องการต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้าน แต่ละอำเภอ แต่ละตำบล หรือชุมชนต่าง ๆ งบประมาณในแต่ละปี

ที่สำคัญก็คือ ต้องดูจากความต้องการของ อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ต้องมีการรวบรวมข้อมูลให้พร้อม ในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ท่านผู้ว่า อภิชัย ได้วางโครงการที่จะรองรับไว้ดีพอสมควร คือมีการแบ่งภารกิจอยู่ 4 กลุ่ม คือ 1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านสังคม 3. ด้านความมั่นคง 4. ด้านการบริหารจัดการ ทุกเรื่องที่เกิดในหมู่บ้านนั้น จะทำในทีมตำบล ทั้งนี้ก็เพื่อลดค่าใช้จ่าย เพื่อลดการสูญเสียต่าง ๆ ไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อน จะใช้ทีมตำบลจัดการทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น ในเรื่องของ โครงการพัฒนาประชาธิปไตย ที่จะต้องทำเพื่อให้พี่น้องประชาชน มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการแก้ปัญหาความเดือดร้อนก็จะให้ทีมตำบลลงไปทำ เป้าหมายที่เด่นชัด ก็คือ การอยู่ดีมีสุขของพี่น้องประชาชน และให้หมู่บ้าน ชุมชน มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดปัญหาต่าง ๆ การทำให้หมู่บ้านตำบล มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น หน้าที่ของทีมตำบลที่เห็นได้ชัด ก็เช่น การนัดหมาย การประสานงานทั้งในอำเภอ และในจังหวัด เมื่อตั้งทีมตำบลแล้วสามารถ ปรับลดปรับ

เพิ่มได้ เมื่อคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน ได้ทราบคนที่มาเป็นทีมตำบลก็มีความเห็นว่า ต่อไปทีมงานตำบลต้องมีบทบาทในงานภายในตำบลป่าเมี่ยงมาก ทีมตำบลปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่สังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีภาระหน้าที่ในงานราชการมากอยู่แล้วและจะต้องมาจัดกระบวนการจัดทำแผนชุมชนถึง 6 หมู่บ้าน มีระยะเวลาจำกัด และสัดส่วนของตัวแทนแต่ละหมู่บ้านไม่ครอบคลุม ทางคณะกรรมการโครงการบ้านแม่หวานมีมติเห็นสมควรว่าเพื่อให้การจัดทำแผนชุมชนมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมเรียนรู้ และลดภาระให้กับทีมตำบล ทางคณะกรรมการโครงการบ้านแม่หวานจะดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเองทุกขั้นตอน โดยจะอิงขั้นตอนกระบวนการที่ทีมอำเภอกำหนดมา แต่จะปรับปรุงเพิ่มจำนวนการจัดเวที เวลาในการจัดเวทีอาจเป็นช่วงเย็นที่ไม่กระทบกับการทำงานของชาวบ้าน และออกแบบการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายใหม่ การจัดทำฐานข้อมูลชุมชนที่มีรายละเอียดครอบคลุมมากขึ้น

เวทีที่ 2 ประชุมชี้แจงทีมงานชุมชน

ก่อนการประชุมทางทีมวิทยากรกระบวนการ นายโกสิน เสงจา และ นายจรง รัช ธิแก้ว ได้เปิดวิสัยทัศน์ นำเสนอเรื่องราวกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ จังหวัดลำปาง อำเภอสบปราบ และ จังหวัดน่าน ที่ทำเรื่องการผลิตเหล้าในงานศพ ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำแผนชุมชน และการทำเวทีประชาคม

แจ้งชื่อคณะกรรมการให้ผู้ร่วมประชุมทราบอีกครั้งดังนี้

คณะกรรมการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน

ที่	ไปทรงายงาม	บหวัด-ในบ้าน	ปางกอก-โรงเรียน	สันลมจอย
1	วันดี เตวา	วิชัย ไชปัญญา	เสกสรร คำมูลดี	บุญช่วย ยศแสน
2	จำรัส ซอยแหวน	โณมศรี ดวงแก้ว	บุญยงค์ คำมูลดี	บุญสนอง แสงตา
3	อำนวย เกะคำ	เจริญเช็งจา	บุญเลื่อน กัน ทะพรหม	บุญธรรม วงค์จำปา
4	จันทร์วัน ท้าวแพทย์	โกสิน เสงจา	ดวงคำ บุญทา	บุญเทน ปิมลื้อ
5	ประนอม เสงจา	สุรศักดิ์ ศรีคำมา	สุมาลี แก้วรัตนะ	เฉลิม พุดน
6	อรทัย วงค์จำปา	ทิพย์ ยศแสน	บุญยวง ธิเตจ๊ะ	สุทิน ทะลอมคำ
7	อนงค์ คนมาก	อินสอน ทะนิวทอง	จรงรัช ธิแก้ว	สุพันธ์ บันแก้ว
8	เสรี เกตุทะจักร์	สมศักดิ์ ทะลอมคำ		บุญจูแก้วคำมี
9	ประสงค์ กุแสนใจ	สมจิตร เตรียมอ้าย		ฟองคำ กาวีทุ
10	สมพร ทรายงาม	เสาร์แก้ว ใจอุดม		แจ้ ทะลอมคำ
11		พิสมัย จำปาทอง		จรัสศรี ทะลอมคำ
12		ประสิทธิ์ ดวงแก้ว		

ทีมวิทยากรนำเสนอกระบวนการในการลงพื้นที่ป๋อกเพื่อจะได้ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านแต่ละป๋อกอย่างแท้จริงในที่ประชุมเห็นด้วยและกำหนดการลงพื้นที่ป๋อก

เวทีที่ 3 ลงพื้นที่ป๋อกโป่งทรายงาม

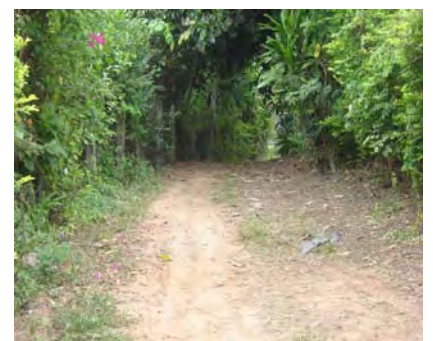
สรุป สถานการณ์ ปัญหา และ ความต้องการ ป๋อกโป่งทรายงาม

ที่	ปัญหา	ความต้องการ
1	ขาดแคลนน้ำใช้ในการเกษตร	ต้องการน้ำใช้ในการเกษตรฟรี
2	ปัจจัยการผลิตไม่ดอกราคาสูง	ต้องการซื้อปัจจัยในการผลิตที่มีราคาถูก
3	ราคาไม้ดอกไม้ประดับถูก	รวมกลุ่มผู้ผลิตไม้ดอกไม้ประดับ
4	ไม่สามารถกำหนดราคาไม้ดอกไม้ประดับเองได้	กำหนดราคาไม้ดอกไม้ประดับเอง
5	ขายตัดราคากัน	ห้ามคนนอกเข้ามาหาเห็ด หาหน่อ ของป่า
6	คนนอกหมู่บ้านมาหา เห็ด หาหน่อ	อบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม
7	คนในชุมชนไม่สามัคคีกัน	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม
8	ลักเล็กขโมยน้อย	สำรวจคนนอกที่มาอยู่บ้านแม่หวาน
9	ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ถนนลูกรัง	ช่วยกันป้องกันไฟป่า
10	การติดต่อลำบาก สัญญาณโทรศัพท์ไม่ชัดเจน	สร้างความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก
11	คนนอกชุมชนเข้ามาทำงานในชุมชน/ไม่รู้ประวัติ	อบรมจริยธรรม คุณธรรมแก่เด็กและเยาวชน
12	กลุ่มต่างๆขาดการมีส่วนร่วมในงานหมู่บ้าน	ติดไฟกึ่งให้ทั่วถึง
13	เกิดไฟป่า ในหมู่บ้าน	
14	ปัญหาเยาวชน ทดลองยาเสพติด	
15	เยาวชนเล่นการพนันบอล	
16	เยาวชนเที่ยวกลางคืน	
17	เยาวชนไม่เชื่อฟังพ่อแม่	
18	ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน	
19	ไฟกึ่งไม่ทั่วถึง	

ถนนสายโป่งทรายเป็นถนนลูกลึงสัญญาณลำบาก ถนนสายโป่งทรายเป็น
ถนนลูกลึงสัญญาณลำบาก
เวทีที่ 4 ลงพื้นที่ป๊อกบ้านสันลมจอย

ที่	ปัญหา	ความต้องการ
1	คนส่งเสียงดังยามวิการ	ส่งเสริมเยาวชนเล่นดนตรีพื้นเมือง
2	น้ำประปาภูเขามีปัญหาไม่ไหลบ่อย	ต้องการศูนย์รวมข้อมูลหมู่บ้าน
3	ไฟไหม้ป่าช่วงหน้าแล้ง	ให้มีการส่งเสริมกิจกรรมของ อสม.
4	ถนนเข้าซอยเป็นลูกลึงสัญญาณลำบาก	ออกกระเบียบในการดูแลทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า เห็ด หน่อ
5	ไฟกิ่งไม้ทิ้งถึง	จัดตั้งป่าชุมชนและมีส่วนร่วมดูแลอย่างจริงจัง
6	ที่อยู่อาศัยไม่มีเอกสารสิทธิ์	ต้องการถนนคอนกรีต ซอย เข้า บ้านทองสุข บ้านบัวคำ บ้านบุญจูน บ้านอำนวย
7	คนในชุมชนไม่สามัคคีกัน	ติดตั้งไฟกิ่งไม้ทิ้งถึง
8		อุปกรณ์ ท่อ ข้อต่อ กาว วัสดุซ่อมประปาภูเขา
9		ลานกีฬา สวนสาธารณะ
10		ทำแนวป้องกันไฟป่า
11		อยากได้อุปกรณ์ดับไฟป่า
12		ต้องการสวัสดิการผู้สูงอายุ คนด้อยโอกาส
13		ตลาดจำหน่ายไม้ดอกในชุมชน

เวทีที่ 5 ลงพื้นที่ป๊อกบหวัด ในบ้าน ปางกอก โรงเรียน

ที่	ปัญหา	ความต้องการ
1	ปัญหาเกิดไฟป่า	อนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า
2	คนนอกเข้ามาหาเห็ด หาหน่อ	มีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่เข้มแข็ง
3	การขายไม้ดอก ราคาถูก ขายไม่ได้	สร้างจิตสำนึกป้องกันไฟป่า
4	ถนนซอยบ้านวิชัยเป็นถนนลูกลังเข้าออกลำบาก	ให้มีการประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านบ่อย
5	เยาวชนมีพฤติกรรมไม่ดี	ส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (จักสานไม้ไผ่)
6	เก็บเงินส่วนรวมยาก (บางคน)	ให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดปัญหาแก่เยาวชน
7	ชาวบ้านไม่ให้ความสนใจกิจกรรม อสม.	ส่งเสริมการสร้างสุขภาพ ออกบริการตรวจสุขภาพ 3 เดือนครั้ง
8	ไฟกิ่งไม้ทั่วถึง บริเวณหน้าโรงครัววัด	จัดทำป่าชุมชนห้วยทรายเป็นแหล่งท่องเที่ยว
9	เลี้ยงหมูขาดทุน	พัฒนาบ่อปลาหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์
10		จัดตลาดชุมชน ตลาดไม้ดอก
11		ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ
12		ดูแลสวัสดิการชุมชน
13		ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน
14		ให้ความรู้ก่อนการประกอบอาชีพ

เวทีที่ 6 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านแม่หวาน การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน

ที่	จุดแข็ง	จุดอ่อน
1	เป็นหมู่บ้านผลิตไม้ดอกไม้ประดับ	อยู่ใกล้ถนนมีคนเข้าออกง่าย
2	หมู่บ้านเป็นแหล่งผลิตไม้ดอกไม้ประดับส่งตลาดค้าเหียง แหล่งใหญ่	รายได้ของคนในชุมชนไม่คงที่
3	มีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า สัตว์น้ำ สมบูรณ์	ไม่สามารถกำหนดราคาขายไม้ดอกไม้ประดับได้เอง
4	ชุมชนช่วยกันดูแล และมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	ผลผลิตทางการเกษตรขายได้ราคาถูก ต้นทุนผลิตสูง
5	มีหน่วยงานดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น อุทยานแม่ตะไคร้ และหน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลายแม่ออน	ต้องซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรจากภายนอก

6	มีแหล่งจ้างแรงงานในชุมชน	การบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ
7	การคมนาคมและการสื่อสาร สะดวก	ต้นทุนในการใช้น้ำเพื่อการเกษตรสูง
8	มีแม่น้ำ 4 สายไหลผ่าน	ไม่มีระบบประปาเพื่อการเกษตร
9	มีสภาพแวดล้อมดี อากาศดี	ผู้สูงอายุไม่มีอาชีพ
10	ที่ดินมีราคาแพง	ไม่สามารถกำหนดทิศทางการตลาดไม้ดอกไม้ประดับได้
11	ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง	ผู้ผลิตไม้ดอกไม้ประดับไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้
12	มีผู้นำรุ่นใหม่ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน	เสี่ยงตามสายไม้ทั่วถึง
13	มีที่ปรึกษาชุมชนที่ทุกคนเคารพนับถือ	คนนอกเข้ามาทำงานในหมู่บ้านมาก
14	มีโรงเรียนขยายโอกาสสอนถึง ม.3	คนต่างหมู่บ้านเข้ามาเอาทรัพยากรในชุมชน
15	ชุมชนมีความสามัคคี มีความเป็นพี่เป็นน้องกัน	เยาวชนมีพฤติกรรมไม่ค่อยดี
16	องค์กรเอกชนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหมู่บ้าน และการดูแลทรัพยากร	
17	มีนักวิจัยชุมชนทำงานในพื้นที่	
18	ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการพัฒนา บ้านวัด โรงเรียน	
19	ชาวบ้านมีการประชุมประชาคมกันทุกๆเดือน	

การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางการแก้ไข/พัฒนา
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน		
1.ถนนตามซอยไม่ดี	เป็นถนนลูกรังเป็นหลุมเป็นบ่อ	ทำถนนเทคอนกรีตเสริมเหล็ก
2.น้ำดื่มไม่สะอาดเท่าที่ควร	แหล่งน้ำดิบเป็นน้ำสนิม/ระบบกรองไม่มาตรฐาน	ย้ายบ่อน้ำดิบใหม่/พัฒนาระบบกรองเป็นระบบมาตรฐานทำน้ำดื่ม
3.ขาดแคลนระบบน้ำเพื่อการเกษตร/มีต้นทุนในการใช้น้ำทางการเกษตรสูง	ไม่มีระบบน้ำเพื่อการเกษตร/ต้องสูงน้ำใช้ในการเกษตรต้องเสียค่าไฟแพง	จัดทำฝายและวางระบบประปาเพื่อการเกษตร
4.น้ำประปาภูเขาไม่ไหลบ่อย	ท่อเก่าทำให้ชำรุดแตกหลุด	เปลี่ยนระบบท่อข้อต่อใหม่

5.ไฟฟ้าดับบ่อย(โป่งทรายงาม)	สายไฟเป็นสายเปลือยทำให้ไฟฟ้า ช็อตบ่อย	เปลี่ยนสายไฟเป็นสายหุ้มฉนวน
6.ไฟกิ่งไม้ทั่วถึง	งบประมาณในการติดตั้งไฟกิ่งไม่มี	เนอ อบต.จัดสรรงบประมาณให้
7.ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์	พื้นที่ทำกินอยู่ในเขตป่าสงวน	สำรวจกันเขตป่าใหม่/สำรวจออก โฉนดชุมชน
8.ไม่มีโทรศัพท์บ้าน	สายโทรศัพท์ที่บ้านไม่ผ่าน	ติดต่อองค์การโทรศัพท์ขอโทรศัพท์บ้าน
ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้		
1.คนในชุมชนไม่มีสวัสดิการในการประกอบอาชีพรับจ้าง	ส่วน/ไร่ ต่าง ๆ ไม่เข้าระบบประกันสังคม	หาทางให้ ส่วน/ไร่ ต่าง ๆ เข้าระบบประกันสังคม
2.ประสบภาวะขาดทุนในภาคเกษตรกรรม	ไม่ มี ความ รู้ ในการประกอบอาชีพ	ให้ความรู้/รวมกลุ่มอาชีพ
3.ไม้ดอกไม้ประดับราคาถูกลง	พ่อค้าคนกลางกำหนดราคาให้	ส่งเสริมการรวมกลุ่มกำหนดราคาเอง
4.ต้นทุนในการผลิตไม้ดอกสูง	ต้องซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอก	รวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตที่ละมากๆ
5.คนในชุมชนมีหนี้สิน	มีการกู้เงินโดยขาดการวางแผน	สนับสนุนเงินกู้ให้กับผู้ที่มีแผนงานที่ทำจริง
6.คนในชุมชนใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	ขาดการวางแผนการใช้จ่ายเงิน	สนับสนุนให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
7.เก็บเงินส่วนรวมยาก	คน บาง คน ไม่ ให้ความสำคัญกับงานส่วนรวม	มีกฎระเบียบสำหรับผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือกับงานส่วนรวม
8.ผู้สูงอายุไม่มีงานทำ	ไม่มีงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
ด้านสังคม การเมือง การปกครอง		
1.คนในชุมชนไม่สามัคคีกัน	บางคนเห็นแก่ตัว	สร้างความสามัคคีกัน
2.เยาวชนทดลองยาเสพติด	มี กลุ่ม เยาวชน ที่มีพฤติกรรมไม่ดีชักชวนรุ่นน้อง	รวมกลุ่มเยาวชนดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์
3.เยาวชนเล่นพนันบอล	เลียนแบบผู้ใหญ่	รวมกลุ่มเยาวชนดำเนิน

		กิจกรรมที่สร้างสรรค์
4.ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน	มัวแต่ทำงาน	สร้างสังคมพ่อแม่ลูก
5.คนนอกชุมชนเข้ามาทำงานในหมู่บ้าน	หมู่บ้านเป็นแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่	ตรวจสอบเก็บประวัติก่อนรับเข้าทำงาน
6.คนส่งเสียงดังยามวิการ	เปิดเพลงเสียงดัง	ออกกฎระเบียบหมู่บ้าน
7.ลักขโมย	คนนอกเข้ามาลักขโมย/หมู่บ้านเข้าออกง่าย	จัดชุดดูแล ออกตรวจ
8.ชาวบ้านไม่รู้กฎหมายเบื้องต้น	ไม่มีคนมาให้ความรู้	อบรมให้ความรู้เรื่องกฎหมาย
ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม		
1.ขาดแคลนครูผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขา	ไม่มีงบประมาณจ้างครูมาสอน	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดงบประมาณจ้างครูมาสอน
2.ขาดการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่ถูกต้อง	เยาวชนไม่สนใจประเพณี วัฒนธรรม	จัดประเพณีวัฒนธรรมแบบสมัยก่อน
3.ขาดงบประมาณในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม	งบประมาณมีน้อย	ของบประมาณสนับสนุนจาก อบต.
ด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต		
1.ไม่ได้รับการบริการด้านสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกัน	บ้านอยู่ไกลอานามัยเวลา มาตรวจสุขภาพคนบ้าน ไกลมาเอาบัตรคิว ล่วงหน้ามีการเอาบัตรคิว ให้ญาติ พี่น้อง คนรู้จัก กับเจ้าหน้าที่ ก่อน	ออกตรวจสุขภาพในหมู่บ้าน3 เดือนครั้ง
2.ชาวบ้านไม่ให้ความสนใจในการตรวจสุขภาพ	อานามัยอยู่ไกล เวลาไปตรวจต้องรอคิวนานเป็น ครั้งวัน	ออกตรวจสุขภาพตามหมู่บ้าน
3.ขาดงบประมาณดำเนินกิจกรรมของ อ.ส.ม.	ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบ อย่างจริงจัง	ให้สถานีอานามัยควรดูแล รับผิดชอบให้มากกว่านี้ ควรหางบประมาณ กิจกรรมให้กับ อ.ส.ม.

ด้านสิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากรธรรมชาติ		
1.ปัญหาการเกิดไฟฟ้า	คนนอกและคนในชุมชน จุดไฟเผาป่า	รณรงค์ป้องกันสร้างสำนึก ป้องกันไฟฟ้า
2.คนนอกเข้ามาหาเห็ดหาหน่อไม้	หน่อไม้และเห็ดในชุมชน มีอุดมสมบูรณ์	ออกกฎระเบียบชุมชน และ บังคับใช้อย่างจริงจัง
3.การลักลอบจับปลาโดยวิธีที่ผิด	ทรัพยากรสัตว์น้ำมีมาก	ออกกฎระเบียบชุมชน และ บังคับใช้อย่างจริงจัง
4.เขตพื้นที่ป่ากับที่ทำกินไม่ชัดเจน	ไม่มีการกันเขตที่ชัดเจน	ร่วมสำรวจกันเขตพื้นที่ป่า และที่ทำกินให้ชัดเจน
5.คนนอกเข้ามาใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรในชุมชน	ในชุมชนมีทรัพยากรอุดม สมบูรณ์	ออกกฎระเบียบชุมชน และ บังคับใช้อย่างจริงจัง

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

1.ประวัติชุมชนบ้านแม่หวาน

ประวัติ บ้านแม่หวานในอดีต- ปัจจุบัน เดิม บ้านแม่หวาน อยู่ในเขต ตำบลเชิงดอย เขต 2 อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบัน ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนเขตการปกครอง บ้านแม่หวานจึงอยู่ในเขต ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตที่ผ่านมามีบ้านแม่หวานมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ บ้านแม่หวานเป็นจุดพักกระหว่างการเดินทางในการค้าขายระหว่าง จังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดเชียงรายในสมัยก่อนที่ใช้การเดินทางด้วยเท้า ขนส่งสิ่งของด้วย วัวต่าง หรือ ม้าต่าง สินค้าที่สำคัญในสมัยก่อนได้แก่ ข้าว เกลือ เมี่ยง ปลาหูเค็ม เป็นต้น เมื่อมีผู้คนพักแรมเดินทางก็เริ่มมีคนมาจับจองตั้งรกรากอาศัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ กลุ่มคนแรกๆที่มาอาศัยอยู่บ้านแม่หวานคือ พ่ออู๋ปั้น คำซียะ จากบ้านต้นยาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ,พ่ออู๋หนู ธิแก้ว , พ่ออู๋ปา ไทยใหม่ บ้านโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พ่ออู๋เป้ง แสงแก้ว บ้านโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อาณาเขตปกครองหมู่บ้านของหมู่บ้านแม่หวานเดิมกินพื้นที่ถึงปงอ้อ ปางแพน ปางแหน และ นาน้อย และต่อมา ปี พ.ศ. 2523 สมัยนายสนอง แสงถา เป็นผู้ใหญ่บ้านมีการแยกหมู่บ้าน ปงอ้อ ปางแพน ปางแหน และ นาน้อย รวมเป็นบ้านปางแพน หมู่ ๕ ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

วิถีชีวิตของคนแม่หวานในอดีต ประกอบอาชีพ ทำนาเป็นบางส่วน ทำไร่ข้าวไร่พริก ไร่ผสมพื้นบ้าน ไร่ถั่วลิสง ไร่จางทั่วไป สานสานซึ่งใช้ผิวไม้ช่างอ่อน หาบปลาในลำน้ำ เพราะมีปลาจำนวนมากมาบึงขายเป็นไม้ ไม้ละ 2-5 บาท แล้วแต่ขนาด ทำเป็นปลาต้มบรรจุใส่ในกระบอกไม้ไผ่ขาย ทำเป็นปลาปัก ห่อด้วยใบตองขาย หายอดผักกูด, ผักหนาม ที่ขึ้นตามริมลำห้วย นำมาขาย หาของป่า เช่น หน่อ หางห้วย ผักหวาน เห็ด น้ำผึ้ง ต่อ กินและขาย มีการเลี้ยงสัตว์ประเภทวัวควาย โดยเป็นของตัวเอง หรือรับจ้างเลี้ยงแบ่งครึ่ง คือ อาศัยคนที่มี วัวควาย แลว ตำบลป่าป้อ ,ตำบลเชิงดอย , ตำบลลวงเหนือ นำมาให้เลี้ยง เมื่อตกลูกก็จะแบ่งกัน เวลาปลูกลูกถั่วลิสงขาย ก็จะมีพ่อค้าจากบ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่งมารับซื้อ ตลาดที่จะขายสินค้าพื้นบ้าน ต้องลงทุนเดินทางไปนอนพักค้างคืน เช่น ตลาด อำเภอดอยสะเก็ด ตลาด อำเภอสันกำแพง ใช้เวลาไป – กลับ 1 คืน 1 วัน ถึงจะกลับถึงบ้าน ตอนกลับก็จะเอาเงินที่ขายของไปซื้ออาหาร ข้าวสาร , พริก , กระเทียม , เกลือ , เสื้อผ้า,ขนมและของที่จำเป็นใส่ถุงหอบเดินทางจนถึงบ้านแม่หวาน ใช้ชีวิตแบบ “พอกินพออยู่” เป็นคำพูดในสมัยนั้น

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2512 ได้มีเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้มาสำรวจป่าและได้ตั้งหน่วยงาน คือ หน่วยปรับปรุงต้นน้ำลำธาร อำเภอดอยสะเก็ด- สันกำแพง มีการปลูกป่า และได้รับสมัครคนงานในหมู่บ้านแม่หวาน และหมู่บ้านใกล้เคียง มาเป็นคณงานรับจ้าง ถางป่า บักหลัก หมายระยะ ขุดหลุม โดยจ้างเป็นวันและจ่ายเงินเป็นเดือน อัตราจ้าง ชาย วันละ 10 บาท หญิง วันละ 7 บาท ต่อมาชาวบ้านแม่หวานก็มีรายได้เป็นรายเดือน และร้านค้าขายของก็มีตามมาสนองความต้องการ ซื้อสะดวกกว่าแต่เดิม และเริ่มมีเครดิต นำไปใช้ก่อน แล้วค่อยหักเงินทีหลัง ชาวบ้านก็เริ่มเปลี่ยนแปลงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเงินเหลือเก็บ มีค่าขนมให้ลูก และมีเงินซื้อเสื้อผ้าให้ลูกใส่ไปโรงเรียน ต่อมาประมาณพ.ศ. 2515 กรมหลวงแผ่นดินได้เริ่มสร้างถนนสาย เชียงใหม่-เชียงใหม่- เชียงราย นั่นคือ ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 118 ชาวบ้านก็เริ่มมีทางเลือกรับจ้างมากขึ้น ทางผู้รับเหมาถนนก็รับสมัครคนงาน การคมนาคมสะดวก แต่รายจ่ายก็เพิ่มมาเช่นกัน พ่อค้านายทุนก็อยากได้ที่ใกล้ลำน้ำ โดยมีบรรยากาศดี จึงได้มาขอซื้อจากชาวบ้าน ใครมีที่สวยก็จะได้ราคาดี ที่ดินที่ไม่ค่อยสวยก็จะขายถูกลงมา การขายจะไม่คิดเป็นไร่ แต่จะขายเหมา ราคาก็ประมาณหลักหมื่น แล้วแต่ว่าพื้นที่ใครจะมากน้อยกว่ากัน แต่ต้องเป็นที่ที่มี นส. 3 ชาวบ้านก็เป็นที่ยินยอมกันขายที่ ต่อมาภายหลังซื้อกันเป็นแสน แต่พื้นที่ที่จะขายเหลือน้อยมาก และต่อมาไม่นานก็ขายกันเป็นไร่ ไร่ละ 7 แสนบาท แต่อนิจจาเจ้าของที่ไม่มีที่ขายแล้ว ที่ก็เลยตกไปอยู่กับนายทุน บ้านแม่หวานขณะนี้ที่ดินราคา ไร่ละ 1 ล้านบาทๆ ส่วนที่ที่ไม่ได้ขายไปนั้น ก็ได้กลายมาเป็นรีสอร์ท หรือกลายเป็นไร่และเป็นบริษัทต่างๆ อยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็เลยไม่มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง มีเฉพาะที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยเล็กๆน้อยๆ ต้องไปอาศัยรับจ้างภายในสวน ไนไร่ ต่างๆ ภายในหมู่บ้านเป็นหลัก และบางส่วนก็ได้รวมกลุ่มกันทำไม้ดอกไม้ประดับส่งขายในตัวเมืองเชียงใหม่ และมีการรับจัดสวนประดับตกแต่งบริเวณบ้านทั่วไป ก็เลยเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิต จากลูกจ้างมาเป็นนายจ้าง คือการได้พัฒนาตนเองขึ้นมา บางส่วนที่พอมีฝีมือทางไม้ก็จะรับเหมาสร้างบ้านพัก มีรายได้เลี้ยงลูกน้องในสังกัด จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นพอประมาณ ผู้ที่มีฝีมือทางเหล็ก ก็จะไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง และมีรายได้มากพอสมควร ส่งผลถึงครอบครัวอยู่ดีกินดีไปด้วย บางรายได้ไปเรียนสายอาชีวศึกษา ยนต์ก็ได้ใช้ความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาตั้งอยู่ซ่อมรถเล็กๆ ก็พอมีรายได้เพราะอยู่ติดกับถนนใหญ่ และที่ยังเป็นห่วงก็คือที่เหลืออีก

ภาพกลุ่มผู้นำชุมชนในอดีตของบ้านแม่หวาน

บางส่วน ชอบความเป็นอิสระไม่ทำกิจการเป็นส่วนตัว ก็จะทำงานรับจ้างตลอดไป แล้วแต่ใครจะจ้าง แต่ถ้าไม่มีงานก็จะหาของป่ามาขาย พอได้เงินมาก็พอประทังชีวิตไปวันๆ ใช้ชีวิตอย่างไม่มีจุดหมาย สำหรับผู้สูงอายุ บางท่านที่ลูกหลานเอาใจใส่ก็จะอยู่สุขสบาย แต่บางท่านที่ไม่มีลูกหลานเอาใจใส่ก็ยิ่งขาดรายได้ ขาดความอบอุ่น เพราะเงินสงเคราะห์คนชราที่ทางการมอบผ่านทาง อบต. ก็ยังได้ไม่ทั่วถึง

รายนามผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่หวาน ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

1. พ่อน้อย เมืองใจ บัวบาน	ประมาณ พ.ศ. 2470
2. พ่อน้อยคำ ศรีคำมา	ประมาณ พ.ศ. 2480
3. พ่อหนู ธิแก้ว	ประมาณ พ.ศ. 2490
4. พ่ออินตา พรสิทธิ์	ประมาณ พ.ศ. 2495
5. พ่ออุ้ยจันทร์แก้ว ดวงแก้ว	ประมาณ พ.ศ. 2506
6. พ่อน้อยถา เจริญทรัพย์	ประมาณ พ.ศ. 2508
7. พ่ออินตา พรสิทธิ์	ประมาณ พ.ศ. 2511
8. พ่อครูบุญยัง ศรีพันธ์	ประมาณ พ.ศ. 2517
9. นายสนอง แสงถา	ประมาณ พ.ศ. 2521
10. พ่อน้อยหมวก คำมูลดี	ประมาณ พ.ศ. 2527
11. นายสนอง แสงถา	ประมาณ พ.ศ. 2529
12. นาย สิงห์เทา ชัยยา	ประมาณ พ.ศ. 2532
13. นาย เจริญ เสงจา	พ.ศ. 2539
14. นาย เจริญ เสงจา	พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน

2. ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

2.1 สภาพทั่วไป ประกอบด้วย

2.1.1 ที่ตั้งของหมู่บ้าน บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พิกัด QNA 250-960 ของแผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1:50,000 ชื่อแผนที่บ้านห้วยแก้ว ระวาง 48461

2.1.2 อาณาเขต แยกเป็น

ทิศเหนือ	ติดบ้านปางแฟน หมู่ที่ 5 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด และ ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดบ้านโป่งกุ่ม หมู่ที่ 4 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

2.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ บ้านแม่หวานนั้นมีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดดอนเนินเขาสลับภูเขา สูงระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 500 เมตร บ้านเรือนและที่ทำกินอยู่บริเวณแนวเชิงเขาที่ล้อมรอบไปด้วยป่าเบญจพรรณ

2.1.3 จำนวนประชากร บ้านแม่หวานมีประชากรทั้งหมด 614 คน เป็นชาย 326 คน หญิง 288 คน จำนวนครัวเรือนตามสำนักทะเบียนอำเภอดอยสะเก็ด มี 225 ครัวเรือน แต่ตามความเป็นจริงแล้วมีครัวเรือนเพียง 140 ครัวเรือน ที่มีส่วนร่วมในหมู่บ้าน นอกนั้นส่วนใหญ่เป็นบ้านพักของนายทุน

2.1.4 สัญชาติ ส่วนใหญ่ประชากรในหมู่บ้านแม่หวาน เป็นสัญชาติ ไทย

2.2สภาพเศรษฐกิจ

2.2.1 การประกอบอาชีพของประชากร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ทำการเกษตร เพาะชำไม้ดอกไม้ประดับ

2.2.2 ร้านค้าในหมู่บ้าน มีร้านค้า 6 ร้าน มีปั้มน้ำมัน 1 แห่ง

2.3สภาพทางสังคม

2.3.1 หน่วยงาน/องค์กรที่มีที่ตั้งในหมู่บ้าน

- โรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่งทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล –ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 ศูนย์
- วัด 1 แห่ง มีพระสงฆ์ 2 รูป
- อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
- หน่วยจัดการต้นน้ำ แม่ลาย – แม่ออน สาขาบ้านแม่หวาน

2.3.2 กลุ่มจัดตั้งในหมู่บ้าน

2.3.2.1 กลุ่มผู้สูงอายุ ในหมู่บ้านแม่หวานมีสมาชิก 92คน เป็นหญิง 45 คน ชาย 47 คน

2.3.2.2 กลุ่มเยาวชน และกลุ่มหนุ่มสาว มีสมาชิก 105 คน

2.3.2.3 กลุ่มกองทุนเงินล้านได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล
มีสมาชิกเป็นชาวบ้านทั้ง140 หลังคา มีทั้งหมด 210 หุ่น

2.3.2.4 กลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิกเป็นแม่บ้านในหมู่บ้านทั้งหมด

2.3.2.5 กลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิก 117 คน

2.3.2.6 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรดอยสะเก็ด กลุ่มที่ 16 บ้านแม่หวาน

มีสมาชิก 35 คน

2.3.2.7 กลุ่มธนาคารการเกษตร (ชกส.) ดอยสะเก็ด มีสมาชิก 70 คน

2.3.3 ศูนย์ให้ข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง
- มีบอร์ดแจ้งข้อมูลข่าวสาร 2 แห่ง บริเวณศาลาหมู่บ้าน และบ้านผู้ใหญ่บ้าน
- มีศูนย์กระจายข้อมูลข่าวสารเสียงตามสาย 1 แห่ง ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน

2.3.4 มวลชนที่จัดตั้งในหมู่บ้าน

- หมู่บ้าน อพป. มีสมาชิกทั้งหมู่บ้าน
- กลุ่มกำลังแผ่นดินป้องกันยาเสพติด อำเภอดอยสะเก็ด มี 50 คน
- เวรยามชุดรักษาความปลอดภัย (ชรบ.) มี 50 คน
- ตำรวจชุมชน มี 6 คน

2.4 การคมนาคมในหมู่บ้าน

- ถนนดิน/ดินลูกรัง มี 3 สาย
- ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มี 3 สาย

2.5 การโทรคมนาคม

- ตู้ไปรษณีย์ 1 ตู้
- เสาโทรศัพท์เคลื่อนที่ 3 เสา

2.6 การไฟฟ้า

- ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ จากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
- มี 1 ครัวเรือนที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์)
- จำนวนไฟกึ่งในหมู่บ้านมี 17 จุด

2.7 แหล่งน้ำตามธรรมชาติ บ้านแม่หวานมีแม่น้ำสายหลักอยู่ 3 สายได้แก่ ลำน้ำแม่หวาน, ลำน้ำแม่กวัง, ลำน้ำแม่ลาย และยังมีแม่น้ำสายรองอีก 3 สาย คือลำห้วยทราย, ลำห้วยปางกุลา, ลำห้วยสวรรค์ ใช้ประโยชน์เพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร

2.8 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย 2 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น 2 แห่ง

2.9 ระบบน้ำที่ใช้ในหมู่บ้าน

- ระบบประปาหมู่บ้าน ของกรมทรัพยากรน้ำ

2.10 ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้าน

- ป่าชุมชน
- ป่าธรรมชาติห้วยทราย
- แหล่งศึกษาพันธุ์ไม้
- ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มีอยู่อุดมสมบูรณ์ เช่น เห็ดหน่อไม้ สัตว์ป่า

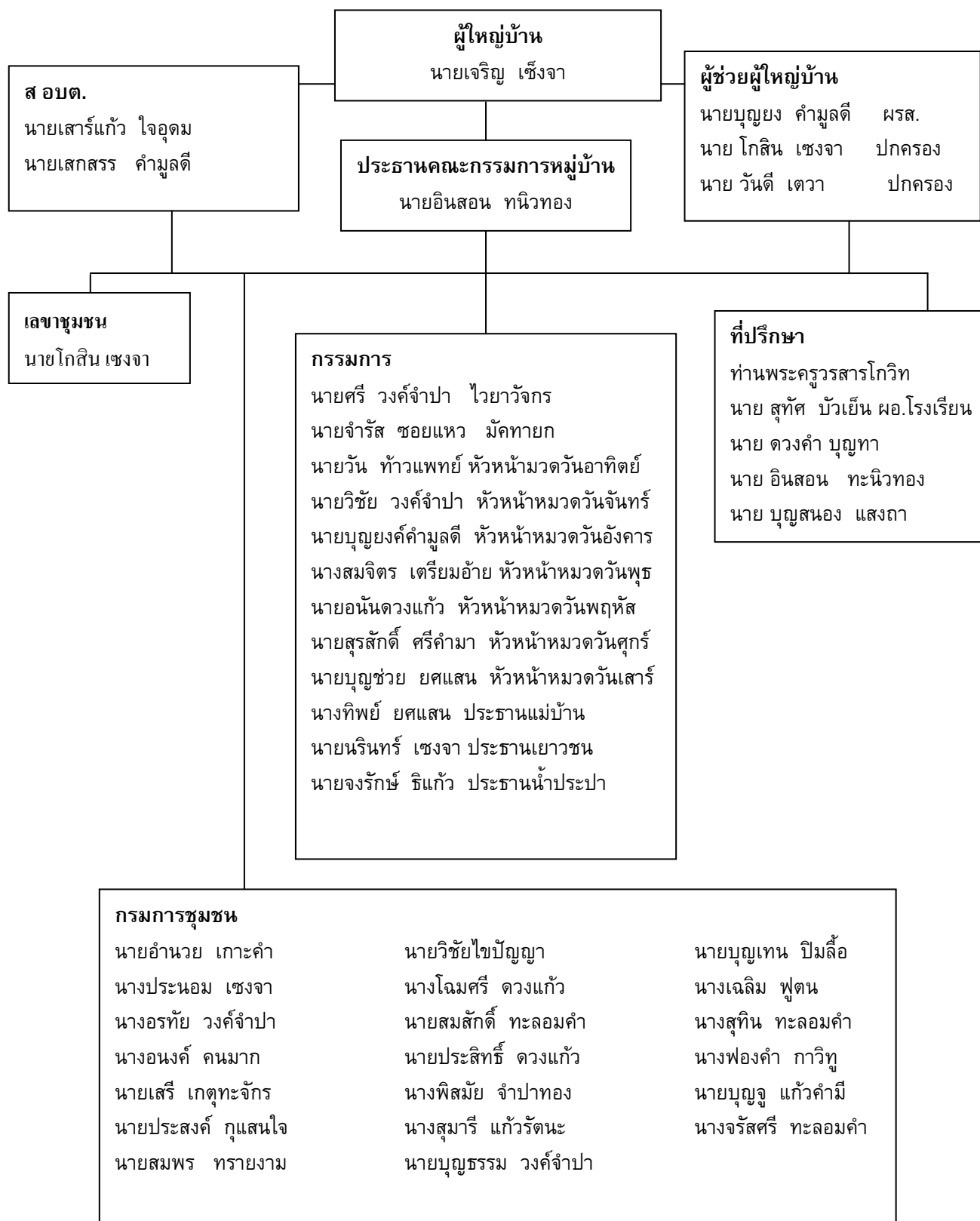
2.11 กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

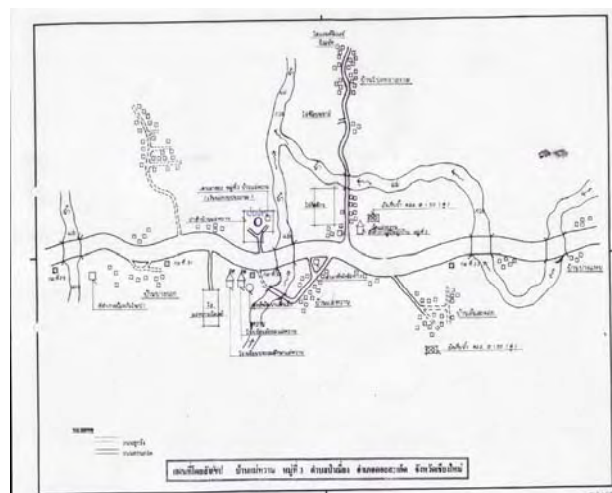
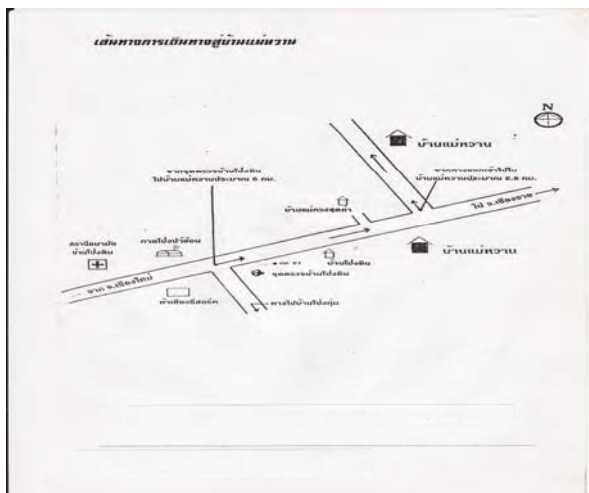
- 2.11.1 กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ
- 2.11.2 กลุ่ม กขคจ.
- 2.11.3 กลุ่มออมทรัพย์
- 2.11.4 กลุ่ม อพป. (อาสาพัฒนาป้องกันตนเอง)
- 2.11.5 กลุ่มกองทุนเงินล้าน (กทบ.)
- 2.11.6 กลุ่มแม่บ้าน
- 2.11.7 กลุ่มเยาวชน
- 2.11.8 กลุ่มผู้สูงอายุ
- 2.11.9 ป่าชุมชน
- 2.11.10 ฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน
- 2.11.11 กลุ่มขับน้ำตาเจ้าภาพ
- 2.11.12 ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้าน เช่น ของป่าแหล่งน้ำทั้ง 3 สาย
- 2.11.13 กลุ่มเยาวชนด้านไฟฟ้า
- 2.11.14 กลุ่มเลี้ยงวัว
- 2.11.15 ความสามัคคีในชุมชน
- 2.11.16 ความหวงแหนในทรัพยากรของหมู่บ้าน
(สัตว์ป่า ป่าไม้ แม่น้ำ ฯลฯ)
- 2.11.17 อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
- 2.11.18 มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง (โรงเรียนบ้านแม่หวาน)
- 2.11.19 วัดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง (วัดแม่หวาน)
- 2.11.20 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 ศูนย์
- 2.11.21 หน่วยจัดการต้นน้ำ แม่ลาย – แม่อน สาขาแม่หวาน
- 2.11.22 ป่าธรรมชาติห้วยทราย (แหล่งศึกษาพันธุ์ไม้)
- 2.11.23 ตำรวจชุมชน (ตำรวจบ้าน)

2.11.24 ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสาน การทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้

2.11.25 ประเพณีขนาดใหญ่

2.12 โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านแม่หวาน

3.ฐานเศรษฐกิจรายได้ของชุมชน

3.1 ด้านรายได้ของชุมชน ตามรายละเอียดในตารางแสดงช่วงรายได้ของคนในชุมชนบ้านแม่หวาน/เดือน

ช่วงรายได้	ชาย	หญิง	รวม
ไม่มีรายได้		6	6
3,000 - 4,000 บาท	16	17	33
4,000 - 4,500 บาท	14	19	33
4,500 - 5,500 บาท	23	20	43
5,500 - 6,500 บาท	14	5	19
6,500 - 7,500 บาท	5	6	11
7,500 - 8,500 บาท	2	2	4
8,500 - 9,500 บาท	2		2
10,000 บาท ขึ้นไป	4	1	5
20,000 บาท ขึ้นไป	1		1
30,000 บาท ขึ้นไป	1		1
รวม	82	76	158

3.2 ข้อมูลด้านการออมเงินตามรายละเอียดในตารางการออมเงินของชุมชนบ้านแม่หวาน / ปี

สถาบัน	เงินออม	หนี้สิน	หมายเหตุ
ธ.ก.ส.	228,000	2,600,000	
สหกรณ์	115,016	320,000	
ธนาคาร	2,184,500	312,000	
ออมทรัพย์หมู่บ้าน	363,040	207,500	
กองทุนหมู่บ้าน	121,300	540,000	
กขคจ.	6,000	125,800	
นอกระบบ	1,000	77,000	
อื่นๆ	275,000	77,000	
รวม	3,293,856	1,970,250	

3.3 ข้อมูลด้านทรัพย์สิน ตามรายละเอียดในตารางแสดงทรัพย์สินของคนในชุมชนบ้านแม่หวาน

ทรัพย์สิน	จำนวนผู้มีทรัพย์สิน	จำนวนทรัพย์สิน	มูลค่าทรัพย์สิน
ทีวี	55	78	376,300
ตู้เย็น	55	68	358,240
พัดลม	123	156	50,830
วีซีดี/เครื่องเสียง	42	50	142,550
โทรศัพท์มือถือ			
รถยนต์ยี่ห้อ อีซูซุ	6	7	2,414,000
รถยนต์ยี่ห้อ โตโยต้า	13	14	4,430,000
รถยนต์ยี่ห้อ นิสสัน	6	7	9,100,000
รถยนต์ยี่ห้อ เชฟ	2	2	1,060,000
รถยนต์ยี่ห้อ อื่นๆ	2	2	230,000
รถเครื่อง	44	70	1,677,400
จักรยาน	10	14	30,900
บ้าน			
รวม			10,770,220

3.4 ข้อมูลด้านที่ดิน ตามรายละเอียดในตารางแสดงการถือครองที่ดิน ของคน
ในชุมชนบ้านแม่หวาน

ประเภทที่ดิน	จำนวนผู้ถือครอง	จำนวนที่ดิน	ราคารวม
โฉนด		11-0-0	
นส.3 นส.3.ก ใบจอง		13-3-50	
สทก.		64-3-22	
ใบตอบรับ			
ไม่มีเอกสาร		131-0-5	

3.5 ข้อมูลแสดงจำนวน พืช และสัตว์ ตามรายละเอียดในตาราง

ชนิด	จำนวนรวม
ลำไย	734
ลิ้นจี่	57
มะม่วง	1,452
กระท้อน	39
ขนุน	20
กล้วย	1,752
อื่นๆ	78
วัว	74
หมู	10
หมา	115
บ่อปลา	11
ปลาที่เลี้ยง	7,500
กบ	20
อื่นๆ	315

3.6 ข้อมูลด้านรายจ่ายประจำวัน ตามรายละเอียดในตารางแสดงข้อมูลรายรับรายจ่ายรายครัวเรือน (ในช่วงระยะเวลา 10 วัน)

รายการ	จำนวน	ราคารวม
อาหารเช้า		23,965
อาหารเที่ยง		19,850
อาหารเย็น		26,400
ค่าขนม		9,365
ลูกไปโรงเรียน		13,150
บุหรี		2,600
เหล้า		13,520
น้ำมันรถ		40,100
อื่นๆ		15,900
รวม		164,850

3.7 ข้อมูลด้านรายจ่ายประจำเดือน-รายปีดังในตารางแสดงข้อมูลรายจ่ายประจำเดือน ตุลาคม 2549 ของคนในชุมชนบ้านแม่หวาน

รายการจ่าย	จำนวน	หมายเหตุ
ข้าวสาร	78,000	
น้ำดื่ม	9,750	
น้ายาล้างจาน	2,600	
น้ำมันพืช	3,250	
น้ำปลา	1,495	
กาแฟ	9,750	
แฮมพู	3,900	
ผงซักฟอก	5,200	
สบู่	1,620	
น้ายาปรับผ้านุ่ม	2,925	
น้ำประปา	4,225	
โทรศัพท์	19,500	
ไฟฟ้า	18,200	

คนงานวัด	1,950	
ไปปอยหลวง	6,500	
เงินประจำปี		
หอย	32,500	
ค่าเทอม		
ผ่อนของใช้	58,500	
ผ่อนรถเครื่อง/รถยนต์	60,000	
สมาชิกศพ	6,500	
อื่นๆ		
รวม	326,365	

4.ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านแม่หวาน

4.1 ด้านบุคคล

4.1.1 พระครูวรสาร โกวิท ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดแม่หวาน เจ้าคณะตำบลป่าเมี่ยง-เทพเสด็จ (ปัจจุบัน)ถือเป็นพระเถระที่สำคัญของบ้านแม่หวานเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาด้านศาสนา และ ศาสนวัตถุ ของบ้านแม่หวาน

4.1.2 นายอินสอน ทะนิวทอง ตำแหน่งที่ปรึกษาผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่หวาน ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลป่าเมี่ยง ถือเป็นคนดีศรีแม่หวาน ที่เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิตเป็นผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา คอยอบรมสั่งสอนคนในชุมชนบ้านแม่หวานให้มีความสามัคคีกัน

4.1.3 นายบุญสอนอง แสงธา ถือเป็นอีกท่านหนึ่งที่คนในหมู่บ้านให้ความนับถือ มีแนวคิดในการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมชุมชนอื่นๆ

4.1.4 นายเจริญ เช็งจา เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่หวานสมัยที่ 3 ถือเป็นคนที่มีความตั้งใจในการดูแลความทุกข์สุขของชุมชนมีความโปร่งใสในการบริหารหมู่บ้าน มีแนวคิดในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านแม่หวาน

4.2 ภาวะเป็ยชุมชน ระเบียบ ข้อบังคับการดูแลความสงบสุข และ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด

จังหวัดเชียงใหม่ ออกโดย ประธานคณะกรรมการรักษาความสงบสุข และ รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวาน ประกอบด้วย

ข้อ 1 ระเบียบนี้ชื่อว่า “ข้อบังคับการดูแลความสงบสุข และ การรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3. ความหมายในระเบียบข้อบังคับนี้

ไม้ หมายถึง ไม้ไผ่ ไม้ยืนต้นทุกชนิด

อาหารป่า หมายถึง จาก ใบ ดอก ผล เมล็ด หน่อ หัว เห็ด
แมลงและสัตว์ป่าต่างๆ

หมู่บ้าน หมายถึง เขตรับผิดชอบบ้านแม่หวาน

คณะกรรมการ หมายถึง คณะกรรมการดูแลความสงบสุข และ
รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวานหมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ข้อ 4 วัตถุประสงค์

1. เพื่อดูแลรักษาความสงบสุข และความปลอดภัยในทรัพย์สินของประชน
บ้านแม่หวาน
2. เพื่อดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิให้ถูกทำลาย
3. เพื่อดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ให้ประชาชน
บ้านแม่หวานได้ใช้ประโยชน์ตามสมควร

ข้อ 5 องค์กรในการดูแลให้มีคณะกรรมการดูแลความสงบสุข และ รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ซึ่งคัดเลือกมาจาก ตัวแทนชุมชน อย่างน้อย 5 คน และมา
จากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน อย่างน้อย 10 คน โดยมี
คณะกรรมการรวมไม่ต่ำกว่า 15 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่

ข้อ 6 ประธานมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของระเบียบ
ข้อบังคับและมติของที่ประชุมถ้าประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยประการใดๆ ให้รอง
ประธานทำหน้าที่แทนได้

ข้อ 7 คณะกรรมการดูแลความสงบสุข และ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวานมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ดูแลรักษาความสงบสุข และความปลอดภัยในทรัพย์สินของ
ประชาชนบ้านแม่หวาน

2. กำหนดกฎระเบียบ และลงโทษผู้ทำผิด กฎระเบียบ
3. กำหนด กฎเกณฑ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ดำเนินการควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้
5. ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
6. ประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจในข้อห้าม หลักเกณฑ์ตามระเบียบกำหนด
7. รักษาและบังคับใช้ตามข้อกำหนดในระเบียบนี้

ข้อ 8 กรรมการอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

1. ครบตามวาระ
2. ตาย
3. ลาออก ยื่นหนังสือลาออกต่อประธาน

ข้อ 9 คณะกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระมีสิทธิรับเลือกมาเป็นกรรมการใหม่ได้

ข้อ 10 คณะกรรมการต้องจัดให้มีการประชุมประชาคม อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน

ข้อ 11 มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ถ้ามีคะแนนเท่ากันให้ประธานที่ประชุมลงคะแนนชี้ขาด

ข้อ 12 กรณีมีเงินให้คณะกรรมการจัดตั้งกองทุนดูแลความสงบสุข และ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวาน

ข้อ 13 รายได้ของกองทุนดูแลความสงบสุข และ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวาน

1. เงินค่าปรับ
2. เงินบริจาค เงินอุดหนุนจากองค์กร หรือบุคคลภายนอกโดยปราศจากเงื่อนไขข้อผูกพัน
3. เงินจากการระดมทุนโดยวิธีไม่ขัดระเบียบ และถูกต้องตามกฎหมาย

ข้อ 14 คณะกรรมการมีสิทธิที่จะใช้เงินของกองทุนได้ ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของกองทุนเงินของกองทุน ให้ฝากไว้ ณ ธนาคาร โดยมีผู้เบิกจ่ายได้ไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 คน และต้องชี้แจงการเงินให้ที่ประชุม ประชาคมทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

ข้อ 15 กฎระเบียบการความสงบสุข และ รักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมบ้านแม่หวาน

1. ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทในชุมชน

บทลงโทษ

ผู้ก่อเหตุปรับไม่เกิน 3,000 บาท ผู้ตอบโต้หรือคู่กรณี ปรับไม่เกิน 1,000 บาท ขึ้นอยู่กับ

คณะกรรมการตัดสิน และดำเนินคดีตามกฎหมาย

2. ห้ามส่งเสียงดังยามวิกาล ตั้งแต่ 21.00 น.

บทลงโทษ

ผู้ฝ่าฝืนปรับครั้งละไม่เกิน 2,000 บาท

3. ห้ามมิให้มีการตัดไม้แปรรูป ไม้ไผ่ ไม้ไร่ เพื่อจำหน่าย แต่สามารถตัดได้ กรณี สร้างบ้านใหม่เนื่องจากประสบภัย แยกครอบครัวใหม่ บ้านที่อยู่มีสภาพไม่มั่นคงถาวร หรือใช้ประโยชน์ตามความจำเป็น
4. ห้ามคนต่างหมู่บ้านเข้ามาเอา เห็ด หน่อไม้ และทรัพยากรทุกชนิด
5. สำหรับบุคคลในหมู่บ้าน การเอาหน่อไม้ขายได้คนละไม่เกิน 100 กิโลกรัม/ วัน
6. การใช้ไม้ไผ่ทุกชนิด ใช้ได้ชนิดละไม่เกิน 100 เล่ม / ปี
7. ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต
8. ห้าม บุคคลนอกหมู่บ้าน ล่าสัตว์ป่าทุกชนิดบริเวณป่า
9. บุคคลในหมู่บ้านห้ามล่าสัตว์ ตัดไม้ บริเวณเขตป่าอนุรักษ์
10. ห้าม เบื่อ ระเบิด ซ้อด ปลาบริเวณแม่น้ำลำห้วยบ้านแม่หวาน
11. ห้ามนำหิน ดิน ทราย ออกจากพื้นที่หมู่บ้าน ก่อนได้รับความยินยอมจาก คณะกรรมการ
12. ห้ามเก็บหน่อไม้ตั้งแต่เดือน ตุลาคม – เดือนพฤษภาคมของปีถัดไป
13. ห้ามทิ้งขยะในหมู่บ้าน นอกจากสถานที่ทิ้งขยะที่ชุมชนจัดไว้ หรือสถานที่ ส่วนตัวโดยต้องกำจัดโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน

ข้อ 16 ข้อกำหนดบทลงโทษ ตามระเบียบที่ 3-13 คณะกรรมการปรับเงินไม่เกิน 5,000 บาท/ครั้ง และดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ 17 หากมีการดำเนินการลงโทษสิ้นสุด ค่าปรับมีสัดส่วนแบ่งดังนี้

- ผู้ชี้เบาะแสจับกุมได้ ร้อยละ 30
- ผู้ที่ดำเนินการจับกุมได้ ร้อยละ 30
- เข้ากองทุนฯ ร้อยละ 40

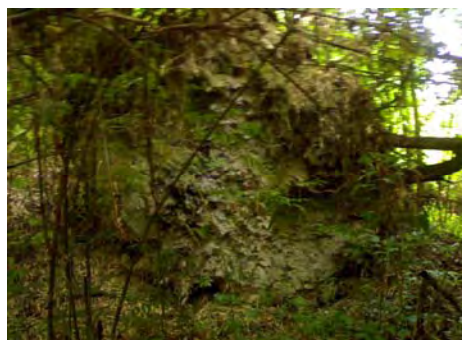
ข้อ 18 ห้ามพกพาอาวุธในชุมชนโดยไม่ได้รับอนุญาต

ข้อ 19 บุคคลที่มาอาศัยอยู่ ทำงาน ในหมู่บ้านแม่หวานต้องแจ้งคณะกรรมการฯ และแสดงสำเนาบัตรประชาชน และใบทะเบียนบ้านไว้ให้คณะกรรมการเก็บไว้

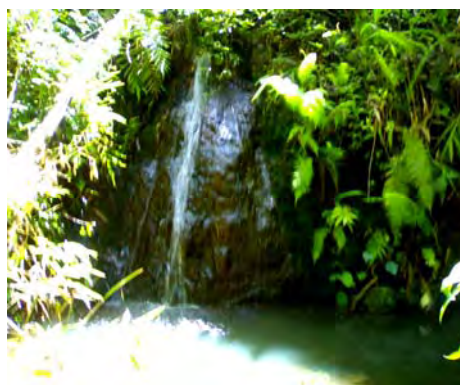
ข้อ 20 ระเบียบข้อบังคับนี้ให้คณะกรรมการฯ บ้านแม่หวานเป็นผู้รักษา กฎระเบียบนี้หลังประกาศใช้แล้วสามเดือน สามารถเสนอแก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อบังคับต่อที่ ประชุมประชาคมหมู่บ้านตามความเหมาะสม

4.2 ด้านทรัพยากร ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่มนุษย์ ซึ่งได้มีการนำ ทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มากมาย การที่มีการนำทรัพยากรไปใช้มากทำให้เกิด ปัญหาตามมา การใช้ทรัพยากรอย่างผิดวิธี และการใช้อย่างสิ้นเปลือง อาจทำให้ทรัพยากรที่มี คุณค่าลดน้อยลงไปอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรในชุมชนบ้านแม่หวานมีมากมายหลากหลายจะแยก แบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

4.2.1 ทรัพยากรดิน ดินเป็นสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เกิดจากการสลายตัวผุพัง ของหินและซากพืชซากสัตว์ ชนิดต่าง ๆ โดยใช้เวลานานมาก ดินบริเวณบ้านแม่หวานส่วนใหญ่ดินบริเวณที่ราบลุ่มริมแม่น้ำจะเป็นดินร่วนปนทรายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากตะกอนดินและทรายทับถมกันเป็นแผ่นดินใน บริเวณริมแม่น้ำ เช่นที่ราบไร้ท้อปฟาร์ม ที่ราบแม่ หวานริเวอร์รีสอร์ท ส่วนดินบริเวณที่ราบเชิงเขาจะเป็นดินดำซึ่งถูกน้ำชะตะกอนเหล่านี้จากภูเขา ดินส่วนนี้เหมาะแก่การทำการเกษตร แต่พื้นที่ราบเชิงเขาบริเวณบ้านแม่หวานมีไม่มากส่วนใหญ่ จะเป็นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนมาก และ ดินบริเวณเชิงเขาส่วนใหญ่จะเป็นดินดำปน หิน (ลูกลัง)

4.2.2 ทรัพยากรน้ำ โลกของเรา ประกอบขึ้นด้วยพื้นดินและพื้นน้ำ โดยส่วนที่เป็นผืน น้ำนั้น มีอยู่ประมาณ 3 ส่วน (75%) และเป็นพื้นดิน 1 ส่วน (25%) น้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งกับชีวิตของพืช และสัตว์บนโลก รวมทั้งมนุษย์เราด้วย บ้านแม่หวาน ถือเป็นแหล่งบรรจบของแม่น้ำทั้ง 4 สายสำคัญ ที่ไหล ไปลงเขื่อนแม่วง ประกอบไปด้วย 1. แม่น้ำกว๊างซึ่ง

แม่น้ำกวังไหลจาก ยอดตอยนางแก้วบริเวณเทือกเขาผีปันน้ำไหลขนานถนนเชียงใหม่เชียงใหม่มาบรรจบกับน้ำแม่หวานที่ สบหวาน 2. น้ำแม่หวานต้นน้ำแม่หวาน จุดกำเนิดอยู่ตอยลังกา (หรือภูลังกา) บ้านแม่สอยลา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ไหลผ่านบ้าน แม่ตอนหลวง ตำบลเทพเสด็จ อำเภอตอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ และผ่านบ้านปางกำแพงหิน , ผ่านบ้านปางมะกล้วย , ผ่านบ้านแม่หวาน ปางกลางเป็นจุดศูนย์กลางแม่น้ำ 2 สายหลักคือ น้ำแม่หวาน สายที่ 2 คือ ลำน้ำห้วยปางบง ไหลมาบรรจบกัน จึงเรียกว่า ลำน้ำแม่หวาน ก็เลยเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านแม่หวานปางกลาง แต่เดิมเรียกว่า ป่าเมี่ยงปางกลาง (หรือแม่หวานป่าเมี่ยง) น้ำแม่หวานไหลผ่านบ้านปู่เมือะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง อาศัยไปทำนาที่ลำน้ำแม่หวาน เจ้าของที่ชื่อ นาย เมือะ น้ำแม่หวานได้ไหลจากบ้านปู่เมือะ ผ่านภูเขาสลับซับซ้อนอ้อมมาบรรจบกับแม่น้ำกวังที่บ้านแม่หวานเรียกว่าสบหวาน ไหลรวมเป็นน้ำแม่กวังต่อไป 3. น้ำแม่ลาย ไหลจากตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน มาบรรจบน้ำแม่ลายที่ สบลาย 4. น้ำแม่ว่อง ไหลจากตำบลห้วยแก้วและเขตตำบลเทพเสด็จ มารวมกับน้ำแม่ลายที่สบลายแล้วไหลไปบรรจบกับน้ำแม่กวังที่ท้ายหมู่บ้านแม่หวานรวมกันเป็นน้ำแม่กวังไหลลงสู่เขื่อนแม่งวงอุดมธาราต่อไป

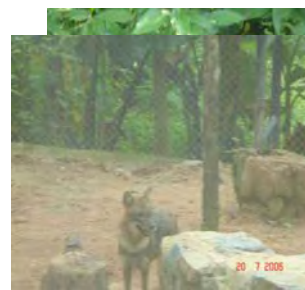
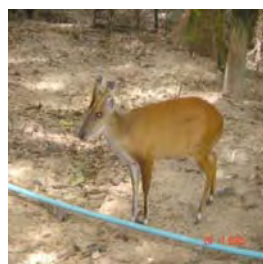
4.2.3 ทรัพยากรป่าไม้ สังคมของต้นไม้และ

สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งปกคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่และใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ วัตถุต่างๆ ในดิน เพื่อเติบโตจนถึงอายุขัยและเพื่อสัมพันธ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้ต่อมนุษย์ ในหมู่บ้านแม่หวานถือเป็นแหล่งที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ป่าในขอบเขตหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่า 8 พันไร่ ป่าที่สำคัญที่ถือเป็นแหล่งผลิตพืชอาหารป่า ผลไม้ และอื่นๆอีกมากมาย เช่น ป่าชุมชนห้วยทรายที่มีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 4 พันไร่ ถือเป็นผืนป่าต้นน้ำของหมู่บ้านแม่หวาน คนในหมู่บ้านแม่หวานจึงดูแลรักษาป่าผืนนี้ไว้ มีการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์หลายอย่างเช่น การบวชป่า การปลูกป่า และการสร้างฝายต้นน้ำลำธาร เป็นต้น

4.2.4 ทรัพยากรสัตว์ป่า และสัตว์น้ำ บ้านแม่หวานตั้งอยู่ใน

เขตภูมิศาสตร์แถบร้อนชื้น เป็นพื้นที่ต้นน้ำ จึงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์มีสภาพป่าหลายชนิด จึงก่อให้เกิดความหลากหลายของสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าแตกต่างกันออกไปมากมาย เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็ง

รัง ทุ่งหญ้า เป็นต้นจากความหลากหลายของสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยนี้เอง บ้านแม่หวาน จึงมีความหลากหลายของสัตว์ป่ามากตามไปด้วย ซึ่งปัจจุบันมีการพบสัตว์ป่าในเขตบ้านแม่หวานมากมายหลายชนิด ซึ่งสามารถจำแนกสัตว์ป่าออกเป็นกลุ่ม ๆ คือ กลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม กลุ่มนก กลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน และกลุ่มสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ซึ่งแต่ละกลุ่มของสัตว์ป่าจะมีความหลากหลายมากมายเช่นกัน

4.3 ด้านภูมิปัญญา

4.3.1 ด้านการจักสาน

พ่ออ้ายคำ ใจอุดม เป็นผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในการจักสานมีความสามารถจักสานข้าวของเครื่องใช้หลายชนิดไม่ว่าจะเป็น สานกำวย สานไซ กำวยสลาก และยังมีภูมิปัญญาด้านการตีมีด ประดิษฐ์ปืนแก๊ป เป็นต้น

พ่ออ้ายขึ้น ทะลอมคำ ถือเป็นผู้สูงอายุอีกท่านหนึ่งที่มีความรู้ด้านการจักสานมีความสามารถจักสานข้าวของเครื่องใช้หลายชนิดไม่ว่าจะเป็น สานกำวย สานไซ กำวยสลาก เป็นต้น

แม่บัวจันทร์ เทพบุญ เป็นอีกท่านหนึ่งที่มีความรู้ด้านการสานหิง เข้าขอบหิง สานแห สานจ้ำ ที่ถือว่าเป็นอุปกรณ์ในการหาปลาของคนอดีต-ปัจจุบัน

4.3.2 ด้านศิลปะ วัฒนธรรม

นายดวงจันทร์ ทาอินทร์ ถือเป็นผู้ที่มีความรู้ในการแสดงศิลปะการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ที่คอยสั่งสอนลูกหลานบ้านแม่หวานมานานหลายปี

นายบุญชุม ปิ่นเงิน ถือเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีพื้นเมืองสะล้อซอซึง

4.3.3 ด้านเกษตรกรรม

นางประนอม เชงจา ถือเป็นคนที่มีริเริ่มการทำไม้ดอกไม้ประดับของบ้านแม่หวานเป็นคนแรกจนปัจจุบันการทำไม้ดอกไม้ประดับเป็นที่แพร่หลายในหมู่บ้านแม่หวานมากขึ้นจนเป็นอาชีพที่สำคัญของคนบ้านแม่หวาน

4.3.4 ด้านการแพทย์พื้นบ้าน

พ่อแสง พุดน ถือเป็นผู้ที่มีความรู้ในการรักษาเรื่องกระดูกหัก กระดูกแตก โดยใช้น้ำมันงาประคบกำกับด้วยคาถาอาคม ทำให้ผู้ป่วยหายได้

4.4 ด้านประเพณีวัฒนธรรม ประเพณี 12 เดือน ในอดีต – ปัจจุบัน ของบ้านแม่หวาน ประกอบด้วย ประเพณีเดือน 7 (เมษายน), ประเพณีปีใหม่ รดน้ำสงกรานต์, ประเพณีตานเจดีย์ทราย, ประเพณีสงฆ์พระพุทธรูป, ประเพณีดำหัว, ประเพณีขึ้นท้าวทั้ง 4, ประเพณีสังเคราะห์บ้าน, ประเพณีสืบชะตาบ้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 ประเพณีปีใหม่ รดน้ำสงกรานต์ ประเพณีปีใหม่ของไทยเรา ตกอยู่ในเดือนเมษายน เป็นเดือน 7 เหนือ ถือเป็นเดือนที่ขึ้นต้นปีใหม่ของคนไทย มีการรดน้ำ สาดน้ำกัน คิดถึงต้นตอที่ทำให้เกิดมีการเล่นสาดน้ำรดน้ำกัน คงเป็นด้วยเหตุที่เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อน คนทั่วไปจึงพากันไปที่ดินท่าแม่น้ำใหญ่ เพื่ออาบน้ำเล่นน้ำให้สบายคลายร้อน และเป็นธรรมดาที่คนหนุ่มคนสาวย่อมจะเล่นน้ำกันแบบสนุกคคะนอง วกน้ำสาดกัน อันนี้คงเป็นต้นเหตุของประเพณีเล่นสาดน้ำ ส่วนคนแก่ที่ไปยังท่าน้ำจึงอาศัยคนหนุ่มที่เป็นลูกหลานตักน้ำมารดมาอาบให้ อันนี้คงเป็นต้นเหตุของประเพณีการรดน้ำ เรียกกันว่า "อาบน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่"

ประเพณีอาบน้ำดำหัวมีเขียนไว้ในพื้หนังสือ และโบราณว่า เมื่อถึงวันสงกรานต์ คือประมาณวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านชาวเมืองจึงไปรวมตัวกันที่ท่าน้ำ ถ้าชุมชนใดที่อยู่ห่างแม่น้ำจะไปรวมตัวกันที่ทางแยก อาบน้ำสระผม เพื่อให้เสนียดจัญไร สิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกาย และการสระผม "ดำหัว" เพื่อให้เสนียดจัญไรออกไปจากกระหม่อมจอมขวัญภายใน ลูกหลานจะตักน้ำไปรดไปอาบให้กับ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย แล้วมอบเสื้อผ้าใหม่ให้ท่านนุ่งตั้งเมืองเชียงใหม่ และเมืองอื่นๆ ในล้านนา เมื่อวันปีใหม่สงกรานต์มาถึง ชาวบ้านชาวเมืองจะพากันไปที่ดินท่าของแม่น้ำปิง หรือแม่น้ำใหญ่แห่งอื่น เพื่ออาบน้ำดำหัวให้แก่ตัวเอง และเล่นสาดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน กษัตริย์ หรือ เจ้าเมืองก็ไปลงทำด้วยเหมือนกัน คนแต่ก่อน เมื่อช่วงเวลาปีใหม่สงกรานต์มาถึง ทุกคนจะกระทำตนให้เป็นประโยชน์ ต่อครอบครัว ต่อชุมชน ต่อบ้านต่อเมือง โดยเฉพาะในช่วง 3-4 วัน คือวันสงกรานต์ วันเนา (เนา) วันพญาวัน และวันปากปี (คือวันที่ 13, 14, 15, 16 เมษายน)

วันสังขานล่อง คือวันที่พระอาทิตย์ย้ายออกจากราศีมีน ไปสู่ราศีเมษ ปัจจุบันกำหนดเอาวันที่ 13 เมษายน หลังเที่ยงคืนวันที่ 12 จะมีเสียงตีเกราะเคาะไม้ จุฑประทัด ยิงปืน เพื่อส่งสังขาน หรือ ไล่สังขาน ตามที่ได้ยินการเล่าของคนแต่ก่อน ดูเหมือนจะเป็นขบวนแห่สังขาน แห่จากเหนือล่องไปทางใต้ อาจจะเป็นการจินตนาการเพื่อหลอกเด็ก หรือว่ามีความเชื่อกันอย่างนั้นมาก่อน วันนี้สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน ทั้งบนเรือนและใต้ถุน ถือได้ว่าเป็นวันสาธารณสุข หลังจากนั้นจึงพากันไปรวมอยู่ที่ท่าน้ำ หรือทางแยกเพื่ออาบน้ำดำหัวต่อมาเมื่อไม่นิยมการไปรวมกันที่ท่าน้ำและทางแยกแล้ว บางท้องถิ่นจัดทำคานหามใส่ดอกไม้รูปเทียน ต้นดอก ต้นเทียน เรียกกันว่า "ต้นสังขาน" ชาวบ้านทุกคนจะเอาข้าวแบ่งเกลือกตามเนื้อตัว จากนั้นเอาข้าวแบ่งนั้นไปรวมกันปั้นคล้ายรูปคนใส่ในคานหาม แล้วจึงพากันแห่เป็นขบวนหามเอาคานหามไปลอยน้ำ เพื่อเป็นการเสาะเคราะห์ ดั่งเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นๆ ในล้านนา เมื่อวันปีใหม่สงกรานต์มาถึง ชาวบ้านชาวเมืองจะพากันไปที่ดินท่าของแม่น้ำปิง หรือแม่น้ำใหญ่แห่งอื่น เพื่ออาบน้ำดำหัวให้แก่ตัวเอง และเล่นสาดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน กษัตริย์ หรือ เจ้าเมืองก็ไปลงทำด้วยเหมือนกัน

วันเนา หรือ วันเนา (14 เมษายน ของทุกปี) เนา มาจากภาษาขอม หมายถึงหยุดอยู่กับที่ แต่คนล้านนา เขียนหรือออกเสียงว่า "วันเนา" คือการเคลื่อนของพระอาทิตย์ที่ออกจากราศีมีน เมื่อไปถึงกึ่งกลางระหว่าง ราศีมีน กับ ราศีเมษ พระอาทิตย์หยุดเคลื่อนอยู่ตรงนั้นนิดหนึ่ง เรียกกันว่าวันเนา ถ้าปีไหนพระอาทิตย์หยุดอยู่ตรงนั้นซ้ำ จะนับเป็นวันเนา 2 วัน วันนี้เป็นวันที่ชาวบ้านชาวเมือง จัดเตรียมข้าวปลาอาหารทั้งคาวและหวาน เพื่อนำไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น เมื่อเสร็จจากการเตรียมข้าวปลาอาหารแล้ว จึงพากันไปที่ดินท่าอีก เพื่อเล่นน้ำและขนทรายเข้าไปใส่ลานวัด อีกประการหนึ่งวันนี้เป็นวันที่ชาวบ้านทุกคนจะมีการพูดดี ไม่มีการด่าการแข่งกัน เพราะเชื่อว่าใครที่ขบด่าขบแข้งกันในวันนี้ ปากของเขาจะเน่าจะเหม็นไปตลอดทั้งปี และวันนี้ยังดีต่อการตัดไม้ไผ่ สำหรับปลูกบ้านก็ดี สำหรับเก็บไว้ทำเครื่องจักสานก็ดี เชื่อกันว่าเนื้อไม้ที่ตัดในวันนี้จะมีกลิ่นเหม็นทำให้แมลงที่ชอบกัดไม้เช่นตัวมอดไม่มารบกวน

วันพญาวัน คือวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนเข้าถึงราศีเมษ ในล้านนาจะมีการเปลี่ยนตัวเลขของจุลศักราชในวันนี้ ชาวบ้านจะตื่นกันแต่เช้า หนึ่งข้าวเป่าไฟ ทำอาหาร เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ยกไปประเคนให้พระสงฆ์ที่วัด เพื่ออุทิศแด่พรพชนที่ล่วงลับไป เมื่อเสร็จจากการทำบุญที่วัด จะแต่งดาขันข้าวไปทานให้กับญาติที่มีอายุ มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น เมื่อถึงเวลาก่อนเที่ยง ต่างคนต่างถือเครื่องไทย ยะทาน น้ำส้มป่อย และตุ๊กกระดาด ไปรวมกันที่วัดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อไปถึงนำเอาตุ๊กไปปักที่กองทรายที่ลานวัด ซึ่งสมมุติกันว่าเป็นเจดีย์ นำน้ำส้มป่อยขึ้นไปเทรวมกันในภาชนะที่ตั้งไว้กลางวิหาร แล้วอยู่รอฟังธรรมที่ชื่อ "อาณิสสปีใหม่" และ "อาณิสสเจดีย์ทราย" เมื่อฟังธรรมจบ นำน้ำส้มป่อยที่เทรวมกันในภาชนะ ส่วนหนึ่งสรรเสริญ

พระพุทธรูปที่เป็นองค์ประธาน และองค์เล็กองค์น้อย ส่วนหนึ่งนำไปสรรสร้างพระเจดีย์และต้นโพธิ์ ส่วนหนึ่งเอาประเคนให้พระสงฆ์เป็นการ "สระเกล้าดำหัว ขอมมาลาโทษ" ต่อจากนั้นบางคนจะมีการปล่อยสัตว์ ให้พ้นจากการทรมาน พ้นจากความตาย ซึ่งได้อานิสงส์มาก

4.4.2 ประเพณีตานเจดีย์ทรายเมื่อถึงปีใหม่

สงกรานต์ วันที่ 2 คือวันเนา ปัจจุบันตรงกับวันที่ 14 เมษายน ชาวบ้านชาวเมืองจะพากันขนทรายเข้าไปกองไว้ที่กลางลานวัด บางแห่งใช้ไม้ไผ่สานเป็นกรอบใส่ทรายต่อขึ้นเป็นชั้นๆ ส่วนปลายปักด้วยธงสีต่างๆ สมมุติว่าเป็นเจดีย์ เรียกว่า เจดีย์ทราย ถึงวันพญาวัน ปัจจุบันตรงกับวันที่ 15 เมษายน ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญในวันปีใหม่ และร่วมกันถวายเจดีย์ทราย จากวันนั้นไปให้เกิน 3 วัน 7 วันขึ้นไปจะรื้อทรายออกเกลี่ยถมลานวัดให้สะอาดก็ได้ เหตุที่มีการขนทรายเข้าใส่ลานวัด เป็นเพราะชาวบ้านต่างคิดเห็นว่าเป็นปีหนึ่งๆ พวกเขาเดินเข้าวัดออกวัด ทำให้เมล็ดทรายติดเท้าออกมา ดังนั้นภายใน 1 ปีก็น่าจะขนทรายเข้าไปทดแทน

4.4.3 ประเพณีสรงน้ำพระพุทธรูปนิยมสรงน้ำพระพุทธรูปกันในช่วงของปี

ใหม่สงกรานต์ โดยมากจะสรงกันในวันพญาวัน คือวันที่ 15 เมษายน ในวันนั้นทางวัดทุกวัดจะนำเอาพระพุทธรูป ทั้งที่เป็นทองสัมฤทธิ์และเป็นไม้ ทั้งองค์เล็กองค์ใหญ่ที่มีในวัด ออกมาตั้งกลางวิหาร เพื่อให้ศรัทธาชาวบ้านตักเอาน้ำที่แช่ด้วยผักส้มป่อยชูขึ้นเหนือศีรษะแสดงออกถึงความเคารพสูงสุด แล้วจึงเทน้ำอาบให้พระพุทธรูป สำหรับพระพุทธรูปองค์เป็นประธาน ส่วนใหญ่จะก่อด้วยอิฐถือปูนและอยู่สูง จะใช้ใบไม้สะบัดน้ำส้มป่อยขึ้นไป

4.4.4 ประเพณีดำหัวดำหัว คือการสระผมนั่นเอง

แต่เดิมการสระผมใช้ใบไม้ ลูกไม้ ที่เปรี้ยว และเกิดฟอง เช่น ผักส้มป่อย ใบหมี และผลมะกรูดปิ้งไฟแล้วนำมาต้ม เป็นยาสระผม ต่อมาการดำหัวเป็นการแสดงออกถึงความเคารพ การขอภัย ที่ลูกหลาน มีต่อผู้อาวุโส มีพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ นิยมดำหัวแสดงความเคารพในช่วงปีใหม่สงกรานต์ โดยมีดอกไม้ธูปเทียน น้ำส้มป่อย หมากพลู บุหรี่ ผลไม้ ข้าวสาร เสื้อผ้า ไปประเคนให้กับผู้มีพระคุณ ผู้อาวุโส เมื่อท่านรับแล้วเอามือแตะน้ำส้มป่อยขึ้นลูบผม แสดงว่าท่านให้อภัย ไม่ถือโทษที่ลูกหลานประมาทด้วยกาย วาจา และใจ ท่านจะอวยพรให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญ

4.4.5 ประเพณีขึ้นท้าวทั้ง 4 ขึ้นท้าวทั้ง 4 คือ

การตั้งแท่นบูชาท้าวจตุโลกบาล เทวดารักษาทิศทั้ง 4 เมื่อมีการ

บูชากันจริงๆ มีเพิ่มอีก 2 คือ พระอินทร์ ผู้รักษาทิศเบื้องบนคือสวรรค์ และแม่พระธรณี ผู้รักษาทิศเบื้องล่างคือแผ่นดิน คนล้านนาหันถือท้าวจุลโลกบาล เมื่อมีงานบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เป็นต้น จะมีการบูชาท้าวทั้ง 4 นิยมบูชากันในตอนเย็น ก่อนงาน 1 วัน เมื่อถึงในช่วงเวลาปีใหม่สงกรานต์ ชาวบ้านจึงขออาจารย์ประจำหมู่บ้านมากล่าวคำโองการบูชาท้าวทั้ง 4 ทุกหลังคาเรือน เพื่อขอให้มีความสุข พ้นจากทุกข์กังวล ท้าวทั้ง 4 มี

1. ท้าวธตรัฐ รักษาทิศตะวันออก
2. ท้าววิรุพหก รักษาทิศใต้
3. ท้าววิรูปักษ์ รักษาทิศตะวันตก
4. ท้าวเวสสุวรรณ รักษาทิศเหนือ

4.4.6 ประเพณีส่งเคราะห์บ้านการส่งเคราะห์บ้าน

นิยมทำกันในช่วงหลังปีใหม่สงกรานต์ คือ "วันปากปี" เป็นวันที่ส่งเข้าสู่อีกปีหนึ่ง ในช่วงเช้าชาวบ้านจะไปรวมตัวกันที่วัดประจำหมู่บ้าน ทุกคนจะมีดอกไม้ ธูปเทียน ขนม ผลไม้ หมาก เมี่ยง บุหรี่ ช่วยกันทำสะตวงพระเคราะห์ด้วยกาบกล้วย ช่วยกันแต่งดาสะตวง จนถึงเวลาใกล้เที่ยงจึงนำสะตวงขึ้นไปทูลเกล้าพระประธานในวิหาร ทุกคนทุกหลังคาเรือนนำเสื้อผ้าที่ใส่แล้วไปเข้าพิธี โดยการพับวางซ้อนกัน อาจารย์วัดผู้ประกอบพิธียกสะตวงวางทับเสื้อผ้า แล้วกล่าวคำโอกาสสะเดาะเคราะห์ เมื่อจบแล้วยกสะตวงออก อาจารย์หยิบผ้าทุกชิ้นสะบัดใส่สะตวง ทำเหมือนกับให้สิ่งไม่ดีตกลงไปในสะตวง จากนั้นนำสะตวงออกไปวางไว้นอกเขตหมู่บ้าน หรือที่ทุ่งนา ถึงตอนเย็นเกือบทุกหลังคาเรือน หาลูกขนุนอ่อนมาแกงกัน เชื่อว่าจะทำให้มีสิ่งอุดหนุนตลอดปี

4.4.7 ประเพณีสืบทอดบ้านสืบทอดบ้าน คือ

การต่อชะตาให้หมู่บ้านมีอายุยืนนาน นิยมทำกันในช่วงปีใหม่สงกรานต์ หรือทำเมื่อเกิดเรื่องร้าย เรื่องที่ไม่ดีไม่งามไม่เป็นมงคลกับหมู่บ้าน เมื่อตกลงกันในหมู่บ้านว่าจะร่วมกันจัดพิธีสืบทอดบ้าน ก่อนวันงาน 1 วัน เป็นวัน

แต่งดา พวกที่เป็นผู้ชายจะทำประตูปบ้านด้วยไม้ไผ่ไว้ที่เขตหมู่บ้านทางเหนือ ที่ถือว่าเป็นหัวบ้าน อีกประตูปหนึ่งทำทางใต้ที่ถือว่าเป็นหางบ้าน

ทำเป็นเสา 2 ต้น และชื่อ 1 ตัว ที่ชื่อขึ้นด้วยสายสิญจน์ เชือกที่ขั้ว

ด้วยใบคาเขียว ตีติดาแหลว(เฉลว) 7 ชั้น และชาวบ้านทุกคนจะมารวมกันที่วัดหรือกลางหมู่บ้าน เพื่อแต่งดาเครื่องชะตา เป็นต้นว่า มีไม้ค้ำอายุ สะพาน บันได กล้าหมาก กล้าพร้าว อ้อย เสื่อ หมอน สะตวง ช่อ สายสิญจน์ จากนั้นชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะต่อสายสิญจน์จาก ณ จุดทำพิธีโยงต่อกันไปรอบบ้านเรือนทุกหลัง วันรุ่งขึ้นเป็นวันทำพิธี ชาวบ้านช่วยกันเอาเครื่องชะตาจำพวกไม้ตั้งสมกันเป็นโขงชะตา ปัจจุบันทำพิธีในวัด แต่เดิมทำพิธีที่กลางหมู่บ้านที่เป็นจุดไ้บ้าน เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์แผ่เมตตาให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงนำเอาไม้ค้ำไปค้ำต้นโพธิ์ สะพานเอาไปพาดลำเหมืองในหมู่บ้าน

4.7.8 ประเพณีเลี้ยงผี เลี้ยงผีเจ้าบ้าน, เลี้ยงผีปู่ย่า, เลี้ยงผีเจ้าที่, เลี้ยงผีขุนน้ำ มีรายละเอียดดังนี้

4.7.8.1 เลี้ยงผีเจ้าที่ ผีเจ้าที่ คือผีที่อยู่รักษาในเขตบริเวณบ้าน ดังนั้นแต่ก่อนจึงมีหอศาลตั้งอยู่ทางด้านเหนือ หรือด้านตะวันออก ของทุกบ้าน เพื่อช่วยคุ้มครองรักษาเขตบ้าน ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาเบียดเบียนคนและสัตว์ในบ้านนั้น การเลี้ยงไม่มีกำหนดตายตัว แต่เป็นเดือน 9 บางท้องถิ่นจะเลี้ยงในวันเดียวกันกับผีปู่ย่า บางท้องถิ่นจะเลี้ยงผีเจ้าที่ในวันสงกรานต์

4.7.8.2 เลี้ยงผีปู่ย่า ผีปู่ย่า คือผีประจำตระกูล สืบทอดกันทางฝ่ายหญิง เมื่อแม่ตายลูกสาวคนโตจะเป็นผู้รับช่วงต่อ ถ้าบังเอิญว่าลูกสาวคนโตมีเหตุที่ไม่สามารถจะรับการสืบทอดได้ ลูกสาวคนถัดไปเป็นผู้รับช่วงแทน จะย้ายไปอยู่เรือนใดต้องรับผีปู่ย่าติดตามไปด้วย หิ้งที่อยู่ของผีปู่ย่า อยู่ในห้องนอนด้านตะวันออก โดยทำหิ้งขนาดเล็กติดไว้กับเสาที่มุมตะวันออกเฉียงเหนือ สูงจากพื้นประมาณ 1.8 เมตร ผีปู่ย่ามีหน้าที่ช่วยเหลือ ควบคุมดูแลสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติอยู่ในจารีตประเพณี ถ้าสมาชิกไม่ทำผิดจารีต ผีปู่ย่าจะช่วยให้มีความสุขความเจริญ ถ้าทำผิดจารีตท่านจะลงโทษ กำหนดการเลี้ยงผีปู่ย่าตามประเพณี คงจะไม่ตรงกันทุกท้องถิ่น แต่หลายท้องถิ่นกำหนดเอาวันเดือน 9 แรม 9 ค่ำ เมื่อถึงกำหนดวันมาถึงทุกหลังคาเรือนจะต้มไก่ 2 ตัว มีข้าวสุก น้ำ สุรา และดอกไม้ธูปเทียน ลูกหลานที่มีสายของปู่ย่าของเรือนนั้น จะช่วยกันยกเครื่องไหว้เข้าไปตั้งที่มุมห้องนอนในเรือน และกล่าวคำขอให้ผีปู่ย่า

ช่วยคุ้มครองให้มีความสุขความเจริญส่วนการเลี้ยงผีปู่ย่าตามเหตุการณ์นั้น เมื่อสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะฝ่ายหญิง ประพฤติผิดจารีตประเพณี ถ้าเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง ให้นำดอกไม้ธูปเทียน น้ำส้มป่อยใส่พานเข้าไปขอขมา ถ้าเป็นความผิดที่ร้ายแรง เช่น มีเจตนาให้ชายถูกเนื้อต้องตัวเป็นการผิดผี ต้องมีการเลี้ยงผีปู่ย่า จะเลี้ยงด้วยหมู หรือไก่ ก็แล้วแต่ผีตระกูลนั้นๆ กินสิ่งใด เลี้ยงในวันปีใหม่สงกรานต์ สมาชิกไม่ว่าจะอยู่ไกลหรือใกล้ ถ้าไม่ลำบากจนเกินไป จะมีการนัดหมายให้มารวมกัน แล้วจัดหมู หรือไก่ ดอกไม้ธูปเทียน น้ำส้มป่อยเพื่อเลี้ยง และดำหัวผีปู่ย่า

4.7.8.3 เลี้ยงผีขุนน้ำผีขุนน้ำ คือผีที่รักษาต้นน้ำลำธาร น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรเป็นอย่างมาก ถ้าปีไหนมีน้ำไหลจากขุนน้ำมากเกินไปจะเกิดน้ำท่วมไร่นา ถ้าปีไหนมีน้ำน้อยข้าวกล้าในนาตายเพราะขาดน้ำ คนลำนานาแต่ก่อนเชื่อว่าเหตุที่ทำให้มีน้ำน้อยหรือน้ำมาก อยู่ที่ผีขุนน้ำ ถ้าปีไหนมีการเลี้ยงดีผีถูก ปีนั้นจะมีน้ำพอดีในการเพาะปลูก จึงมีพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ แต่เดิมเมื่อต้นฤดูทำนามาถึง คือ เดือน 9 เหนือ (เดือนมิถุนายน) จะมีการเลี้ยงผี

ขุนน้ำที่บริเวณต้นน้ำของแม่น้ำลำห้วย แต่ละสาย เช่น ห้วยทราย และ ห้วยปางกุลา ต่อมาชาวไร่ชาวนาจะเลี้ยงผีขุนน้ำที่บริเวณห้วยฝ่ายของแต่ละฝ่าย ปัจจุบันชาวนาไม่ได้ทำฝ่ายกันน้ำอย่างแต่ก่อน การทำไร่นานานส่วนใหญ่ใช้น้ำตามระบบชลประทาน การเลี้ยงผีขุนน้ำจึงค่อยๆ หายไป

4.8 ประเพณีเข้าพรรษา

วันดา วันดา คือวันเดือน 10 ขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันที่ชาวบ้านจัดเตรียมอาหารผลไม้ ทำขนมต่างๆ เช่น ขนมจ็อก (ขนมเทียน) ขนมกล้วย ฯลฯ มีการเก็บดอกไม้ มวนบุหรื ทำหมาก ทำเมี่ยงเป็นคำๆ เพื่อใส่ในขันข้าว(สำหรับอาหาร)

วันเข้าพรรษาวันเข้าพรรษา คือวันเดือน 10 ขึ้น 15 ค่ำ ถือเป็นวันเข้าพรรษาของทาง ล้านนา ชาวบ้านจะยกขันข้าวที่เตรียมไว้ตั้งแต่วันก่อนวันเข้าพรรษา ไปถวายให้พระภิกษุที่วัดตั้งแต่เช้าตรู่ แล้วให้พระกรวดน้ำให้พรอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่พ่อแม่พี่น้องที่ล่วงลับไป

อาราธนาพระพุทธรูปองค์ประธานเข้าพรรษาในตอนปลายของวันเข้าพรรษา ชาวบ้านจะนำภักดิ์เทศน์ไปรวมกันที่วัด เพื่อฟังเทศน์ เมื่อพระเทศน์เสร็จแล้ว ชาวบ้านจะให้อาจารย์วัด (มรรคทายก) เป็นตัวแทนยกพานดอกไม้ไปวางหน้าพระประธานใน

วิหาร กล่าวคำอาราธนาพระพุทธรูปเข้าพรรษา ซึ่งเรียกกันว่า "อาราธนาพระเจ้าเข้าพรรษา" หลังจากนั้นจึงประเคนพานดอกไม้อีกใบหนึ่งแก่เจ้าอาวาส เป็นการนิมนต์ให้พระภิกษุสามเณรเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน

ถวายเทียนพรรษา การถวายเชื้อไฟ(สิ่งที่ทำให้เกิดแสงสว่าง) แก่พระสงฆ์ที่จำพรรษา เพื่อจุดเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ในล้านนามีการถวายมานานแล้ว แต่ในฤดูพรรษาจะถวายมากเป็นพิเศษ เพราะพระสงฆ์ต้องอยู่แต่ภายในวัด ต้องใช้แสงสว่างในการทำวัตรสวดมนต์และศึกษาพระธรรมวินัยทุกคืน ในจารีกล้านนากล่าวถึงเรื่องการถวายเชื้อไฟไว้มากมาย เช่น การถวายน้ำมันพืชเพื่อจุดไฟ การถวายขี้ผึ้งเพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปทำเทียน ในสมัยโบราณเมื่อใกล้เข้าพรรษาหรือเมื่อมีงานบุญที่วัด ชาวบ้านจะนำเอาขี้ผึ้ง (แผ่นขี้ผึ้ง) หรือเทียนที่ทำเป็นเล่มแล้ว มารวมกันและช่วยกันทำเป็นเครื่องสักการะมี "ต้นผึ้ง" (คือการนำขี้ผึ้ง

มาตกแต่งเป็นพุ่ม) และ "ต้นเทียน"

(คือการนำเทียนที่เป็นเล่มเล็กๆ มาแขวนเป็นพุ่มเทียน) แล้วถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์รับแล้ว จึงนำไปทำเชื้อไฟจุดให้แสงสว่างต่อไป ต่อมาภายหลัง เมื่อใกล้เข้าพรรษา ชาวบ้านจะนำขี้ผึ้งมารวมกัน แล้วช่วยกันทำเทียนที่มีขนาดใหญ่ ที่ให้แสงสว่างมากกว่าและใช้ได้นานหลายเดือนถวายเป็นเทียนประจำพรรษา

การนอนวัดจำศีล จุดประสงค์ของการไปนอนวัด การไปนอนวัด เป็นการไปชำระกิเลส ทำให้จิตใจสงบไม่หวั่นไหว อยู่ที่บ้านจิตใจว้าวุ่น เพราะคิดว่าใน 1 สัปดาห์อยู่บ้านมา 6 วัน 6 คืน ถ้าได้เข้าไปสงบกายสงบใจที่วัด 1 วันกับ 1 คืน ก็คงจะดี คนแก่เมื่อหมดภาระกิจในการทำนาทำสวน เพราะลูกหลานรับช่วงทำต่อ จึงพากันไปนอนวัด จำศีลในช่วงเข้าพรรษา 3 เดือน บางวัดจัดให้มีการนอนวัดจำศีลตลอดปี บางคนไปนอนวัดจำศีลด้วยความศรัทธาต้องการความสงบทั้งกายและใจ บางคนต้องฝืนใจไปเพราะทนการบเร้าของลูกหลานไม่ได้ หรือเพราะเกิดความอายที่เพื่อนฝูงรุ่นเดียวกันไปนอนวัด แต่ตัวเองกลับอยู่บ้าน

สถานที่นอนในวัด แต่โบราณคนที่ไปนอนวัดจำศีลจะไม่ขึ้นไปนอนบนพระวิหาร เพราะถือว่าวิหารเป็นกุฏิของพระพุทธเจ้า ไม่สมควรจะนั่งนอนเหยียดขาต่อหน้าพระพุทธเจ้า ดังนั้นวัดเกือบทุกวัดจึงสร้างศาลารายไว้ล้อมรอบพระวิหาร เพื่อใช้เป็นที่พักนอนของ

คนที่ไปนอนวัดจำศีลและใช้ประโยชน์อื่นๆ แต่วัดส่วนใหญ่ในปัจจุบันรื้อศาลารายออก อาจเป็นเพราะเห็นว่ามิประโยชน์น้อยก็เป็นได้

4.9 ประเพณีการฟังธรรม การฟังธรรม ในที่นี้ หมายถึงการฟังพระภิกษุเทศน์ในวันพระช่วงกลางพรรษา แต่ก่อนในล้านนานิยมให้พระเทศน์ตามคัมภีร์ ไม่นิยมฟังเทศน์ด้วยปากเปล่า เพราะถือว่าเป็นคำสอนของพระภิกษุเอง ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าคัมภีร์ที่พระนำมาเทศน์ในช่วงกลางพรรษามีด้วยกันหลายประเภท แต่ที่นิยมฟังกันในหมู่บ้านโดยทั่วไป คือธรรมชาดกต่างๆ ที่พูดถึงเรื่องเกี่ยวกับจักรวาลต่างๆ (คนเมืองเรียก "ธรรมคร่าว") เป็นเรื่องยาว บางเรื่องมีหลายสิบผูกคัมภีร์ ซึ่งได้ทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน เมื่อถึงวันพระในช่วงปลายชาวบ้านจึงพากันไปฟังธรรมคร่าวกันที่วัด

4.10 ประเพณีชนกว้าง กว้าง เป็นชื่อเรียกตัวงักแข็งชนิดหนึ่ง กว้างออกจากตัวตัวงักในดินประมาณเดือนกรกฎาคม บินออกหากินและผสมพันธุ์ในเวลาากลางคืน เกาะอยู่ตามต้นไม้เครือเถา เมื่อผสมพันธุ์แล้วตัวเมียจะวางไข่ในดินก่อนที่ ตัวแม่จะตายตัวผู้จะมีเขาล้างและเขานบยื่นออกไปข้างหน้า และโค้งเข้าหากัน ตอนปลายเขาแยกเป็น 2 แฉก ตัวเมียไม่มีเขา ชอบกินน้ำหวานจากอ้อย กลัวยน้ำว่า เป็นต้น กว้างที่มีลำตัวใหญ่ มีเขายาว

เรียกว่า "กว้างโซ้ง" กว้างที่มีลำตัวเล็กลงหน่อย มีเขาสั้นกว่ากว้างโซ้งเรียกว่า "กว้างแซม" และกว้างที่มีขนาดเล็กลงอีกมีเขาสั้น เขานบสั้นกว่าเขาล้างเรียกว่า "กว้างกิ" กว้างตัวเมียเรียก "กว้างอีคุ่ม" หรือ "อีมุด" มีคำขอซื้อของกว้างกล่าวไว้ว่า " กว้างกีกว้างโซ้ง กว้างแม่เขาแหลม กว้างกีกว้างแซม กว้างแม่อีคุ่ม"

กว้างที่คนล้านนานำมาชนกันคือ กว้างโซ้ง เมื่อได้ตัวกว้างมาแล้วจะปอกอ้อยให้กว้าง ดูดกินน้ำหวาน ใช้เส้นด้ายผูกที่เขากว้าง โดยปลายเส้นด้ายอีกข้างหนึ่ง ผูกติดกับอ้อยซึ่งตัดเป็นท่อนๆ เพื่อไม่ให้กว้างบินหนี และมีการฝึกกว้างให้กลับตัวไปทางซ้ายทางขวา กลับตัวไปด้านหลัง เมื่อฝึกดีแล้วจึงนำไปชนกับกว้างตัวอื่น การเล่นชนกว้างเป็นที่นิยมของคนในล้านนามาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4.11 ประเพณีกินข้าวสลากการกิน

ข้าวสลาก ทำกันในฤดูกลางพรรษา ทำกันมากในเดือนกันยายน คนโบราณถือว่า เดือนนี้เป็นเดือนที่อดอยาก จึงมีคนพูดกันว่า "**เดือนกันยา คือ เดือนกลั่นแอด**" เพราะเดือนนี้ข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในยุ้งใกล้จะหมด หรือบางครั้งครบหมดไปแล้วคนที่ยังพอมีข้าวเหลืออยู่ ก็

เก็บไว้กินจนกว่าจะเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ในปีต่อไป คนที่ต้องซื้อข้าวสารจะหาซื้อยากและมีราคาแพง เมื่อคนอดอยากก็พากันคิดว่าผีที่เป็นญาติพี่น้องก็คงจะอดอยากเช่นกัน เป็นห่วงคนที่ตายไปแล้วจะขาดแคลน เครื่องอุปโภคบริโภค จึงได้รวมกันจัดทำบุญสลากขึ้น โดยจัดหาข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่

ญาติที่ล่วงลับไป โดยไม่จำเพาะเจาะจงแก่ภิกษุหรือสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง จึงทำเป็นฉลากเขียนชื่อผู้เป็นเจ้าของเครื่องไทยทานไปรวมปะปนกันให้พระภิกษุสามเณรจับฉลาก เมื่อพระภิกษุสามเณรจับ ได้ฉลากของผู้ใด ผู้นั้นก็ยก **กัวยสลาก** (เครื่องไทยทาน) ของตนให้แก่พระภิกษุสามเณรรูปนั้น **ต้นสลาก** (เครื่องไทยทานขนาดใหญ่) แบ่งออกได้หลายขนาด มีต้นขนาดเล็ก เรียกว่า "**กัวยซอง**" หรือ "**กัวยน้อย**" บางแห่งว่า "**กัวยขี้ปู้ม**" ทางเชียงใหม่เรียก **สลากอั้ง** สานด้วยดอกไม้ไผ่ (ไม้ไผ่ที่นำมาผ่าเป็นเส้น) เป็นรูปตะกร้าทรงสูง ปล่อยปลายดอก

ให้พ้นจากตัวตะกร้าขึ้นไป ร่องด้วยใบตอง ใส่ข้าวปลาอาหาร ลูกไม้ ขนมข้าวต้ม กลัวยอ้อย หมากพลู บุหรี่ จนครบทุกอย่าง แล้วจึงรวบดอกที่พ้นขึ้น ไปผูกติดกันเพื่อปิดปากกัวย เสียบด้วยกรวยดอกไม้ ติดเงินยอียดเพียงเล็กน้อย **ต้นสลากขนาดกลาง** บางท้องถิ่นเรียกว่า "**กัวยสำหรับ**" ในสมัยโบราณสานด้วยดอกไม้

ไผ่ เช่น "**กัวยดินช้าง**" "**เพียด**" "**พ้อม**" เป็นต้น ในระยะต่อมาภายหลังบางท้องถิ่นใช้กะละมัง และถึงน้ำแทนการสานด้วยไม้ไผ่ แล้วใส่ข้าวปลาอาหาร ผลไม้ เช่นเดียวกับสลากขนาดเล็ก แต่จำนวนข้าวของมีมากกว่า เงินที่ติดเป็นยอียดก็มากกว่าด้วย

ต้นสลากโชค ภาชนะที่ใช้เป็นต้นสลากบรรจุของกินของใช้ เป็นเครื่องจักสานมีขนาดใหญ่ เช่น กระบุง ต่อมาใช้กะละมัง ถึงเปล โองน้ำ และกระถางดอกไม้ขนาดใหญ่ ใส่ข้าวปลาอาหาร และผลไม้จำนวนมาก ด้านบนตั้งต้นดอกที่ทำจากใบคา หรือฟางข้าว (ต้นคา) เสียบด้วยดอกไม้กระดาษสวยงาม ติดเงินหรือธนบัตรมากพอสมควร

ต้นสลากหลวง หรือ ต้นสลากโชคหลวง ทำขึ้นด้วยวัสดุหลายอย่าง มีหลายลักษณะเช่น รูปสัตว์จำลอง บ้านจำลอง ยุงข้าวจำลอง การทำต้นสลากเป็นรูปสัตว์จำลอง จะสานโครงด้วยไม้ไผ่เป็นรูปช้าง หรือรูปม้า แล้วเอาดอกฝ้ายติดประดับเป็นสีขาวทั้งตัว ส่วนบนของรูปสัตว์เหล่านั้นทำเป็นต้นดอก ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้กระดาษ เรียกว่า "ช้างฝ้าย" หรือ "ม้าฝ้าย" ต้นสลากบางท้องถิ่นใช้ไม้ไผ่ทั้งลำแขวนของกิน ของใช้ตั้งแต่ปลายถึงโคน บางท้องถิ่นสร้างเป็นบ้านจำลอง มีข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือนครบทุกอย่าง และบางท้องถิ่นสร้างยุงข้าวจำลองแล้วใส่ข้าวเปลือก จำนวนหลายถังไว้ข้างในภิกษุสามเณรรูปใดได้รับ ก็ต้องให้ญาติพี่น้องช่วยกันหาบช่วยกันขนกลับวัดกลับบ้านเลยทีเดียว ความสนุกสนานของการทำบุญสลากโดยเฉพาะหนุ่มๆ สาวๆ คือช่วงที่เจ้าของเครื่องไทยทาน ต้องเดินหาเส้นฉลากของตน ที่ภิกษุสามเณรนำไปวางไว้รอบวิหาร ซึ่งบางครั้งต้องเดินวนไปวนมาหลายรอบกว่าจะพบ

4.12 ประเพณีออกพรรษา เมื่อเข้าพรรษาครบ 3 เดือน จนกระทั่งถึงวันเพ็ญเดือนเกี๋ยง (เหนือ) เป็นวันออกพรรษา ชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำเพื่อนำไปทานขันข้าวอุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปและทุกคนจะต้องเอาข้าวปลาอาหารไปทำบุญร่วมกันที่วัด เพราะเชื่อกันว่าเมื่อเข้าพรรษาแล้วก็ต้องไปออกพรรษา เพราะกลัวตั้งคำคนโบราณกล่าวไว้ว่า ถ้าไม่ไปวัดในวันนี้ **"พรรษาจะข้ากัน"** คือเข้าแล้วไม่ยอมออกเหมือนกับกินอาหารทางปากแล้วไม่ยอมถ่ายออกทางก้นนั่นเอง

4.13 ประเพณีทานข้าวสลาก การทานข้าวสลาก คือ การทำบุญสลากภัต เป็นพิธีต่อเนื่องมาตั้งแต่เดือน 12 เหนือ (กันยายน) เลยมายังเดือนเกี๋ยง (ตุลาคม)

4.14 ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดถวายผ้ากฐินแด่พระภิกษุที่อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือน ในล้านนาสมัยโบราณไม่ค่อยจะนิยมทำกัน เป็นเพราะการทอดถวายผ้ากฐินเป็นงานใหญ่ คนที่ทำต้องเป็นคนที่มีความดี มีทรัพย์สินเงินทองมาก ดังนั้นประเพณีการทอดผ้ากฐินในล้านนาจึงมีน้อย ต่อเมื่อรับเอาวัฒนธรรมของภาคกลางในสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว จึงเริ่มนิยมถวายผ้ากฐินกันมากขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

4.15 ประเพณียี่เป็ง เดือนยี่เป็ง คือวันเพ็ญกลางเดือน 12 เป็นเดือนที่หมดฟ้าหมดฝน ท้องฟ้าแจ่มใส ย่างเข้าสู่ฤดูหนาว น้ำในทุ่งนาเริ่มแห้ง ต้นข้าวเริ่มแก่ เป็นช่วงที่ชาวบ้านโดยทั่วไปว่างเว้นจากงานในทุ่งนา เป็นเดือนที่มีความสุขใจ เพราะได้เห็นต้นข้าวออกรวงเต็มท้องนา ประเพณีในเดือนยี่นี้คนในล้านนา จะนิยมฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกโดยมีขั้นตอนของการจัดเทศน์มหาชาติดังนี้

ตั้งธรรมหลวง คือ การจัดให้มีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ด้วยกัน การจัดงานนี้ใช้เวลาเตรียมงานเป็นเดือน ในแต่ละปีจะไม่จัดพร้อมกันทุกวัด ในตำบลหนึ่งอาจจะมีเพียงวัดเดียวเท่านั้นที่ตั้งธรรมหลวง ซึ่งมีการเทศน์แบบที่เรียกว่า **"เสียงดี"** ศรัทธาชาวบ้านที่ชอบฟังเสียงดีจะไปรวมกันฟังเทศน์ในวัดที่มีการตั้งธรรม คือถ้าวัดใดจัดจะมีความครึกครื้นกว่า เพราะสมัยก่อนไม่มีงานมาก และไม่มียศพรให้ดูให้ฟังเหมือนกับปัจจุบัน ทุกคนทั้งผู้แก่ผู้เฒ่า และคนหนุ่มคนสาวจึงสนใจกัน และคนหนุ่มสาวจะตื่นตื่นเพราะนานๆ จะมีโอกาสได้ออกจากบ้านไปดูไปฟังสิ่งเหล่านี้ สำหรับวัดที่ไม่ได้ตั้งธรรมหลวงจะจัดให้มีการเทศน์เหมือนกัน บางวัดจัดให้มีการเทศน์ธรรมเพื่ออุทิศหาญาติที่ตายไป บางวัดให้มีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก แบบธรรมดา คือ พระเถระในวัด เป็นผู้เทศน์

ตักธรรม ก่อนที่จะออกพรรษา ศรัทธาชาวบ้านจะประชุมหารือเรื่องการตั้งธรรมหลวง เมื่อตกลงกันแล้ว กรรมการชาวบ้านจะนำคัมภีร์มหาชาติเวสสันดรชาดก ไปหาพระในวัดที่ตั้งอยู่ไม่ไกลนัก แต่ถ้ามีพระที่มีชื่อเสียงในการเทศน์แต่ละกัณฑ์ ถึงจะอยู่ไกลออกไปต่างตำบล ต่างอำเภอ ก็จะไปนิมนต์ขอให้ไปเทศน์ในวันเดือนยี่เป็ง เรียกการนำคัมภีร์ไปให้พระและนิมนต์ให้เทศน์นี้ว่า **"ไปตักธรรม"** เมื่อพระได้รับนิมนต์จากชาวบ้านแล้วจะทำการท่องคัมภีร์กัณฑ์นั้นๆ ให้คล่อง

วัตถุประสงค์ของที่ชาวบ้านเตรียมไว้ถวายบูชา

พระพุทธรูป ชาวบ้านที่ไม่เคยสร้างพระพุทธรูปถวายไว้เป็นที่ สักการะบูชาจะไปจ้างช่างแกะสลักพระพุทธรูปไม้ขนาดต่างๆ แล้วลงรักปิดทอง ที่หน้าฐานพระพุทธรูปจะจารึกชื่อเจ้าของและวันเดือนปีที่ถวาย ตามวัดต่างๆ ในสมัยก่อนจึงมีพระพุทธรูปไม้จำนวนมาก ซึ่ง พระพุทธรูปไม้ที่มีอยู่ส่วนมากชาวบ้านจะสร้างถวายในวันเดือนยี่เป็ง

พระธรรม คือคัมภีร์ต่างๆ ศรัทธาชาวบ้านจะเขียนคัดลอกใส่ใบลานใหม่ (ถ้าจารเองไม่ได้ จะจ้างให้ผู้ที่มิอาชีพรทางนี้จารให้) แล้วนำไปถวายวัดในวันเดือนยี่เป็ง คัมภีร์ที่ถวายทานในวันนี้นักจะเป็นคัมภีร์ตามชะตาเกิดของแต่ละคน เพราะเชื่อว่าถ้าได้ถวายคัมภีร์ตามวันเกิด เดือนเกิด ปีเกิด จะได้พบแต่ความสุขความเจริญทั้งชาตินี้และชาติหน้า

จัดสถานที่วัด เป็นสถานที่รวมจิตใจของศรัทธาชาวบ้าน ดังนั้นก่อนถึงวันเดือนยี่เป็งจึงได้มีการจัดสถานที่ในวัดให้สะอาด แปรกลุ่แปรลกตา เริ่มตั้งแต่ประตูวัดจะจัดสร้างซุ้มประตูป่า คือนำเอาไม้มาทำโครงซุ้ม ประดับโครงซุ้มด้วยทางมะพร้าว และเอา **"ต้นกล้วย"**

"ต้นอ้อย" "ต้นกุ" "ต้นข่า" มาปักไว้ให้ดูเหมือนกับประตูป่า การที่จัดทำประตูป่านี้ คาดว่าคงจำลองมาจากเรื่องในเวสสันดรชาดก คือตอนที่พระเวสสันดรถูกขับให้ออกจากเมือง พร้อมทั้งพระมเหสีและโอรสธิดา จึงพากันเข้าไปอยู่ในป่าเพื่อบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญบารมี เมื่อไปถึงประตูป่าที่มีพรานเจตบุตรเป็นผู้เฝ้าได้ชี้ทางไปเขาวงกตให้บริเวณลานวัดโดยเฉพาะที่รอบๆ วิหาร มีการทำราชวัตร (รำ) ปักด้วยต้นกุ ต้นคำ ต้นข่า ต้นขิง ต้นกล้วย ต้นอ้อย ช่อธง มีโคมไฟที่ทำด้วยกระดาษสีต่างๆ จุดเทียนหรือประทีป แว่นไว้นบนเสาไม้ไผ่ และมีเชือกดึงขึ้นลงเพื่อเปลี่ยนเทียน ในวิหารที่จัดไว้เป็นที่เทศน์มหาชาติ ผู้เฒ่าผู้แก่จะเจาะสลักกระดาษสาให้เป็นรูปช้าง 100 ตัว ม้า 100 ตัว จับเอาใจความตอนที่พระเจ้าสุทนต์ไถ่หลานคืนจากพราหมณ์ ด้วยสิ่งของจำนวนอย่างละ 100 รวมถึงช้าง 100 และม้า 100 ด้วย จนกลายเป็นความเชื่ออีกประการ

หนึ่งของคนล้านนาในสมัยก่อน คือเชื่อว่าถ้าจะฟังธรรมมหาชาติเวสสันดร ต้องมีรูปช้าง 100 ม้า 100 ไม่มีไม่ได้ จะไม่ดีกับวัดหรือบ้านนั้นๆ ในวิหารด้านใต้มีปราสาทธรรมาสน์ (มณฑป) จัดไว้เป็นที่พระขึ้นเทศน์ ทางด้านเหนือจะตั้งกลองบูชา ช้อง เพื่อจัดไว้ต้อนรับเมื่อการเทศน์จบลงแต่ละกัณฑ์ สมัยก่อนคนล้านนาจะหามนำคัมภีร์มหาชาติ ไม่ว่ากัณฑ์ใด กัณฑ์หนึ่งไปเทศน์ในบ้าน ถือว่าไม่ดี

การจัดงานประเพณีนี้เป็ยนั้นส่วนใหญ่จะจัดกัน 3 วัน คือเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เป็นวันเตรียมงาน วัดใหญ่บางวัดมีการสร้างรูปเรือสำเภาด้วยไม้ไผ่ หรือกาบกล้วย หุ้มด้วยกระดาษ ตั้งไว้ที่ช่วงวัด (ลานวัด) ชาวบ้านร่วมกันนำเครื่องอุปโภคบริโภคมาบริจาคใส่ในสำเภา เพราะคนในล้านนาถือว่า สำเภานั้นเป็นพาหนะที่จะนำวิญญาณของคนเราเดินทางข้ามมหาสมุทร คือโอฆสงสาร เพื่อไปสู่ฝั่งข้างหน้า คือพระนิพพาน บางวัดจะมีการเริ่มเทศน์คัมภีร์เพื่ออุทิศถึงผู้ตาย ซึ่งเรียกว่า "ธรรมทานหาผี" ในวันขึ้น 14 ค่ำ ตอนเช้าศรัทธาชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารไปทำบุญถวายแด่พระสงฆ์ที่วัด ตอนบ่ายมีการเทศน์คาถาพันและอาถรรพ์มหาเวสสันดร และในวันขึ้น 15 ค่ำ เริ่มฟังเทศน์มหาชาติกัณฑ์ที่ 1 ตั้งแต่เช้าตรู่เลย องค์เทศน์มักจะเลือกเอาสามเณรเล็กๆ เจ้าภาพที่รับกัณฑ์เทศน์นี้จะตั้งตั้งแต่ตี 2-3 หนึ่งข้าวกินอาหาร คนที่ต้องตื่นแต่เช้าตรู่อีกคนคืออาจารย์วัด เมื่อถึงเวลาประมาณ ตี 5 จะยกเอาเครื่องกัณฑ์เทศน์ไปตั้งในวิหาร แล้วจึงไปปลุกสามเณรมาขึ้นธรรมาสน์เทศน์ หลังจากทำการเทศน์มหาชาติกัณฑ์ที่ 2 จบลง จะหยุดการเทศน์ไว้ก่อน เพื่อกระทำการพิธีทำบุญตักบาตรถวายอาหารเช้าแด่พระสงฆ์ หลังจากนั้นชาวบ้านจะกลับบ้านของตนเพื่อรับประทานอาหาร เมื่อทุกคนเสร็จภารกิจทางบ้านแล้วจึงพากันกลับมาที่วัดอีก เพื่อเริ่มฟังธรรมกัณฑ์ที่ 3 และจะมีการเทศน์กัณฑ์อื่นติดต่อกันไปเรื่อยๆ

จนถึงกัณฑ์ที่ 9 คือกัณฑ์มัทรีซึ่งจะเทศน์เสร็จก่อนค่ำ จากนั้นจะหยุดการเทศน์มหาชาติไว้ก่อน เอาธรรมทานิสงส์ประทีปขึ้นเทศน์ ศรัทธาชาวบ้านจะจุดประทีปโคมไฟ โคมผัดกัน ในตอนนี เมื่อจบธรรมทานิสงส์ประทีป ผู้ที่เป็นผู้นำในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรืออาจารย์วัดจะนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่อยู่ในสำเภอกองแจกแก่ผู้ที่ยากไร้ ในสำเภอกองเหลือแต่เครื่องบูชา มีดอกไม้ธูปเทียน และสิ่งของอีกจำนวนหนึ่ง ชาวบ้านจะพากันตั้งขบวนแห่สำเภาไปสู่ท่อน้ำ แล้วลอยสำเภาไปเมื่อสำเภาลอยพ้นเขตหมู่บ้านแล้วจึงกลับมาที่วัด มีการจุดดอกไม้เพลิงจุดไฟต่างๆและปล่อยโคมลอย

เมื่อทุกคนสนุกกับการเผาเทียนเล่นไฟกันเต็มที่แล้ว จะขึ้นไปฟังธรรมมหาชาติต่อไปจนถึงกัณฑ์ที่ 13 คือนครกัณฑ์ (ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 5 หุ่่ม) เมื่อฟังธรรมกัณฑ์ที่ 13 ถึงตอนที่พระเวสสันดรกลับเข้าเสวยเมือง โดยมีฝนห่าแก้วตกลงเป็นฝนเงินฝนทอง ชาวบ้านคนฟังต่างก็โปรยข้าวดอกที่เตรียมไว้ ในวิหารจึงเต็มไปด้วยข้าวดอก เมื่อพระเทศน์ถึงตอนท้ายภาพย์ปลายของนครกัณฑ์ พระองค์ที่เทศน์ซึ่งโดยมากจะเป็นเจ้าอาวาส จะเทศน์สรุปตั้งแต่มกัณฑ์ที่ 1 ถึงกัณฑ์ที่ 13 เรียกว่า "เทศน์ลำดับกัณฑ์"

4.16 ประเพณีแห่แค แค ถือเป็นประเพณีที่คนบ้านแม่หวานสืบทอดกันมายาวนาน “แค” คือการเอาไม้พืชมามัดรวมกันสูงประมาณ 1.50-2.00 เมตร ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้กระดาดสี ให้สวยงาม เมื่อก่อนวันลอยกระทงใหญ่ วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12 จะมีการแห่แคเพื่อไปถวายทานพระพุทธรูปเจ้าที่วัดแม่หวาน เมื่อพระสงฆ์สวดอาณิสสเถาประทีปก็จะเริ่มมีการจุดแคเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปในวัดหนาวจึงจุดแคเพื่อบรรเทาความหนาว และในสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าการจุดแคจึงเป็นการเพิ่มแสงสว่างในวัดนั่นเอง

ประเพณีใส่ข้าว
เคราะห์ นิยมทำ
กระทง ในช่วง
กันที่วัด ทุกคน

4.17
ลดเคราะห์ การใส่ข้าวลด
กันในช่วงเช้าวันลอย
เข้าชาวบ้านจะไปรวมตัว
จะมีดอกไม้ ธูปเทียน ขน

ผลไม้ หมาก เมียง บุหรี่ ช่วยกันทำเสตงพระเคราะห์ด้วยกาบกล้วย ช่วยกันแต่งดาเสตง แล้วจึงนำเสตงขึ้นไปทูลหน้าพระประธานในวิหาร ทุกคนทุกหลังคาเรือนนำเสื้อผ้าที่ใช้แล้วไปเข้าพิธี โดยการพับวางซ้อนกัน อาจารย์วัดผู้ประกอบพิธียกเสตงวางทับเสื้อผ้า แล้วกล่าวคำโอกาสเสตงเคราะห์ เมื่อจบแล้ว ทุกคนก็จะออกไปที่ต้นโพธิ์ ยกเสตงออก หยิบผ้าทุกชิ้น สะบัดใส่เสตง ทำเหมือนกับให้สิ่งไม่ดีตกลงไปในเสตง จากนั้นนำเสตงออกไปวางไว้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์

4.18 ประเพณีลอยกระทงคำว่า "กระทง" ไม่ใช่ ภาษาล้านนา คนล้านนาเรียกกระทงว่า "ควัก" คำว่า "ลอยกระทง" ไม่ปรากฏในเอกสารหรือตำนาน มีแต่การลอยอย่างอื่น เช่น การลอยเครื่องบูชาให้ไหลไปตามน้ำ เรียกว่า "ลอยโขมด" ลอยเครื่องบูชาเพื่อการสะเดาเคราะห์ เรียกว่า "ลอยเสตง" ถ้าลอยของที่มีขนาดใหญ่ เช่นทำเป็นรูปเรือ หรือรูปสำเภาใส่สิ่งของแล้วนำไปลอยน้ำ เรียกว่า "ล่องสำเภา" ดังนั้นคำว่า "กระทง" จึงเป็นคำที่มาจากแหล่งอื่น

การลอยเครื่องบูชา ไปตามน้ำ มีความเชื่อหลายประการคือ

- ลอยเพื่อบูชาบรรพบุรุษผู้มีคุณ ดังที่พระนางจามเทวีเคยลอยเครื่องอุปโภค บริโภคส่งไปให้ญาติพี่น้องที่เมืองพุกาม
- ลอยเพื่อเป็นการบูชาเจ้าแม่โพสพ หรือเพื่อบูชาคุณของน้ำ
- ลอยเพื่อบูชาพระอุปคุต ที่บำเพ็ญ สมณะธรรมอยู่กลางสะดือทะเล ลอยเพื่อเอาความทุกข์ความโศกให้ไหลน้ำไปเสีย

4.19 ประเพณีทานข้าวใหม่เมื่อนำข้าวเปลือกจากทุ่งนาขึ้นเก็บในยุ้งฉางแล้ว ชาวบ้านจะตำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวในปีนั้น ไปทำบุญถวายพระสงฆ์ที่วัด พร้อมทั้งอาหาร นำใส่ภาชนะเรียกว่า "ขันข้าว" ขันข้าว 1 ส้ารับ ประกอบด้วยกรวยดอกไม้รูปเทียน น้ำสำหรับกรวด หมากพลู เหมียง (เมียง) บุหรี่ ข้าวเหนียวหนึ่ง 1 ถ้วย ส่วนอาหาร มีแกงวันเส้น แกงอ่อม ห่อหมก ปลาเค็ม อย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งข้าวจี และ ข้าวหลามใส่ไปด้วย เรียกกันว่าทานข้าวใหม่ โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะนัดหมายไปทำบุญทานข้าวใหม่พร้อมกัน คือ ในวันเพ็ญเดือน 4 ในวันนั้น ตั้งแต่เช้าวัดทุกคนจะนำอาหารและข้าวใหม่ (ผลแรก) มาถวายให้พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่เทวดา ผีขุนน้ำ ปู่ย่าตายาย

4.20 ประเพณีมาฆบูชา วันมาฆบูชา คือวันเพ็ญเดือน 5 เหนือ (เดือน 3 ใต้) เป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง เป็นวันที่เกิดสิ่งน่าอัศจรรย์ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. พระสงฆ์จำนวน 1,250 รูปได้มาเฝ้าพระพุทธองค์โดยมิได้นัดหมาย
2. พระสงฆ์จำนวนนี้ล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ขีณาสพ อุปสมบทโดยเอหิภิกขุอุปสัมปทา
3. วันที่พระสงฆ์มาพร้อมกันเป็นวันเพ็ญเดือนมาฆะ
4. พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

จึงเรียกสิ่งที่เกิดขึ้น 4 ประการนี้ว่า **"จาตุรงคสันนิบาต"** ในอดีตเมื่อวันมาฆบูชามาถึง คนล้านนาส่วนใหญ่นิยมไปทำความสะอาด และกราบไหว้สวดมนต์องค์พระธาตุเจดีย์ที่สำคัญ เช่น เชียงใหม่มีพระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุศรีจอมทอง เป็นต้น ต่อมาภายหลังการปฏิบัติตนในวันมาฆะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ชาวบ้านจะมีกิจกรรมในวัดที่ตนเองทำบุญเป็นประจำ ในตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายมีการฟังเทศน์ และตอนเย็นมีการไหว้พระสวดมนต์ แล้วเวียนเทียนประทักษิณรอบวิหารหรือเจดีย์

4.21 ประเพณีปอยหลวงปอยหลวง คืองานทำบุญรื่นเริงขนาดใหญ่ เพื่อฉลองสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุ อาคารสิ่งก่อสร้างที่จัดให้มีงานฉลองจะเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ ถ้าถาวรวัตถุนั้นอยู่ในวัด เช่น อุโบสถ วิหาร กุฏิสงฆ์หลังใหญ่แบบล้านนา เจดีย์ หอไตร ฯลฯ ถ้าเป็นของสาธารณะนอกวัด ได้แก่ โรงเรียนประชาบาล สะพานข้ามแม่น้ำใหญ่ เมื่อปอยหลวงเป็นงานใหญ่ วัดและหมู่บ้านต้องมีความสามัคคีกัน จึงจะสามารถดำเนินงานให้สำเร็จได้ เพราะต้องเตรียมงานต้อนรับขบวนแห่ครวทานจากวัดอื่น เรียกวัดเหล่านั้นว่า **"หัววัด"** ดังนั้นวัดที่จะจัดงานปอยหลวงจึงต้องวางแผนงานไว้ล่วงหน้าหลายเดือน มีการเรียกประชุมชาวบ้านบ่อยๆ โดยใช้กลองตีเป็นสัญญาณ ถึงกับมีคำกล่าวไว้ว่า **"ตีกลองเรียกประชุมจนหน้ากลองทะลุ"**

สมัยก่อนนั้นการจัดงานปอยหลวงใช้เวลา 3 วันเป็นอย่างต่ำ วันแรกเป็นวันที่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีปอยหลวงแห่ **"ครวทาน"** (เครื่องไทยทาน) เข้าทำบุญ วันที่ 2 และ 3 เป็นวันที่วัดต่างๆ ที่เป็นหัววัดแห่ครวทานเข้าร่วม บางหัววัดมีการแสดงเป็นเรื่องในชาดก แห่เข้าไปให้คนได้ชมกันเป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้คนยิ่งนัก ดังนั้นในแต่ละวันจึงมีการฟ้อนการรำการเต้น และมีเสียงฆ้องกลองแห่ประโคมเป็นที่ครึกครื้นรื่นเริงบันเทิงใจ แต่ถ้าเป็นการฉลองอุโบสถ

หรือวิหาร ที่มีการสร้างพระประธานใหม่ จะต้องเพิ่มงานอีก 1 วัน เพื่อทำพิธีพุทธาภิเษก ที่คนล้านนาเรียกว่า " บวชพระเจ้า " ซึ่งจะต้องมีการเทศน์ มีการ " สวดเบิก " ตลอดคืน

5.ตำแหน่งครุฑหน่วยงานภาครัฐ และ เอกชน ประกอบด้วย

5.1 วัดแม่หวาน ประวัติการก่อสร้างวัดแม่หวานเมื่อปี พ.ศ. 2509 คือได้ก่อสร้างที่พักรถยนต์ และที่ทำบุญ 1 หลัง ปี พ.ศ. 2511 ได้นิมนต์พระมาจำพรรษา 1 รูปได้สร้างกุฏิไว้ 1 หลัง ปี พ.ศ. 2512 ได้ก่อสร้างวิหารขึ้น 1 หลัง พร้อมกับการก่อพระประธานปี พ.ศ. 2513 ได้อาราธนานิมนต์พระอธิการสมบุรณ์ ฐานวโร ท่านพระครูสมบุรณ์ฐานวโร เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันมาจำพรรษา และหลังจากนั้นก็ได้เริ่มก่อสร้าง พระเจดีย์ พระธาตุ โดยความอุปถัมภ์จาก คุณ แม่หล้า ศักดาพร ร้านนิยมพาณิชย์ และคุณ แม่ตุ้ม เป็นเจ้าภาพ ได้รับอนุญาตประกาศกระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศแจ้งยกวัดนี้ขึ้นเป็นวัดมีพระสงฆ์ แจ่ง ณ วันที่ 21 พ.ค. 2517 นาย อภัย จันทวิพล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้รับพระราชวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2531 สร้างกุฏิ ปี พ.ศ. 2512 สร้างอุโบสถ ปี พ.ศ. 2526 สร้างพระวิหารใหม่ วันที่ 25 ก.พ. 2519 ปัจจุบันพระอธิการสมบุรณ์ ฐานวโร ได้รับสัญญาบัตรพัฒนศ เป็นพระครูวรสารโกวิท ต่อมา ปี2550 ได้เริ่มมีการสร้างบันไดนาคคาดแล้วเสร็จและทำบุญปอยหลวงในต้นปี 2551

5.3 อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ก่อตั้งขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อปี 2526 ต่อมาวันที่ 4 สิงหาคม 2534 คณะรัฐมนตรีมีมติเตรียมการจัดตั้งอุทยานเพื่อเป็นอุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพระชนมายุครบ 5 รอบต่อมามีการขยายพื้นที่อุทยานมา หมู่บ้านแม่หวานโดยใช้พื้นที่เดิมของหน่วยจัดการต้นน้ำประมาณปี 2536

5.4 หน่วยจัดการต้นน้ำ แม่ลายแม่ออน เป็นหน่วยงานในสังกัด ศูนย์จัดการต้นน้ำปิงตอนบน กลุ่มจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 16 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้ามาดูแลจัดการป่าต้นน้ำ บ้านแม่หวานเมื่อปี 2536 ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าห้วยทราย ปลูกป่า ทำฝายต้นน้ำ และทำแนว กันไฟป่า ตามงบประมาณในแต่ละปี

5.5 กลุ่มเครือข่ายเด็กสร้างเมือง กลางปี 2549 นายโกสิน เสงจา ซึ่งจะมีประสบการณ์การทำงานวิจัยท้องถิ่น และผ่านการฝึกอบรมการจัดการความรู้ โดยโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) เป็นเวลา 1 ปี และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสร. เพื่อทดลองกระบวนการการจัดการความรู้ นาย โกสิน เสงจา จึงเลือกกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชน ในระบบการศึกษาของโรงเรียนบ้านแม่หวาน เพราะว่ามีนักเรียนทั้ง 6 หมู่บ้าน ตำบลป่าเมี่ยงประกอบกับ นายโกสิน เสงจา ได้รับตำแหน่งประธานกรรมการ

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านแม่หวาน จึงเลือกนักเรียนชั้น ม.1-3 จำนวน 60 คน จัดเวทีพัฒนาศักยภาพของเยาวชนขึ้นเมื่อวันที่ 29-30 กันยายน 2549 และนี่จึงเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มเครือข่ายเด็กสร้างเมืองขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในกลุ่ม ทางด้านการเรียนการคิดวิเคราะห์ การแสดงออก คุณธรรมจริยธรรม และปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

1.สถานการณ์ทั่วไปของชุมชนบ้านแม่หวาน บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ประมาณ 32 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 40 นาที ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดลอนเนินเขาสลับกับภูเขา มีประชากรโดยรวมในหมู่บ้านประมาณ 140 หลังคาเรือน ตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาประมาณ 50 ปี ระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ส่วนการประกอบอาชีพ และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ในชุมชนบ้านแม่หวาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง/ลูกจ้างของกลุ่มนายทุน และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีเพียงส่วนน้อย และรายได้เสริมจะเป็นการเก็บหาของป่าขาย ซึ่งรายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 30,000 บาท ต่อ ปี /ครอบครัว สภาพปัญหาที่พบส่วนมาก ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน เพราะส่วนใหญ่ไม่เอกสารสิทธิ์และไม่มีรายได้พอจุนเจือครอบครัว

อย่างไรก็ตามจากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทางชุมชนได้รับการแก้ปัญหาดังกล่าวในระดับหนึ่ง โดยมีศูนย์ศึกษาและพัฒนาห้วยฮ่อมไคร้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริ เข้ามาช่วยเหลือชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาทางชุมชนได้รับการสนับสนุนทั้งด้านความรู้ ในการประกอบอาชีพ การดูแลรักษาป่า รวมไปถึงการสนับสนุนงบประมาณในการทำอาชีพเสริม หากแต่สถานการณ์การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนที่เข้ามาในชุมชนก็มิทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น เนื่องจากการสนับสนุนที่เข้ามามิได้มองความต้องการและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ของชุมชนเป็นหลัก การฝึกอบรมอาชีพให้กับชาวบ้าน ก็ไม่มีการติดตามประเมินผลในการอบรม ว่าอาชีพที่ส่งเสริมไปนั้นชุมชนทำแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ หรือชุมชนมีความต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้างภาระทั้งหมดก็ต้องตกเป็นของชาวบ้านผู้ได้รับการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาของหน่วยงานภายนอกก็เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นการเพิ่มภาระให้กับชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหนี้สิน การประกอบอาชีพที่ไม่พึงปรารถนา การลงทุน ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ นอกเหนือจากภาระในครอบครัวที่จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีรายได้พอกับรายจ่ายที่พอกพูนขึ้นไม่ว่าจะเป็น ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าอาหาร ค่ายานพาหนะ อีกทั้งในปัจจุบันรอบ ๆ ชุมชนบ้านแม่หวาน ก็เต็มไปด้วยสถานที่พักผ่อน เช่นรีสอร์ท ร้านอาหาร เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มนายทุนมาจุนเจือที่ดินเพื่อประกอบธุรกิจ รวมไปถึงการทำไร่ส้ม ไรชา ซึ่งชาวบ้านเองก็จำเป็นต้องขายเพื่อนำ

เงินมาใช้จ่ายกับภาระในครอบครัว ทำให้คนชุมชนจะต้องเปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ก็กลับมารับจ้าง และเป็นลูกจ้างในที่ดินของตัวเอง รวมถึงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่นการสนับสนุน กองทุนหมู่บ้าน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกลุ่มธกส. ที่ยิ่งก่อให้เกิดภาระหนี้สินของชาวบ้านมากขึ้นกว่าเดิม

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านแม่หวาน ซึ่งคนในชุมชนเองได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มผู้นำและชาวบ้านพบว่า ภายในชุมชนบ้านแม่หวานได้ประสบปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากผลกระทบจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากภายนอก และปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวในชุมชนเอง เช่น ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตร ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรไม่มีคุณภาพ ปัญหาเรื่องการขาดความรู้เรื่องการทำอาชีพเสริม เพราะการสนับสนุนที่ไม่ต่อเนื่อง ปัญหาการขาดความรู้ทางการตลาดทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อผลผลิต ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากกลุ่มคนรุ่นหลังออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มผู้นำและกลุ่มคนรุ่นใหม่ มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่นับวันก็ยิ่งทับถมไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะในเรื่องของความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ซึ่งหากชุมชนไม่ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหาเพื่อให้คนในชุมชนได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด อาจจะนำไปสู่การล่มสลายของชุมชนได้ในอนาคต เพราะบทเรียนจากการพึ่งพาภายนอกทำให้ชุมชนจะต้องเป็นหนูทดลองและเป็นผู้ที่ถูกพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของชุมชนในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่หวานภายใต้สถานการณ์ที่ชุมชนเป็นผู้ถูกพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ มาโดยตลอด ประสบการณ์บทเรียนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงการดำรงชีวิตภายใต้การถูกบีบรัดจากกระแสภายนอกไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหนี้สิน การทำมาหากิน หรือการเป็นผู้รับการพัฒนา จากหน่วยงานต่างๆ จะนำมาพูดคุยกันถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงภาระที่แต่ละครอบครัวจะต้องรับผิดชอบ แหล่งหนี้สินที่เกิดขึ้น

2. บทเรียนในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นของชุมชนบ้านแม่หวาน จะเห็นว่าในข้างต้นชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่หวาน ส่วนมากประกอบอาชีพการรับจ้างรายวัน และเป็นลูกจ้างของนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ทำไร่สอรัท และบางส่วนก็ไปเป็นลูกจ้างชั่วคราวของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีส่วนน้อยที่จะมีการประกอบอาชีพเป็นของตัวเอง จะเป็นลักษณะในการพึ่งพาภายนอกมากกว่าในสถานการณ์ปัจจุบัน บวกกับนโยบายการพัฒนาที่เข้ามาภายในชุมชน ทั้งแต่มีผู้เฒ่าบ้าน ซึ่งชุมชนบ้านแม่หวานเริ่มมีความเป็นชุมชนตั้งแต่ปี 2485 การพัฒนาก็เริ่มเข้าเริ่มมีการตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ และเริ่มมีการตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งแต่ละส่วนเข้ามาภายใต้

เงื่อนไขที่ไม่ได้ผ่านการสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน เป็นลักษณะของการสั่งลงมาว่าต้องทำโน่น ทำนี้แล้วจะดีขึ้น รวมถึงกระแสการพัฒนาประเทศที่เน้นวัตถุนิยมเป็นหลักทำให้ค่านิยมและเกิดการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของชุมชนบ้านแม่หวาน การสั่งสมวิธีคิด ที่รื้อรับอย่างเดียวทำให้กระบวนการพัฒนาภายในชุมชนแยกเป็นส่วน ไม่หันหาเข้าหรือปรึกษาหารือกัน วิธีชีวิตที่เคยพึ่งพาแบบเมื่อก่อนก็ค่อยจางหายไป ซึ่งในปัจจุบันจากการดำเนินการวิจัยพอสรุปได้ว่า

ปัญหาวิธีคิด วิธีทำ วิธีการจัดการ ของชุมชนบ้านแม่หวาน จากการผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานที่ไปจัดประชุมหรือสนทนากลุ่มย่อยกับแต่ละครอบครัว เห็นว่าที่ผ่านมาไม่ว่าจะมีการพัฒนาอะไรเข้ามา ชาวบ้านทำได้ทุกอย่าง อย่างกรณี หน่วยงาน เข้ามาส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง ก็เรียนรู้ในวิธีการได้เร็วและปฏิบัติได้ ทำแซมพู ก็สามารถทำได้เลย ทำน้ำผลไม้ก็ทำได้ แต่ทำแล้วขายไม่ได้ขายไม่ออก ไม่รู้จะไปหาตลาดที่ไหน

ซึ่งจะเห็นได้ชุมชนไม่ได้มีปัญหาเรื่องวิธีทำ แต่มีปัญหาเรื่องวิธีคิด มักมีคำถามที่รับถามว่า “ทำอะไร?” แทนที่จะถามว่า “ทำไปทำไม” ซึ่งไม่ได้มีการพูดคุยถึงวิธีคิดให้เข้าใจร่วมกันก่อน ที่สำคัญคนภายในชุมชนไม่ได้มีการพูดคุยเพื่อสรุปผลที่ได้จากการทำ เพราะกิจกรรมเหล่านี้ได้หายไปกับกระแสของการบริโภคนิยม ตกเย็นมาก็ดูละคร ดูหนังมากกว่ามาพูดคุยเรื่องของระหว่างกัน

ตั้งแต่ปี ที่มีการตั้งผู้ใหญ่บ้าน ก็เริ่มมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน วิธีชีวิตของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากที่เคยหาอยู่หากิน มาหาเงินหาทอง ที่เคยทำเพื่ออยู่เพื่อกินมาทำมาค้าขาย ทำโดยที่ไม่มีความพร้อม ทำเพราะได้รับการบอกกล่าวทำแล้วจะดีขึ้น จะมีเงินเยอะเพื่อซื้อข้าวซื้อของ แต่ที่ชาวบ้านทำได้อย่างดีที่สุดก็เพียงการปลูกการเลี้ยงเท่านั้น การจัดการอย่างอื่นทำไม่ได้ ทำไม่เป็น มีเพียงที่ดิน และแรงงาน อย่างอื่นไปเอา จากนายทุน หมดทั้งเงินและปัจจัยการผลิตอื่นๆ

ทำปีแรกก็ดูว่าจะไปได้ดี อย่างที่เขาว่ามา แต่ปีต่อๆมาก็เริ่มพบว่ามีปัญหาอย่างกรณีไม้ดอกไม้ประดับ ก็พบว่า เมื่อรายได้ไม่พอรายจ่ายก็เริ่มยืม จากยืมไปเป็นกู้ จากญาติพี่น้องคนรู้จักก็ไป หนายายทุน ไปธนาคาร สหกรณ์ และทุกแหล่งที่พอจะกู้ได้ มีการขยายพื้นที่ที่พอจะปลูกได้ ก็ถางป่ารุกป่า และสุดท้ายเมื่อหมดหนทางก็ปล่อยให้เค้ายึดไป ก็ต้องแปรสภาพมาเป็นลูกจ้างในที่ดินตัวเอง

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นเป็น การสะท้อนผลที่เกิดจากพูดคุยในการจัดสนทนากลุ่มย่อยแต่ละคุ้ม ซึ่งมีข้อสรุปไม่ต่างกันจากสิ่งที่กล่าวมา ซึ่งนับว่าชุมชนบ้านแม่หวาน ๑) กระบวนการพัฒนาที่ เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง และเกิดวิธีคิดที่บูชาเงิน ภายใต้กระแสของการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

ฉะนั้นสิ่งที่ค้นพบในเรื่องของวิธีคิดของชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่หวาน เมื่อวิธีคิดที่สั่งสมมาผิด วิธีทำก็ผิด ตลอดระยะเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาในชุมชนบ้านแม่

หวานเกิดขึ้นมากมาย มีถนนหนทาง มีไฟฟ้าน้ำประปาใช้ โทรศัพท์ ทั้งบ้าน ทั้งมือถือ ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งนี้เหล่าไม่ดี

แต่สิ่งเหล่านี้คงไม่ดีพอ ไม่เพียงพอที่จะทำให้ชีวิตของคนในชุมชนบ้านแม่หวานดีขึ้นจริง มีความสุขที่แท้จริง คงจะดีเฉพาะเรื่องเฉพาะอย่าง แต่ไม่รอบด้านซึ่งเป็นการดีที่ไม่สมดุลมากนัก

การพัฒนาที่เข้ามาแบบเดิมมองความเป็นจริงแบบแยกส่วน มองเป็นเรื่อง ๆ มองเป็นอย่าง ๆ ไม่มองแบบองค์รวม ที่ทุกส่วนล้วนสัมพันธ์ ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การปฏิบัติที่แยกกันทำเป็นส่วน ๆ ตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ไม่มีการประสานงานระหว่างกัน ส่งผลให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านแม่หวานแยกเป็นกลุ่ม ๆ ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน มีแต่โครงการใครก็โครงการมัน ต่างคนต่างทำ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อไม่มีแผนงานเป็นภาพรวม การพัฒนาที่เข้ามา ก็ไปส่งเสริมชาวบ้านในชุมชนทำโน่น ทำนี่ โดยไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เมื่อเข้าไปทำโครงการโครงการกับชุมชน ก็รีบปักป้ายถ่ายรูปเอาผลงานไปรายงานซึ่งเป็นรูปธรรมที่ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกชิน และก่อให้เกิดทำไปเฉพาะงานได้มาก็หมดไป

ซึ่งมีการสะท้อนจากชาวบ้านในชุมชนได้อย่างชัดเจน ถึงการพัฒนาที่เข้าว่าหมายถึง “โครงการ” ความหมายที่กลายเป็นวัฒนธรรมการพัฒนาซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องจากรัฐและชุมชนก็เข้าใจคล้ายกัน ด้วยเหตุนี้ ใครเข้ามาในหมู่บ้าน “ตัวเปล่า” คือ ไม่มีโครงการ ชาวบ้านก็ไม่อยากคุยด้วย (ดังที่ทีมวิจัยเจอปัญหาอยู่) เพราะเสียเวลา ไม่ได้อะไร ซึ่งสถานการณ์อย่างนี้ไม่สามารถโทษใครได้

โครงการพัฒนาหมู่บ้านจึงเกิดขึ้นมากมาย ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ล้มลุกคลุกคลาน เช่น โครงการสนับสนุนให้ชุมชนแซมพืச்சะผสม เพาะเห็ดกันเป็นกลุ่ม ทำกันเป็นปี ๆ หมดปีนี้ปีหน้าขอใหม่ ทำใหม่ บางกลุ่มยังไม่ทันที่จะดำเนินการเสร็จก็ล้มเพราะผลประโยชน์ไม่ลงตัว เช่นการทำที่เก็บน้ำประปาหมู่บ้านก็เกิดความขัดแย้งกันเพราะกลุ่มผู้นำและผู้เกี่ยวข้องทะเลาะกันเอง

ในส่วนสำคัญที่ทางชุมชนประสบปัญหาอยู่ในเรื่อง ของวิธีการจัดการโครงการพัฒนาต่าง ๆ ล้วนเป็นโครงการจาก ที่ถูกกำหนดจากภายนอก เป็นการวางแผนและสั่งการจากข้างบน ไม่ได้พูดถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเอาชุมชนเป็นศูนย์กลาง แม้ไม่ได้มีการดำเนินการโดยตรง แต่ราชการก็ใช้อำนาจ ในการควบคุมดูแล สร้างกฎ สร้างระเบียบให้ชุมชนปฏิบัติตาม ซึ่งชุมชนก็ยินยอมเพื่อจะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับทางราชการ และเพื่อให้ได้โครงการต่อไป

ซึ่งโครงการพัฒนาส่วนใหญ่ที่ผ่านมาในชุมชนบ้านแม่หวานเป็นโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ไม่ได้คำนึงถึงรากฐานทางสังคมวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชน แต่

มุ่งเน้นให้เพิ่มรายได้เป็นสำคัญ มุ่งการปลูกการเลี้ยง การผลิตเพื่อขาย ทุกอย่างกลายเป็นเรื่องธุรกิจ มุ่งกำไรเป็นหลักแบบที่ภาคเอกชนดำเนินการ เมื่อชาวบ้านไม่มีความรู้ประสบการณ์ในการ “ทำมาค้าขาย” ก็ไม่สามารถที่แสวงหาตลาดใหญ่ในเมืองหรือแม้แต่ในหมู่บ้าน เพราะพ่อค้านักธุรกิจเขามีทุนมากกว่า ความรู้มากกว่า มีความสัมพันธ์กับผู้บริโภคมากกว่า

ชาวบ้านก็ไม่เคยได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีแต่ไปอบรมเรื่องโน้นเรื่องนี้ ที่หน่วยงานฯ จัดอบรมแล้วกลับมาบ้านก็ไม่ค่อยทำได้ หรือทำไม่ได้ ไม่ได้ทำเลยก็มี อย่างที่รับการอบรมมา ที่พอทำได้ก็ขายไม่ได้ ไม่ได้มี กระบวนการเรียนรู้ ที่ช่วยให้ชาวบ้านคิดได้เอง ค้นหาศักยภาพของตนเอง และพัฒนาจากรากฐานตรงนั้นของชุมชน บวกกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และความคิดสร้างสรรค์

เมื่อขาดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โครงการพัฒนาต่างๆ จึงไม่มีฐานข้อมูลความรู้ ได้แต่ไปหยิบใช้ความรู้สำเร็จรูปที่คนอื่นเค้าทำ เห็นว่าเค้าทำสำเร็จ ทำได้ดี ได้กำไร ก็เลียนแบบเอาอย่างเค้า โดยไม่ได้พิจารณาศักยภาพของตนเอง สภาพแวดล้อมของชุมชนตัวเอง

จากปรากฏการณ์บทเรียนที่เกิดขึ้น อย่างที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งสำคัญของผลกระทบจากการพัฒนาที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนได้ส่งผลต่อ วิธีคิด วิธีทำ และวิธีการจัดการของชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่หวานอย่างเห็นได้ชัด และก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน ส่งผลให้การดำเนินการโครงการวิจัย ลำบากและค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ภายใต้กิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ของชาวบ้าน ซึ่งข้อมูลหนี้สินบางส่วนได้อธิบายไว้ในส่วนของข้อมูลชุมชน

3.สถานการณ์ปัญหาของชุมชนบ้านแม่หวานในปัจจุบัน จะเห็นได้ไว้อย่างไรภายใต้ข้อจำกัดของ วิธีคิด วิธีทำ วิธีจัดการของชุมชน ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทหรือศักยภาพของชุมชน อันมีสาเหตุมาจากแนวทางการพัฒนา และนโยบายการการพัฒนาจากภายนอก ทำให้การเปลี่ยนผ่านทางวิถีชีวิตของคนในชุมชนแม่หวานจากที่เคยอยู่ภายใต้การพึ่งพาระหว่างกันในอดีต มาเป็นวิถีที่ต่างคนต่างอยู่ แต่ยังคงไว้ซึ่งบรรทัดฐานของชุมชนที่มีระบบเครือญาติเป็นเงื่อนไขในการควบคุมทางสังคม แต่ในสาระสำคัญที่พบ คือเมื่อวิถีคิดผิดวิธีทำหรือปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปก็ส่งผลต่อ วิธีการจัดการซึ่งเห็นได้ชัดอย่างเป็นรูปธรรมของการเกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน ที่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การบริหารจัดการ เชื่อมโยงกันไม่ได้

จากแผนภาพ เป็นข้อมูลกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านแม่หวาน ที่มีการดำเนินการแบบแยกส่วน ซึ่งอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์ ระหว่างกลุ่มคน ทั้งในระบบเครือญาติ และ เงินทุนที่ระบบราชการสนับสนุนลงมา

ในช่วงระยะเวลาประมาณ ยี่สิบปีที่ผ่านมา มีโครงการต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชนบ้านแม่หวาน เกิดจากหน่วยงานราชการต่างๆ นำไปให้ ไปก่อตั้งไปส่งเสริม โดยเฉพาะกลุ่มการเงินต่างๆ กลุ่มอาชีพ ซึ่งบางอย่างก็เป็นกิจกรรมเดียวกันแต่เรียกชื่อต่างกัน เพราะชื่อของแต่ละกลุ่มจะบ่งบอกถึงต้นสังกัด หรือเจ้าของ ระยะเวลาหลังๆ ก็ยังไม่หมด เข้าไปในรูปแบบโครงการเลี้ยงสัตว์ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงหมูป่า กลุ่มเลี้ยงกบ รวมไปถึงกลุ่มที่ตั้งภายใต้เงื่อนไขการจัดการป่า กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มฝายชะลอน้ำ และยังมีกองทุนอีกมากมายทั้งเล็กทั้งใหญ่ แต่ที่ใหญ่สุด จะเป็นกองทุนหมู่บ้านละล้าน

สภาพของปัญหาเหล่านี้คือการวางแผนจากภายนอก จากส่วนกลาง สั่งการลงไปแบบปฐพรม มีแต่การเรียนรู้เรื่องเทคนิค มากกว่าเรื่องวิธีคิด ชุมชนไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มคิดและวางแผน ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่เป็นความต้องการของคนภายนอกที่เข้าไปสำรวจข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งไม่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ชุมชนก็คิดได้ทันทีว่าปัญหาคืออะไร ความต้องการคืออะไร กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ มักมีการปักป้ายแสดงที่มา

หรือตันสังกัด ป้ายเหล่านี้ กิจกรรมเหล่านี้ไม่สามารถที่นำมารวมกันได้อย่างลงตัว เพราะไม่เคยมีการพูดคุยรวมกันไม่เคยมีการประสานงานรวมกัน โดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง และเป็นเป้าหมาย

และสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านแม่หวาน เมื่อไม่สามารถเอื้อต่อกันหรือรวมกันได้ก็ทำให้พลังไม่เกิด ไม่มีระบบ แต่สิ่งหนึ่งที่ถูกปิดอยู่คือการรื้อเรียงความเป็นชุมชนภายใต้ผลประโยชน์รวมในลักษณะเครือญาติ และฐานวัฒนธรรมชุมชน อย่างการมีงานทอดผ้าป่าในหมู่บ้านเรื่องเหล่านี้ก็เลื่อนหายไปชั่วขณะหนึ่งสิ่งที่เข้ามาแทนที่คือ งานบุญ ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นเครือญาติระหว่างกัน ความขัดแย้งก็ลดลงไประดับหนึ่ง

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เป็นปัญหาที่หนักและยากต่อการแก้ไข และการรวมคน ของชุมชนบ้านแม่หวาน คือปัญหาหนี้สิน หลายต่อหลายครอบครัวยอมรับว่าหนี้ ธกส. 5000 บาท เมื่อ 10 ปี วันนี้เป็นหนี้ 150,000 บาท และเมื่อการยอมรับเกิดขึ้นก็มาพิจารณาดูว่า กู้เงิน มา 5,000 บาท จะให้มาด้วยเหตุผลอะไรก็แล้วแต่ ส่วนใหญ่ก็นำเอาไปใช้จ่ายภายในครัวเรือน ซื้ออยู่ ซื้อกิน หรือซื้อข้าวของที่จำเป็นและไม่จำเป็นซึ่งแยกกันไม่ออก รวมทั้งซื้อเหล้า ซื้อหวยหรือเอาไปเล่นการพนันก็มีส่วนหนึ่งเอาไปจ่ายเงินกู้หรือเงินที่ไปหยิบยืมจากคนอื่น นำไปบางส่วนไปลงทุน ผลผลิตไม่ดี ราคาไม่ดี ไม่มีรายได้ ไม่มีเงินไปคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยก็ต้องไปกู้พ่อค้า นายทุน คนมีเงินในหมู่บ้านหรือในตลาด ดอกเบี้ยสูงๆ ก็ยอม ไม่ว่าจะ 3 บาท หรือ 5 บาทต่อเดือนก็ยอม ขอแค่เพียงเดือนสองเดือนก่อนที่ ธกส. จะให้กู้ใหม่

คราวนี้กู้ 15,000 บาท เอาไปคืนพ่อค้าคนนายทุนเข้าวงจรเดิม ค่าใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้นทุกปี หนี้ก็เพิ่มขึ้น จึงไม่แปลกที่ระยะเวลา 10 ปี หนี้สินจาก 5,000 บาทก็เพิ่มเป็น 150,000 บาท หลายคนอาจไม่ได้กู้สูงสุดขนาดนี้ถ้าหากไม่มีสินทรัพย์หรือกลุ่มผู้ช่วยค้ำ ซึ่งก็หมายความว่าต้องไปกู้ยืมจากกองทุนต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์ กทบ. หรือที่ไหนก็ได้ที่เขาให้กู้ ด้วยวงจรเช่นนี้หลายครอบครัวจึงต้องตกอยู่ภายใต้ลูกจ้างในที่ดินตัวเอง หรืออพยพไปอยู่ในเมือง เพราะถูกยึดที่ดิน

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสิ่งที่ได้และมาประมวลสรุปเป็นผลของการดำเนินงานวิจัย ซึ่งทีมวิจัยยอมรับว่าเป็นการดำเนินงานที่ค่อนข้างลำบากในการในสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนในทั้งส่วนของการปรับวิธีคิดภายใต้การออกแบบกิจกรรม ซึ่งข้อมูลในแต่ละส่วนที่ได้ส่วนมากเป็นจัดประชุมกลุ่มย่อย และการเรียนรู้ชาวบ้านเองก็ไม่เกิดการเรียนรู้อะไรมากนัก ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายอย่างด้วยกัน อย่างกรณีความขัดแย้งระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มผู้นำบางกลุ่ม ความไม่เข้าใจระหว่างชาวบ้านกับงานวิจัยที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ และที่สำคัญการให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านกับการแก้ไขปัญหาที่น้อย เนื่องจากทุกครอบครัวส่วนมากเป็นลูกจ้างที่รับจ้างภายนอกชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นข้อจำกัดของการดำเนินงาน

4.กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ประกอบด้วย

4.1 แนวคิดที่ใช้ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานทางคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชนได้วางกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนชุมชนไว้เพื่อให้แผนชุมชนที่เกิดขึ้นมีคุณภาพมีศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างยั่งยืน แนวคิดที่ใช้ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานประกอบด้วย

4.1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน

การจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานจะมีคุณภาพ มีศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน มีมาตรฐานเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุด เป็นไปไม่ได้เลย หากปราศจากความร่วมมือ และประสานงานที่ดีซึ่งกันและกัน ระหว่าง ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. คณะกรรมการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งชาวบ้านทุกคน ในหมู่บ้านแม่หวาน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน

4.1.2 เห็นปัญหาของประชาชนในพื้นที่ (กลุ่มบ้าน ,ป๊อก,คุ่ม)

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานเป็นกระบวนการที่เน้นความสำคัญของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่บ้าน,กลุ่มบ้าน ,ป๊อก,คุ่ม โดยมีความมุ่งหมายให้เกิดการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาอย่างชัดเจน รวมทั้งโอกาสต่างๆ ในการพัฒนา เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายเน้นให้ความสำคัญกับปัญหาที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และให้เกิดการปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและจริงจัง

4.1.3 วิธีการทางนิเวศวิทยา

เนื่องจากแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่มนุษย์กระทำจะมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม และมีความเกี่ยวโยงแบบธรรมชาติโดยรวมทั้งหมด เพราะบ้านแม่หวานเป็นหมู่บ้านต้นน้ำ ที่ เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลาย ในการจัดทำแผนจึงจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านวิชาการ ซึ่งเป็นการพิจารณาแบบองค์รวม ดังนั้น การกำหนดวิสัยทัศน์ หรือภาพที่ต้องการในอนาคต (Vision) ของชุมชนบ้านแม่หวานจึงอยู่บนพื้นฐานของหลักการทางนิเวศวิทยา

4.1.4 การปฏิบัติการที่ยั่งยืน

การจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานที่มีคุณภาพ มีศักยภาพ นำไปสู่การปฏิบัติ นั้นจะคำนึงถึงแผนที่มีความยั่งยืน ความต่อเนื่อง คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับผล ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่มีคุณภาพไม่ต้องตามมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซ้อนอีก ซึ่ง

ทำให้เสียงบประมาณ และ เวลา อาจเกิดความขัดแย้งในชุมชน ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานจึงคำนึงถึงการปฏิบัติการที่ยั่งยืน เพื่อนำไปสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เน้นการจัดทำแผนในระดับพื้นที่ กลุ่มบ้าน หรือ ปีก เพื่อให้แผนที่ได้มีความครอบคลุมทุกเรื่อง ทั้งหมู่บ้าน และ เกิดจากความคิดความต้องการของชุมชนจริง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องการในอนาคตเป็นหลักกว่าควรจะทำอย่างไร ที่ไหน อย่างไร บนพื้นที่ของปัญหาจริง ๆ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์ และ การจัดทำแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านแม่หวาน ซึ่งทุกขั้นตอนจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกคน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน

4.2 การเตรียมการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวาน การเตรียมการปฏิบัติการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานมีกิจกรรมที่ดำเนินการดังนี้

4.2.1 ศึกษาเอกสารและ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านแม่หวานเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนบ้านแม่หวานประกอบด้วย(เอกสารประกอบการจัดทำแผน)

- นโยบายและแผนงาน และ ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องได้แก่
 - แผนชุมชนประจำปี 2550 บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเมี่ยง
 - แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2550-02554
 - การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข
 - ศึกษาข้อมูลจาก กชช 2ค. บ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมี่ยง (ข้อมูลปี 46)
 - ศึกษาข้อมูล จาก จปฐ. บ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมี่ยง (ข้อมูลปี 46)
 - เอกสารประวัติชุมชนบ้านแม่หวาน จัดทำโดย นายเสาร์แก้ว ใจอุดม และคณะ

4.2.2 การจัดทำแผนชุมชน

การใช้กระบวนการประชุมกลุ่มเพื่อจัดทำแผนชุมชน การจัดทำแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นเรื่องใหม่ที่ชุมชนเคยพบเห็น จากเดิมที่มีองค์กรหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาเป็นสอบถามความต้องการของชาวบ้านแล้วจัดทำเป็นแผนชุมชนซึ่งการดำเนินการดังกล่าวมักจะได้แผนที่ไม่ครอบคลุม มีรายละเอียดไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

ดังนั้นการจัดทำแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านแม่หวานจึงเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในชุมชนดังนั้นการทำแผนชุมชนในครั้งนี้จึงใช้กระบวนการกลุ่ม และวิทยากรกระบวนการ ทำหน้าที่เป็นผู้เริ่มกระบวนการกำหนดกติกาและมาตรฐานการประชุม มีการประชุมกลุ่มย่อยหลายครั้งทั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ

โครงการ 15 คน ทีมชุมชน 40 คน และการเปิดเวทีในพื้นที่กลุ่มบ้าน (ป๊อก) ทั้ง 4 ป๊อกได้เสนอแผนในการพัฒนาป๊อกตัวเอง แล้วนำความต้องการของป๊อกทั้ง 4 มารวมกันเป็นร่างแผนชุมชนบ้านแม่หวานอีกครั้ง และจัดเวทีประชาพิจารณ์แผนอีกครั้ง จึงได้แผนที่มีคุณภาพถูกต้องตามความต้องการของชุมชนบ้านแม่หวาน

การจัดเก็บข้อมูลและการประชุมในพื้นที่ กลุ่มบ้าน (ป๊อก) ในการจัดทำแผนชุมชนที่ผ่านมามักจะเอาชาวบ้านมารวมกัน 1 วัน ทำกันในห้องประชุม วัด เป็นส่วนใหญ่ แต่การจัดทำแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านแม่หวาน ได้ระดมความคิดเห็นของประชาชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อทราบปัญหาและความต้องการแก้ไข กำหนดประเด็นปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน โดยลงไปประชุมในพื้นที่กลุ่มบ้าน (ป๊อก) ทั้ง 4 ป๊อกในช่วงเวลาเย็นโดยใช้พื้นที่ประชุมที่จุดศูนย์กลางแต่ละป๊อกดังนี้ ป๊อกโปงทรายงาม บ้านผู้ช่วยวันดี เตวา ป๊อกสันลมจอย บ้านนางบัวคำ กาวีทุ ป๊อกบนวัด-ในบ้าน ป๊อกบนโรงเรียน-ปางกอก บ้านนางสมจิตร เจริญอ้าย

ในการเก็บข้อมูลชุมชนโดยให้ กลุ่มเยาวชนที่อาสาเข้ามาช่วยจัดเก็บข้อมูล รายรับ-รายจ่าย ข้อมูลพื้นฐาน ในแต่ละครัวเรือนเพื่อความชัดเจนของข้อมูลมากยิ่งขึ้นโดยก่อนการลงเก็บข้อมูลได้มีการอบรมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูล การสอบถาม และทำความเข้าใจในแบบสอบถามด้วย

บรรณานุกรม

เสรี พงศ์พิศ (2549) แผนแม่บทชุมชน ประชาวิจัยและพัฒนา People Research and Development

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์

เสรี พงศ์พิศ (2546) แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท

เสรี พงศ์พิศ (2549) ฐานคิด จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท

เสรี พงศ์พิศ (2549) เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน สำนักงาน กปร.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลังปัญญา

อุทัย ดุลยเกษม (2545) สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

สมศรี จินะวงษ์ (2544) “การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ใน
ชุมชน ที่ใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง”

ระบบออนไลน์ : แหล่งที่มา <http://thesis.tiac.or.th>

ภาคผนวก 1

ภาพกิจกรรมโครงการวิจัย

ประชุมทำความเข้าใจแก่นนำชุมชน

ภาพลงพื้นที่ประชุมตามป๊อกบ้าน

ภาพกิจกรรมเวทีขำวางแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง
(กระบวนการเรียนรู้การพึ่งตนเอง)

ภาคผนวก 2

ตัวอย่างแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองบ้านแม่หวาน

ตราประจำหมู่บ้านแม่หวาน

ความหมายของตราประจำหมู่บ้าน

ใบโพธิ์ เปรียบคนในชุมชนบ้านแม่หวานดำรงอยู่ในศีลในธรรมภายใต้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
ท้องฟ้าที่สดใส หมู่บ้านที่มีน้ำและอากาศดี คนมีความสุข มีสิ่งดีๆ ที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข
ภูเขาสีเขียว หมู่บ้านแม่หวานตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขาที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้
ใบไม้และดอกไม้ แสดงถึงความเป็นหมู่บ้านที่ผลิตไม้ดอกไม้ประดับจำหน่าย
วงกลมสีขาว แสดงถึงการอยู่ร่วมกันในชุมชนแห่งความสุขทุกคนอยู่ดีมีสุข

คำขวัญประจำหมู่บ้านแม่หวาน

“ไม้ดอกดงงาม แม่น้ำสามสาย ห้วยทรายป่าใหญ่ ร่วมใจสามัคคี ถิ่นคนดีศรีแม่หวาน”

ความหมาย คือ หมู่บ้านแห่งการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ มีแม่น้ำ แม่กวัง แม่หวาน และแม่ลาย ไหลรวมกัน
ณ หมู่บ้านแม่หวาน มีป่าชุมชนห้วยทรายที่เป็นแหล่งผลิตน้ำและอาหารหล่อเลี้ยงคนในชุมชนบ้านแม่หวาน
เป็นชุมชนที่มีความสามัคคีกัน มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนดีและคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ล้วนเป็นคนดี

วิสัยทัศน์

“สังคม แห่ง ความสามัคคี และวิถีชีวิตที่มั่นคง”

เป้าหมาย

“สังคมเข้มแข็ง ชุมชนน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืน”

พันธกิจ

4 ด้านสำคัญ คือ

- ด้านสังคม** : ส่งเสริมให้ประชาชนบ้านแม่หวาน มีสุขภาพดี มีการศึกษา มีอาชีพและชีวิตมั่นคง โดยใช้หลักศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น และมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิต
- ด้านเศรษฐกิจ** : สร้างความมั่งคั่งอย่างยั่งยืน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
- ด้านความมั่นคง** : ชุมชนสันติสุข สังคมเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรที่ยั่งยืน
- ด้านการบริหารจัดการ** : ประชาชนมีส่วนร่วมพัฒนา ชุมชนในทุกด้าน มีสิทธิ ดูแล รักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน ตามความเหมาะสม และได้รับการบริการจากภาครัฐ

ยุทธศาสตร์การพัฒนากุญแจแม่หวาน ระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ.2551-2554)

ยุทธศาสตร์การพัฒนากุญแจแม่หวาน ระยะ 4 ปี ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 18 ประเด็น แยกตามภารกิจสำคัญ 4 ด้าน ได้ดังนี้

• พันธกิจด้านสังคม ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านแม่หวานมีสุขภาพดี
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านแม่หวานมีความสามัคคีกัน มีคุณธรรม จริยธรรม และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : ส่งเสริมให้ประชาชนบ้านแม่หวานดำรงชีวิตบนพื้นฐานหลักศาสนาและวัฒนธรรม ท้องถิ่น
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : ส่งเสริมให้ประชาชนบ้านแม่หวานจัดระบบดูแลด้านสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึงและอยู่ร่วมกันอย่าง เป็นสุข
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 : ส่งเสริมให้ประชาชนบ้านแม่หวานมีงานทำ มีศักยภาพและมีความมั่นคงในการทำงาน

• พันธกิจด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : ส่งเสริมการปลูกพืชผักอาหารพื้นบ้าน

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริม พัฒนาการผลิตไม้ดอกไม้ประดับ และ พัฒนาด้านการตลาด
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : ส่งเสริมเงินทุนในการประกอบอาชีพ
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : แก้ไขปัญหาความยากจน
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 : จัดหาสินค้าอุปโภค บริโภคที่จำเป็นจำหน่ายในราคาถูก

• พันธกิจด้านความมั่นคง ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : แก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 : ออกระเบียบข้อบังคับการดูแลทรัพยากร และความสงบสุขของชุมชน

• พันธกิจด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : ส่งเสริมจริยธรรม ธรรมาภิบาล และดูแลตรวจสอบโครงการต่างๆของรัฐ
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : เสริมสร้างสำนึกประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน

แผนพัฒนาหมู่บ้านแม่หวานสี่ปี

สิ่งที่จะทำให้หมู่บ้านบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย

1. กิจกรรม / แผนงาน / โครงการ ที่ชุมชนทำได้เอง(พึ่งตนเอง) = พ.
2. กิจกรรม / แผนงาน / โครงการ ที่ชุมชนร่วมกับหน่วยงานดำเนินการ โดยขอความร่วมมือบางส่วน = ร.
3. กิจกรรม / แผนงาน / โครงการ ที่ชุมชนต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอก = ส.

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่งงบประมาณ / หน่วยงาน	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน (พ. / ร. / ส.)
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน									
1	สร้างถนน คสล. ขอยโป่งทรายงาม กว้าง 4 ม.	ประมาณ 1,000 เมตร	200 ม. 352,000 บาท	200 ม.	200 ม.	400 ม.	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
2	สร้างถนน คสล. ขอยชัยพฤกษ์ 3	30 เมตร		30 ม. 52,800 บาท			อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
3	สร้างถนน คสล. ขอยชัยพฤกษ์ 4	50 เมตร		50 ม. 88,000 บ.			อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่ง	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน

							งบประมาณ / หน่วยงาน		(พ. / ร. / ส.)
4	เลื่อนภูมิปัญญาโรงเรียนบ้านแม่หวาน	1 หลัง	50,000 บาท	-	-	-	ชุมชนร่วม บริจาค	กรรมการ สถานศึกษา	พ.
5	สร้างศาลาประชุม	1หลัง	250,000 บาท	-	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
6	ขยายไฟกิ่ง	14 จุด	-	63,000 บาท	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
7	ขุดลอก และขยายปรับปรุงพื้นที่สนาม กีฬา	1 แห่ง	-	450,000 บาท	-	-	อบจ.	บ้านแม่หวาน	ร.
8	สร้างตลาดชุมชน	1 แห่ง	300,000		1 แห่ง		อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	
9	สร้างฝายและระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร	1แห่ง	15 ล้าน	-	-	1แห่ง	ห้วยฮ่องไคร้	สำนัก ชลประทาน	ส.
10	ขยายสายโทรศัพท์บ้าน	ครอบคลุมทั้ง ชุมชน	-	-	-	/	องค์การ โทรศัพท์	องค์การ โทรศัพท์	ส.
11	ปรับปรุงระบบประปาภูเขา	2 แห่ง	-	-	บนวัด 30,000 บ.	สันลม จอย 30,000 บ.	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ส.
12	ทำโรงผลิตน้ำดื่ม ดิกระบบกรอง	1 โรง	-	-	500,000	-	กรรมน้ำฯ	อบต.ป่าเมี่ยง	
ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่ง	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน

							งบประมาณ / หน่วยงาน		(พ. / ร. / ส.)
13	พัฒนาป่าห้วยทรายเป็นศูนย์การเรียนรู้	พื้นที่ป่าห้วย ทราย	-	/	/	/	หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	บ้านแม่หวาน	ร.
14	ปรับปรุงเสียงตามสายและห้อง ประชาสัมพันธ์	ทั้งชุมชน	/	-	-	-	โครงการอยู่ดี มีสุข	บ้านแม่หวาน	ร.
15	ปรับขยายป่าช้า	4 ไร่	-	/	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
16	สร้างเมรุเผาศพ	1 หลัง	-	/	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
17	สร้างรั้วโรงเรียนเด็กเล็ก และ โรงเรียน บ้านแม่หวาน	รอบโรงเรียน	-	/	/	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
18	สร้างรางระบายน้ำ	ถนนขึ้นวัด, สายในบ้าน	-	-	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
19	สร้างห้องน้ำสนามกีฬา	4 ห้อง	-	/	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
20	ติดตั้งระบบกรองน้ำ โป่งทรายงาม , โรงเรียน	2 จุด	-	-	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
21	ทำประปาภูเขาป๊อกปางกอก	ฝ่ายพร้อม ระบบท่อส่ง น้ำ	-	-	/	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
22	ขุดลอกบ่อปลาหมู่บ้าน	1 บ่อ	-	-	/	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่ง	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน

							งบประมาณ / หน่วยงาน		(พ. / ร. / ส.)
	<u>ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้</u>								
1	จัดสวัสดิการให้กับคนทำงานรับจ้าง	คนรับจ้างใน ชุมชนบ้านแม่ หวาน	/	/	/	/	ประกันสังคม	องค์กรเอกชน ในหมู่บ้าน	ร.
2	รวมกลุ่มผลิตไม้ดอกไม้ประดับ	ผู้ผลิตไม้ดอก	-	80,000 บ.	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
3	ส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุ ทั้งหมดใน ชุมชน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
4	วางแผนการผลิตและทำการตลาดไม้ ดอก และ ทำเวป	ส่งเสริมการ ขาย	-	-	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
5	จัดตลาดไม้ดอกไม้ประดับ	ขายไม้ดอกไม้ ประดับ	-	-	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
6	ส่งเสริมการประกอบอาชีพ	คนว่างงาน	-	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
7	อบรมให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ	ผู้สนใจ	/	/	/	/	ห้วยฮ่องไคร้	บ้านแม่หวาน	ร.

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่ง งบประมาณ / หน่วยงาน	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน (พ. / ร. / ส.)
	<u>ด้านสังคม การเมือง การปกครอง</u>								
1	โครงการสานสัมพันธ์ พ่อแม่ลูก	140 ครอบครัว	30 ครอบครัว	30 ครอบครัว	30 ครอบครัว	30 ครอบครัว	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
2	โครงการเยาวชนห่างไกลยาเสพติด	เยาวชน 60 คน	/	/	/	/	อำเภอคอย สะเกิด	ชุมชน	ร.
3	จัดทำประวัติแรงงานต่างชุมชน	แรงงาน ทั้งหมด	/				ชุมชนบ้านแม่ หวาน	ชุมชนบ้านแม่ หวาน	พ.
4	ปรับปรุงกระเบียบชุมชน	ทุกด้าน	/	-	-	-	บ้านแม่หวาน	บ้านแม่หวาน	พ.
5	ชุมชนอาสาพึ่งพาตนเอง	ชุดออกตรวจ 30 คน	/	/	/	/	ชุมชนบ้านแม่ หวาน	ชุมชนบ้านแม่ หวาน	พ.
6	โครงการค่ายพลังเยาวชนพลังแผ่นดิน	60 คน	/	/	/	/	อำเภอคอย สะเกิด	กลุ่มเด็กสร้าง เมือง	ร.
7	อบรมกฎหมายเบื้องต้น	ชาวบ้าน	/	-	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง ชุมชน	ร.
8	จัดซื้อวิทยุสื่อสารชุด ชรบ.	4 เครื่อง	-	/	-	-	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่งงบประมาณ / หน่วยงาน	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน (พ. / ร. / ส.)
9	โครงการน้ำมันลาดตระเวน	ดูแลความสงบสุข	-	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	อบต.ป่าเมี่ยง	ส.
	<u>ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม</u>								
1	โครงการจัดหาครูผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้าน	2 คน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	โรงเรียนบ้านแม่หวาน	ร.
2	โครงการทานอาหารกลางวันฟรี	ทั้งโรงเรียน บ้านแม่หวาน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	โรงเรียนบ้านแม่หวาน	ร.
3	สืบสานดนตรีพื้นเมือง	นักเรียนบ้านแม่หวาน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	โรงเรียนบ้านแม่หวาน	ร.
4	โครงการฟื้สอนน้อง	นักเรียน ป1-ป6 บ้านแม่หวาน	/	/	/	/	กลุ่มเด็กสร้างเมือง	กลุ่มเด็กสร้างเมือง	พ.
5	โครงการสืบสานประเพณี 12 เดือน	ประเพณีล้านนา 12 เดือน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	สภาวัฒนธรรม	ร.
6	พัฒนา 12 สิงหาคม 5 ธันวาคม	พัฒนาหมู่บ้าน	/	/	/	/	-	บ้านแม่หวาน	พ.

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่งงบประมาณ / หน่วยงาน	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน (พ. / ร. / ส.)
7	ช่วยเหลือค่าพาหนะไป-กลับ โรงเรียน เด็กยากจน	นักเรียน โรงเรียนบ้านแม่หวาน	/	/	/	/	อบต.ป่าเมี่ยง	โรงเรียนบ้านแม่หวาน	ร.
	<u>ด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต</u>								
1	โครงการตรวจสอบสุขภาพ	ชาวบ้านทั้งหมด	/	/	/	/	-	สถานีอนามัยโป่งดิน	ร.
2	โครงการระดมทุนผ้าป่า อสม.	บ้านแม่หวาน	-	/	-	/	ในหมู่บ้าน	อสม.	พ.
3	โครงการนันทนาการกับสุขภาพชุมชน	บ้านแม่หวาน	/	/	/	/	ในหมู่บ้าน	อสม.	พ.
4	โครงการออกกำลังกาย	บ้านแม่หวาน	/	/	/	/	ในหมู่บ้าน	อสม.	พ.
	<u>ด้านสิ่งแวดล้อม และ</u> <u>ทรัพยากรธรรมชาติ</u>								
1	สร้างฝายถวายในหลวง	200 ฝาย	50ฝาย	50 ฝาย	50 ฝาย	50 ฝาย	ชุมชน-ห้วยฮ่องไคร้	ชุมชนบ้านแม่หวาน	ร.
2	ทำแนวป้องกันไฟฟ้า	ทั้งหมู่บ้าน	/	/	/	/	ชุมชนบ้านแม่หวาน	ชุมชนบ้านแม่หวาน	พ.
3	อาสาสมัครป้องกันไฟฟ้า	ทั้งหมู่บ้าน	/	/	/	/	ชุมชนบ้านแม่หวาน	ชุมชนบ้านแม่หวาน	พ.

ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	แหล่งงบประมาณ / หน่วยงาน	ผู้รับผิดชอบ	การดำเนินงาน (พ. / ร. / ส.)
4	โครงการรณรงค์ป้องกันไฟฟ้า	ทั้งหมู่บ้าน	/	/	/	/	กลุ่มเด็กสร้างเมือง	กลุ่มเด็กสร้างเมือง	พ.
5.	ค่ายคนรักป่า	เยาวชน 60 คน	/	/	/	/	กลุ่มเด็กฯ	กลุ่มเด็กฯ	พ.
6	ออกกระเบื้องการอนุรักษ์ทรัพยากร	ดูแลป่า	/	-	-	-	ชุมชน	บ้านแม่หวาน	พ.
7	สำรวจป่าเขตที่ทำกิน	ทั้งหมู่บ้าน	-	/	/	/	-	ชุมชน , อุทยาน	ร.
8	โครงการ 1 คน 1 ต้น 1 ฟน	ป่าห้วยทราย	/	/	/	/	ชุมชน	บ้านแม่หวาน	พ.
9	กันเขตป่าอนุรักษ์	เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า และป่าไม้	-	/	-	-	ชุมชน	บ้านแม่หวาน	พ.
10	โครงการอุทยานชุมชนห้วยทราย	ป่าห้วยทราย	/	/	/	/	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	บ้านแม่หวาน	ร.
11	ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ	เสริมรายได้	/	/	/	/	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	บ้านแม่หวาน	ร.
	<u>โครงการอื่นๆ</u>								
1	โครงการไฟฟ้าพลังน้ำ	1 จุด					กรมพลังงาน	กรมพลังงาน	ส.

แบบสำรวจเก็บข้อมูลชุมชน

บ้านแม่หวาน หมู่ 3 ต.ป่าเมี่ยง เพื่อ จัดทำแผนแม่บทชุมชน ตุลาคม 2550

1.บ้านเลขที่เลขรหัสประจำบ้าน..... บ้านแม่หวาน หมู่ที่ 3 ต.ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
เจ้าบ้าน ชื่อ.....สกุล..... จำนวนสมาชิกในบ้านรวม.....คน

2. สิ่งที่ต้องการให้พัฒนาในชุมชนบ้านแม่หวาน เรียงอันดับความจำเป็น 1-3

- 1.....
- 2.....
- 3.....

3. ปัญหาที่มักเกิดขึ้นในชุมชนบ้านแม่หวาน

- 1.....

4.สิ่งที่ถือว่าเป็นทุนในชุมชนบ้านแม่หวานมีอะไรบ้าง (ทุนคือสิ่งที่มีค่า หรือเทียบเป็นมูลค่าได้)

- 1.....
- 2.....

5.หนี้สินในครัวเรือน

● ธ.ก.ส.	จำนวน.....บาท
● สหกรณ์	จำนวน.....บาท
● ธนาคาร/สถาบันทางการเงินในระบบ	จำนวน.....บาท
● ออมทรัพย์หมู่บ้าน	จำนวน.....บาท
● เงินกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน.....บาท
● กขคจ.	จำนวน.....บาท
● เงินกู้นอกระบบ	จำนวน.....บาท
● ผ่อนสินค้า ต่างๆคงค้าง	จำนวน.....บาท
● อื่นๆ	จำนวน.....บาท

รวมหนี้สิน จำนวน.....บาท

6. เงินออม

● ธ.ก.ส.	จำนวน.....บาท
● สหกรณ์	จำนวน.....บาท
● ธนาคาร/สถาบันทางการเงิน	จำนวน.....บาท
● ออมทรัพย์หมู่บ้าน	จำนวน.....บาท
● เงินกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน.....บาท
● กขคจ.	จำนวน.....บาท
● เงินออมอื่นๆ	จำนวน.....บาท

รวมเงินออม จำนวน.....บาท

7. ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขบัตรประชาชน	ว/ค/ป เกิด	อายุ	การศึกษาสูงสุดจาก	อาชีพ/ที่ทำงาน	รายได้/วัน/ เดือน	สุขภาพ ปกติ/มีโรคประจำตัว	เบอร์โทรศัพท์ต่อ
1							/		
2							/		
3							/		
4							/		
5							/		
6							/		
7							/		

คนที่มิชื่อในทะเบียนบ้านแต่ไปทำงานนอกชุมชน ชั่วโมง.....คน คือสมาชิกในลำดับที่.....
 ประจำคน คือสมาชิกในลำดับที่.....

8. ข้อมูลทรัพย์สิน

เครื่องใช้ไฟฟ้า				ยานพาหนะ				ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย				การใช้ประโยชน์			
ทีวี	เครื่อง	ราคา	บาท	รถยนต์	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท	โฉนด	ไร่	งาน	ตรว.	ราคา	บาท
ตู้เย็น	เครื่อง	ราคา	บาท	รถยนต์	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท	นส.3	ไร่	งาน	ตรว.	ราคา	บาท
พัดลม	เครื่อง	ราคา	บาท	รถเครื่อง	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท	สทก.	ไร่	งาน	ตรว.	ราคา	บาท
วีซีดี /เครื่องเสียง	เครื่อง	ราคา	บาท	รถเครื่อง	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท	ไม่มีเอกสาร	ไร่	งาน	ตรว.	ราคา	บาท
อื่นๆ	เครื่อง	ราคา	บาท	จักรยาน	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท	บ้าน	หลัง	ราคา		บาท	
				จักรยาน	คัน	ยี่ห้อ	ปี	ราคา	บาท						

จำนวนพืช/สัตว์ไม่ผลรวม.....ต้น ไม้ผลรวม.....ต้น ไม้ผลรวม.....ต้น ไม้ผลรวม.....ต้น
 วัช.....ตัว หมู.....ตัว หมา.....ตัว ไก่.....ตัว บ่อปลาขนาด กว้าง.....ม. ยาว.....ม. ลึก.....ม. ปลา.....ตัว กบ.....ตัว

บัญชีรายรับ-รายจ่าย เจ้าบ้าน นาย นาง นางสาวบ้านเลขที่.....หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่รายการรับ-จ่าย

ประจำเดือน ตุลาคม 2550 ระหว่างวันที่ 23 ตุลาคม- 1พฤศจิกายน 2550 รวมระยะเวลา 10 วัน

รายจ่ายประจำวัน

วคป	อาหารเช้า	อาหารเที่ยง	อาหารเย็น	ขนม	ลูกไปโรงเรียน	นุหรี	เหล้า	น้ำมันรถค่ารถ	อื่นๆ
23									
24									
25									
26									
27									
28									
29									
30									
31									
1									

รายจ่ายประจำ เดือน

ข้าวสาร	น้ำดื่ม	น้ำยาล้างจาน	น้ำมันพืช	น้ำปลา	กาแฟ	แฮมพู	ผงซักฟอก	สบู่	ปรับผ้านุ่ม	น้ำประปา	โทรศัพท์	ไฟฟ้า	คนงานวัด	บริจาค	ห่วย	ค่าเทอม	ผ่อนของ	ผ่อนรถยนต์,เครื่อง

รายการรับ ประจำเดือน

รายการออมประจำเดือน-รอบปี

เงินเดือน	ค่าตอบแทน	อื่นๆ	ออมทรัพย์	เงินล้าน	ธนาคาร	ประกันชีวิต	สมาชิกสห	รถส.	สหกรณ์	จ่ายดอกเบี้ยเงินกู้